

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI**

**JUAN RULFO’NUN “OVA ALEV ALEV”
ADLI ESERİNDE ADALET KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERKAY KAHRAMAN

**TEZ DANIŞMANI:
DR. ÖĞR. ÜYESİ EMİNE CEREN ÇERÇİOĞLU**

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
LATİN AMERİKA ÇALIŞMALARI
ANABİLİM DALI

JUAN RULFO’NUN “OVA ALEV ALEV”
ADLI ESERİNDE ADALET KAVRAMI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Emine Ceren ÇERÇİOĞLU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Dr. Öğr. Üyesi Emine Ceren ÇERÇİOĞLU

2- Doç. Dr. Ebru YENER GÖKŞENLİ

3- Dr. Öğr. Üyesi Julia MARTİNEZ GONZALEZ KARACAN

Tez Savunma Tarihi

05/11/2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Dr. Öğr. Üyesi Emine Ceren ÇERÇİOĞLU danışmanlığında hazırladığım “JUAN RULFO’NUN “OVA ALEV ALEV” ADLI ESERİNDE ADALET KAVRAMI” (Ankara, 2021) adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 24 / 11 / 2021

BERKAY KAHRAMAN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

I. BÖLÜM: EDEBİYATTA ADALET KAVRAMINA BİR BAKIŞ

I.1. Antik Yunan’da Adalet Bir Bakış	3
I.2. Orta Çağ’da Adaletin Yeri	5
I.3 Altın Çağ’da Adalet Anlayışı	8
I.4. Romantizmdeki Adalet	11
I.5. Realizmde Adalet	15
I.6 Modernizm Akımının Adaleti	17
I.7 Meksika Devrim Romanında Adalet	20

II. BÖLÜM: XX. YÜZYILDA MEKSİKA

II. 1. El Porfirismo	22
II. 2. “Yeniden Seçilme Yok” Francisco I. Madero	25
II. 3. La Decena Trágica, Huerta Hükümeti ve Karşı Ayaklanmalar	29
II. 4. Anayasacı Hareket, Venustiano Carranza	31
II. 5. Álvaro Obregón, José Vasconcelos, Eğitimde Kalkınma	34
II. 6. Plutarco Elías Calles ve Cristera Savaşı	37
II. 7. El Maximato	39
II. 8. Lázaro Cárdenas del Río ve El Cardenismo	41
II. 9. Manuel Ávila Camacho ve Miguel Alemán Valdes.....	42
II. 10. Son Değerlendirmeler.....	43

III. BÖLÜM: JUAN RULFO VE “OVA ALEV ALEV” ADLI ESERİNDE

ADALET

III. 1. Juan Rulfo ve “Ova Alev Alev” Adlı Eserinde Adalet	46
III. 1.1 İntikam Kaynaklı Adaletsizlikler	50
III. 1.2. Yoksulluk Kaynaklı Adaletsizlikler	63
III. 1.3. Cinsellik Kaynaklı Adaletsizlikler	68
III. 1.4. Devlet Kaynaklı Adaletsizlikler	83
IV. SONUÇ	102
ÖZET	105
ABSTRACT	106
KAYNAKÇA	107

GİRİŞ

XXI. yüzyılda yaşayanlar olarak, bizden önceki dönemlerde ve bizden farklı yerlerde, farklı topluluklar içinde yaşayan kişilerin ve kurumların adalet kavramına bakış açılarının ne olduğu ve bunun nedeninin neler olabileceğini anlamak gayesiyle tarihi, felsefi düşünceleri ve insan doğasını sorgularız. İnsanlığın var olduğundan beri en çok tartışılan konulardan biri olan adalet kavramı, birbirinden farklı toplumlarda ve zamanlarda farklı tanımlarla açıklanabilmektedir. Kavrama yüklenen anlam çeşitliliği her kültürde farklı boyutlarda ve çaptadır.

Yaşayanlar, kendilerini anlatmak, değerlerini, hayatlarını ifade etmek, hayata ve topluma olan tutumlarını göstermek isterler. Böylece edebiyata insanın dünyası yerleşir ve bahsi geçen isteklerini giderme çalışmaları gözlemlenir. Edebiyat ile birlikte yazarlar toplumu, sosyal hayatı, kişiler arası iletişimi, sorunları ve bu sorunların nasıl çözüldüğüyle ilgili konuları döneme bir ayna tutarak okuyucuya yansıtır. Ayrıca bu kavramla bireyin dünyasını, düşüncelerini ve ahlaki anlayışını daha yakından tanıma şansı elde edilir.

Bir toplumdaki bireyler kendi haklarını korurken, bir yandan da bu hakların devlet tarafından da korunup gözetilmesini bekler. Hukukun yeterli olmadığı ya da kanuna ihtiyaç olmadığı düşünüldüğünde, bireyler adaleti vicdanlarına göre sağlama eğiliminde olabilirler. Bu sebeple insanın düzen ihtiyacını karşılayan adalet kavramı edebiyat tarihi boyunca yazarların ilgisini çekmiş ve üzerine pek çok eser kaleme alınmıştır.

Öyleyse adalet nedir? Tanımı zaman içerisinde gelişirken edebiyat eserlerine çeşitli sanat akımları içerisinde yansımaları nasıl olmuştur? Bireysel ve toplumsal olarak adalet nasıl ele alınmıştır? Öyküler üzerinden yazarın ve dolaylı olarak dönemin toplumunun adaletle bakış açısı nasıldır? Bu çalışmada bu soruların yanıtları aranacaktır.

Bugünün Latin Amerika toplumunun yapısını anlamak, daha yakından tanımak için edebiyatının da incelenmesi gerekliliği şüphesiz bir gerçektir. Meksika Edebiyatı gerek Latin Amerika gerek dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan edebiyatlardan birisidir. Ancak ülkemizde Meksika Edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu düşünceden yola çıkarak eser üzerinden dönemin ülke toplumunu sosyolojik ve kültürel açıdan tanımak ve tanıtmak büyük önem arz etmektedir.

Günümüzü anlamak için geçmişini araştırma, inceleme, yorumlama, akıl yürütme yetisine sahibiz. Geçmişe yönelik çalışmalar, insanın düşünce yapısının geçirdiği evreleri anlamamızı sağlarken, dönemin gerçekliğini kavramamızı sağlar.

Ülkemizde Latin Amerika ülkeleri ve kültürleri hala yeterince çalışılmamaktadır. Latin Amerikalı bir yazar olan Juan Rulfo'nun günümüz toplumunca anlaşılması için yapılan araştırmalara bir yenisini daha ekleyecek olan bu tez, bölge üzerine yapılan kısıtlı edebiyat araştırmalarına da bir katkı sağlayacaktır.

Bu tezde, Meksika'da yaşayanlar içerisinde eserin yazıldığı XX. yüzyılda adalet kavramının ne olduğu, nasıl anlaşıldığı, adaletsizliğin varlığı, var olması halinde ne tür adaletsizliklerin olduğunu ve nedeninin neler olabileceği ile bu kavramın edebiyatta nasıl yer bulduğunu ve ele alındığı sorgulanacaktır.

Bu bağlamda, Meksikalı bir yazar olan Juan Rulfo'nun edebi dünyasında adalet kavramını nasıl ele aldığı, Ova Alev Alev adlı eserinde öyküler üzerinden yaşanan dönemdeki toplumun algısı ve bu kavramın işleyişi üzerine odaklanılacaktır.

I. BÖLÜM: EDEBİYATTA ADALET KAVRAMINA BİR BAKIŞ

I.1. Antik Yunan’da Adaletle Bir Bakış

Adalet kavramı, insanlığın bir arada yaşamaya başlamasından itibaren var olmuş ve tanımı farklı zamanlarda, farklı düşünürler tarafından çeşitli şekillerde ele alınıp, farklı disiplinler arasında tartışma konusu olmuştur. Yüzyıllardır tartışılan adalet, kelime anlamı olarak TDK’nın sözlüğünde; *yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe* olarak açıklanır. Adnan Güriz ise *Adalet Kavramı ve Sosyal Realite* adlı çalışmasında adalet kavramının günümüze değin farklı düşünürlerce çeşitli şekilde tanımlandığından; ancak günümüzde bile bu kavramın net bir tanıma ulaşamadığından bahseder (Güriz, 2001: 7). Bu kadar farklı tanımın yapıldığı adalet kavramının zaman içerisinde edebiyatta da farklı ele alınış biçimleriyle karşımıza çıkması şüphesizdir.

“Yunan Edebiyatı’nda Adalet” (*La Justicia en la Literatura Griega*) isimli makalesinde Hesiodos’un *İşler ve Günler*, Eshilos’un *Eumenidler* ve Sofokles’in *Antigone*’sini inceleyen María Mercedes Hernández Henríquez, Antik Yunan’da adalet kavramının en yüksek erdemlerden biri olduğunu, adaletin eşitlik ve iyilikle bağıntılı olduğunu belirtir. Yazarlar yukarıdan gelen adaletle insandan gelen adaleti karşılaştırır. Aynı dönemde yazarlar, adaletin devletin iyi yönetilmesi için gerekli olduğunu, zevke göre adalet sağlanamayacağını ve ilahi adaletten üstün olamayacağını belirtirler. Antik Yunan’ın adalet anlayışı düzeni sağlamak için yöneten insanların koyduğu yasalardan ziyade daha üstün bir iradede doğan bir yasaya itibar ederler; bunun en doğru uygulama şekli ise en yüksek erdemden; adaletten başka bir ifadeyle insanın iyi niyetinden, anlayışından ve insafından geldiğini düşünürler. Adaletin uygulanmasının kolay bir iş olmadığına, inceleme, akıl yürütme, düşünme ve analiz gerektirdiğine dikkat çekerler. Yunanlılar, adaletin uygulanmasında sadece mitolojik tarihe riayet etmekten yerine adalet kavramını felsefi bir perspektiften ele almış ve doğal düzenin

adaleti ile şehir düzeni arayışında yaratılan adalet arasında betimlemişlerdir (Hernández Henríquez, 2016).

Platon'da en yüksek erdem olarak adlandırılan adalet (Akarsu, 1965: 84), her insanın işini hakkıyla düzgün bir şekilde icra ettiği ve başkalarının işine karışmadığı bir poliste (şehirde) vuku bulur. Bir devletin adaletli olabilmesinin güvencesi, herkesin kendi üzerine düşen görevi doğru bir şekilde icra etmesini sağlayacak kararlar alıp şehri yönetecek filozof kraldır. Bu kralın aldığı kararlarla adaletli bir şekilde yönetilen devlette, içinde yaşayanlar arası gerginlikler engellenip, sükûnet serpilmiş olacağından dolayı, vatandaşlar mutlu ve güzel bir hayat sürecektir. Platon'un gerçek mutluluk ile adaleti ilişkilendirmesi de bu bakış açısından kaynaklanmaktadır (Çıvgın, 2018: 227-228).

Aristoteles'e göre ise adalet, önemi bakımından diğer erdemlerden ayrılır. Zira diğer erdemler bireyin kendi iyiliği içindir. Ancak adalet sadece bireyin değil başkalarının da iyiliği içindir. Başka bir deyişle adalet bireyin diğerleriyle kurduğu sosyal ilişkilerde karşılaştığımız bir kavram olarak ortaya çıkar (Osmanoğlu, 2011: 35). Aristoteles, adalet kavramını adaletsizliğin ne olduğunun tanımlanmasıyla birlikte daha doğru bir şekilde anlaşılacağını söyler ve sonrasında adaleti ikiye ayırır: evrensel adalet ve özel adalet. Evrensel adalet yasal olan, geleneğe ve ahlaka uygun bir adalet biçimi iken özel adalet ise doğru ve eşit olan bir adalet biçimi olarak açıklanır. Aristoteles özel adaletin üzerinde daha çok durur ve bunu da düzeltici ve paylaştırıcı olmak üzere iki gruba ayırır. Düzeltici adalet bireyler arası eşitlikle ilgili iken paylaştırıcı adalet ise hakkın ve onurun bireysel çabaya göre dağıtılmasıdır. Adaletli insan servet, para gibi şeylerin sadece kendi payına kadar olanını alırken, adaletsiz insan kendi payına düşenden daha fazlasını alan insan olarak tanımlanır (Topakkaya, 2008).

Antik Yunan'da tiyatro anlayışı eksiksiz bir porte, hayatın aynası olarak tarif edilir. Gerçekliği bize büyük bir gözlemle, halkın içinden eleştirel bir tavırla gösterir

(Mendizábal Allende, 2008: 67). Komedyanın kökeninde “kendilerine hakça davranmayan yurttaş sınıfına kızan birtakım çiftçilerin, bir gece yurttaşların oturduğu mahalleye gidip, kendilerine yapılan haksızlıklara toplu olarak karşı çıktıkları, sonra da olayı duyanların desteklemesiyle- eylemlerini yüzlerini şarap tortusuyla boyamış oyuncuların gündüzleri sundukları bir gösteriye dönüştürdükleri” iddiası yer alır (Yüksel, 1990: 559). Buradan anlaşılacağı üzere komedyaların doğuşuna adaletsizliğin sebep olduğu adalet sağlama içgüdüsünden kaynaklı olduğu söylenebilir.

I.2. Orta Çağ’da Adaletin Yeri

Orta Çağ, her ne kadar Platon’dan, Aristoteles’ten, Grek düşüncesinden etkilenmiş olsa da Orta Çağ felsefesi Yunan felsefesi geleneğinden oldukça farklı özelliklere sahiptir (Osmanoğlu, 2011: 53). Bu dönemde karşımıza iki yeni güç çıkar: Bunlardan ilki kilise, ikincisi ise krallıklarla temsil edilir. Orta Çağ insanının hayatında günahın önemli bir yeri vardır. Orta Çağ insanı, sosyal ve politik olarak hiyerarşi düzenine saygı göstermeyi yaratanın bir emri gibi düşünür. Edebiyatta bu dönemdeki ilk baskın tarz genellikle soylu bir kahramanın etrafında toplanan epik şiirdir (Le Goff, 2005: 60-61). Bu dönem içinde İspanya’da en özgün eserler arasında göze çarpan, kaybeden onurunu geri almaya çalışan kahramanlık şiiri “*El Cantar de Mio Cid*”i örnek gösterebiliriz. Bu eserde asıl tema adalet olmasa da adalet konusunun eserdeki önemi yadsınamaz. Yazarı bilinmeyen bu kahramanlık destanının başında Rodrigo Díaz de Vivar (Cid), kıskançlıklardan ve üzerine atılan iftiradan sonra kralın kararıyla yaşadığı yerden sürgün edilir. Kendisine yapılan bu adaletsizlik karşısında onurunu geri almak için maceraya atılır. Adaletin Cid için işlemesi kolay olmaz. Hükümdar Cid’i karşılıksız affetmez. Affetmesi ancak yiğit kahramanın sürgün sırasında gerçekleştirdiği başarıları değerlendirmesinin ardından gerçekleşir. Aynı şekilde kral, Toledo mahkemelerinde de adaletini cömertliğinden ötürü Cid’in lehine sağlamaz. Adaletin sağlanması Carrión’un

çocuklarının suçu kanıtlandığı için gerçekleşir. Kral dışındaki karakterlerin hiçbirinin adaleti dağıtmaya yetkili olmadığı net bir şekilde görülür (Boix Jovaní, 2014: 39). Hristiyan düşüncesinde, adaletin temelini kamu yararına yerleştirildiği görüşü hakimdir (Gago Guerrero, 1994 :91).

Adalet kavramından bahsedildiğinde bu dönemde akla gelen en önemli kurumlardan biri olan İspanyol engizisyonu sonradan Hristiyanlığa geçen insanların gerçekten dinlerini değiştirip değiştirmediğini kontrol eder ve değiştirmediği fark edilenlerin yargıya teslim edilmesini sağlardı (Kılıç, 2016: 85). Dolayısıyla Yahudiler ve Araplar gözlerin merkezindeydi. Hristiyan olmayan ya da Hristiyanlığın farklı yorumlarını seçenler ağır işkencelere maruz bırakılmışlardır (Güneş, 2017: 10). İlk başlarda Hristiyan etik gözleme organı olarak başlayan engizisyon, kısa sürede sosyal alanda ideolojik kontrol mekanizmasına dönüşmüştür. Yazarlar ve düşünürler kişisel meselelerden dolayı mahkeme önünde suçlanmıştır (López Sanz, 2010: 15).

XVI. yüzyıla geldiğimizde Kilisenin baskınlığı devam eder. Burjuvazinin gelişmesi, şehirlerdeki nüfus artışı ve savaşlar edebi görüşlerin mistisizm, pikaresk, para ve aşk gibi çeşitli konulara yönelmesine neden olmuştur. XVI. yüzyılın Erasmus'un fikirleri engizisyon tarafından kontrol edilmeye çalışılır. Katolik Kilisesi "*Index librorum prohibitorum et expurgatorum*" yasaklanmış kitaplar dizini olarak adlandırabileceğimiz bir çalışmayla inanca zarar veren kitapları yasaklamıştır. Bu dizinin amacı, teolojik veya ahlaki hatalar içeren eserlerin okunmasını engellemek ve inananların yozlaşmasını önlemektir. Bu nedenle yazarlar, kütüphaneciler ve editörler sürekli gözlemleniyordu. Bu yasaklı dizinde öne çıkan eserlerin başlıcaları *La Celestina* ve *Lazarillo de Tormes*'tir. *La Celestina*, kirli ortamları, paranın önemini, aldatmacayı ve ölümü konu alırken, *Lazarillo de Tormes* ise bir çocuğun XVI. yüzyıldaki hayatından, doğumundan, sefil çocukluğundan evliliğine kadar uzanan otobiyografik bir eserdir. Lazarillo, özellikle ruhban sınıfıyla dindarların adaletsizliklerini,

ahlaksızlıklarını ve ikiyüzlülüklerini, o zamanki toplumun ironik ve acımasız bir taslağını gösterir (López Sanz, 2010: 7-9). Buradan anlaşılacağı üzere edebiyat dünyası da engizisyonundan payını almıştır.

Bu dönemde güçlenen İspanya, yeni ticaret yolları aramaya başlar. Bu arayışın ardından keşfedilen yeni kıtayı kolonileştirme süreci de başlamış olur. Meksika’da İspanyol istilacıların gelişlerinden önceki dönemde edebiyat sözlü olarak yaşatılmıştır. Açıklanamayan olayları içeren efsaneler toplumların ortak hissiyatını anlatmaları bakımından önemli rol oynamıştır. Bu dönemdeki edebi eserlerde kutsal güçler anlatılmış ve bunlar sayesinde kazanılan iyiliklerden dolayı duyulan şükran sıkça belirtilmiştir. Anlatım abartılı, gerçeküstü ve batıl inançlara dayanan unsurlar içermiştir. Eserlerde tanrıların ortaya çıkışı, dünyanın yaratılışı gibi konular ele alınmış, aynı zamanda din, savaş sanatı, yönetim ve hukuk da yer alan konular arasında belirlemiştir. Hem toplumsal hem de bireysel yaşam ve düzenin sürebilmesi için edebiyat eserleri eğitici bir amaç gütmüştür. Keşif öncesi edebiyatın kaynakları belirsizdir. Öğrenilebilen kısmı konuya ilgi duyan işgalcilerle Hristiyanlığı kabul edip İspanyolca öğrenen yerlilerin tercümeleri dolayısıyla günümüze ulaşmıştır. İşgal öncesi döneme ait ilk eserlerin sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılan kahramanlık şiirleri olduğu düşünülmektedir. Sözlü gelenek dışındaki eserlerin başında kodekslerden bahsedilebilir. Kodeksler, keşif öncesi döneme ait el yazısıyla boyalarla boyanarak hazırlanmış metinlerdir. İçeriklerinde bilimsel, mitolojik, toplumsal ve düşünsel kavramlar bulunur. Fetih sonucu olarak bu eski yazmaların çoğu tahrip edilmiştir. İspanyol öncesi döneme ait mirası yok etmeye çalışanlar olduğu gibi kurtarmaya çalışanlar da olmuştur. Bu kişilere örnek olarak Andrés de Olmos ve Bernardino de Sahagún gibi din adamları gösterilebilir. Aynı zamanda eserlerin kurtulmasına yardımcı olan kişiler arasında kıtada olup bitenleri İspanya Kralı’na anlatma endişesi duyan kral naiplerinden de bahsedilebilir. Bu sayede tamamen ya da kısmen yok edilen eserlerin kopyalarını

çıkartarak bazı bilgilerin kurtulmasına yardımcı olmuşlardır (Kutlu,2012: 37-44). Her ne kadar kurtartılmaya çalışılan eserler olsa da diğer eserlerin tahrip edilmesindeki amaçlar arasında bölgenin sahipleri olan yerlilere yönelik Hristiyanlaştırılma çalışmalarının etkili olduğu söylenebilir.

I.3 Altın Çağ'da Adalet Anlayışı

Altın Çağ'a geçtiğimizde ise bu dönem herkes için hislere, bütün sanatlardaki ifadeye, ruhun yükselişine bir işaret. İspanyol Altın Çağı, Castilla, Valencia ve Mallorca'da ortaya çıkan sosyal krizler sonrası I. Carlos'un imparatorluğu istikrara kavuşturması ve mutlak bir monarşi ile sağlamlaştırmasıyla XVI. Yüzyılın ikinci yarısında başladığı düşünülebilir. Keşfedilen kıtadan çıkarılan hazineler bu dönemde ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. Yaratıcılık ve sanatsal üretim ise biraz daha geç, yüzyılın sonlarında gelişmeye başlamıştır. Ancak Moriskoların sürgün edilmesi, Portekiz ve Katalunya ile ayrılık savaşları, Amerika'dan gelen kaynakların azalması, İspanyol İmparatorluğu'nu zaman içinde etkilemiştir. XVII. yüzyılda, toplumsal kriz ile birlikte sanat alanında yaşadıkları dünyadaki durumu ifade etme şansı yakalanmıştır (López Sanz, 2010: 10-11). Bu yüzyılda güneşin hiç batmadığı imparatorlukta İspanyol tiyatrosu, zamanın karmaşık ve renkli toplumunun bir aynası olmuştur. Ana temanın adalet olduğu birçok oyun mevcuttur. Bunların hepsinde yargıçlara, kökünün halktan geldiği, bazı zamanlar radikal olan yaklaşımlarla çok sayıda imalar bulunur. Bazı yazarlara örnek vermek gerekirse Lope de Vega, Tirso de Molina, Calderón ve Moreto öne çıkar. Bu yazarların eserlerinin adaletle ilişkili olmaları eserlerin isimlerinden de anlaşılabilir; “*El Mejor Alcalde*” (En İyi Belediye Başkanı), “*Audiencias del Rey don Pedro*” (Kral Don Pedro'nun İzleyicileri), “*El Alcalde de Zalamea*” (Zalamea Belediye Başkanı) (Mendizábal Allende, 2008: 68). Dönem yazarlarının içinde bulundukları zamanı çöküş dönemi olarak algıladıkları, bu dönemin

hiç yaşanmamış olmasını temenni ettikleri ve bu yüzden oyunlarında mutlu sonu bir kaçış olarak kullandıkları görülür. Kötülüğün cezasız kalmasını istemezler ve hak edene hak ettikleri cezayı verirler. Oyunlar adaletin yerini bulmasıyla mutlu sonla biter. Oyun yazarları bunu bir zorunluluk haline getirip kötü alışkanlıkları ve düşünceleri eleştirerek halka ahlak dersi vermeyi hedeflemişlerdir (aktaran Karaca, 2015: 148).

Adaletten bahsederken Miguel de Cervantes'e değinmemek olmaz. Hapishanelerle tanışıklığı olan yazar, eserlerinde merhamet, sağduyu, nezaket, ölçülü olmak gibi belki de hiç görmediği özelliklerle yargılamada görev alanların ideal silüetini çizmiştir (Mendizábal Allende, 2008: 68). En ünlü eseri *Don Quijote*, şövalye kitapları okuyup bunlardan etkilenen yoksul soylu Don Quijote'nin mutsuz insanlara yardım etmek, adaleti kurmak ve insanlığın baştan çıkmasını engellemek amacıyla gezgin bir şövalye olmasıyla başlar. Kahraman, eserde idealist ve adalet peşinde koşan bir hayalperest olarak ele alınmıştır (Başegmezler, 2018: 3). Günümüzde olmayan ya da farklı bir işleyişe bağlı olan ölüm ve zorla çalıştırma cezalarına atıflar yapılırken ayrıca eser çeşitli devlet kurumlarına dokunur (Contreras Aguirre, Miranda Montecinos, 2018:5). Don Quijote de la Mancha, bize edebi bir haz vermenin yanı sıra tarihin, ekonominin, hukukun, sosyal yapının, İspanya kültürünün ve durumunun hakkında Cervantes'in hümanist idealizminden gerçekçi bilgiler verir (Larroque Allende, 1999: 262). Verilen bu bilgiler ışığında Cervantes hala günümüzde İspanyol Edebiyatında en çok incelenen yazarlar arasında yerini almıştır.

Fetih dönemi sırasında Yenidünya'daki edebiyat eserlerinde genellikle kâşif, fatih ve din adamları tarafından yazılan mektup, vakayiname ve günlükler karşımıza çıkar. Bu eserler gezi yazısı türünde incelenebilir. XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra bu vakayiname ve seyahatnameler manzum olarak da yazılmaya başlanmıştır. Hristiyanlık dinini yaymak için gelen misyonerler, Kolomb öncesi medeniyetlerin kültürleri hakkında da araştırmalar gerçekleştirmiştir. Burada öne çıkan isimler arasında

Bartolomé de las Casas, Toribio de Benavente ve Bernardino de Sahagún gösterilebilir. Bartolomé de las Casas'ın eserleri Avrupa'dan gelenlerin bölgenin sahibi yerli halka karşı yaptığı adaletsizlikleri ortaya koyar. Fray Bartolomé de las Casas, Chiapas Başpiskoposluğuna getirilmesinin ardından kendini yerli halkın haklarını savunmaya adanmış birisidir. Bu amaçla yerlilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için İspanya Kralıyla görüşmüş, on dört defa Atlas Okyanus'unu geçmiştir. Dini çalışmalarının yanında Yenidünya'nın yerlilerinin haklarını korumak için yaptığı çalışmalar İspanya'da bazı kişiler arasında hoş karşılanmamış ve Kral'a kötülenmiştir. Bartolomé de las Casas'ın adaletsizliğe karşı yaptığı en önemli çalışmalarından birisi *Breve resumen del descubrimiento y destrucción de las Indias (Yenidünya'nın Keşfi ve Tahribatının Kısa Anlatısı)* adlı eserdir. Bu eserde İspanyolların fetih süresince gerçekleştirdikleri vahşilik ve saldırganlık gözler önüne serilir. Yapılan adaletsizlikleri ele alan kitap neredeyse tüm Avrupa dillerine çevrilmiştir. Böylece İspanyolların Amerika'nın keşfi ve fethi sırasında gerçekleştirdikleri tutumu eleştiren “*leyenda negra*” yani kara efsane olarak adlandırılan karışık bir görüşün ve bu gibi suçların ortaya konmasında hizmet etmiştir. Fethin ilk zamanlarından itibaren İspanya egemenliğinde olan Yenidünya topraklarında edebiyat özgür bir şekilde gelişmemiştir. Latin Amerika ülkelerinin XIV. Yüzyılda bağımsızlıklarını kazanmalarına kadar olan sürede üretilen edebi eserler İspanya'ya bağlı olarak gelişmiş, dönemin beğenisi, modası, sansürü bile burada etkili olmuştur. Fetih dönemi olarak adlandırılan bu dönem İspanyol edebiyatında Altın Çağ olarak adlandırılan döneme denk gelmektedir. Bu dönemin özellikleri biraz gecikmeli de olsa bu topraklara da yansır (Kutlu,2012). Böylece Latin Amerika, İspanya'nın himayesi altında ondan etkilenecek ve esinlenerek eserlerini yaratır.

I.4. Romantizmdeki Adalet

Navas Ruiz, Romantizmin 1770 civarında eski rejimin sosyal, ekonomik ve ideolojik olarak çökmesi anlamına gelecek üç tarihi olayın doğuşuyla aynı zamana denk geldiğini söyler. Bunlardan ilki Fransız Devrimi (1789), sosyal devletçilikte birlikte kopar ve özgürlüğün tanımını herkesin diline yerleştirir. Diğer Amerikan Bağımsızlık Bildirisi (1776), insanın devlete ve kendisine dair rolünü yeniden gözden geçirmesini sağlar. Sonuncusu ise Sanayi Devrimi (1760-1840), Avrupa burjuvazisinin iktidarını sağlamlaştıran yavaş ama etkili ekonomik olarak yeniden yapılanma sürecidir. Bu süreçte sadece soyluluğun belirli ayrıcalıklarına erişilmez, aynı zamanda süreç siyasi gücün gerçekten etkili bir güç olması için ekonomik güç ile birlikte yürümesi gerektiğini gösterir. Bu tarihsel olayların yanı sıra, Almanya, İngiltere ve Fransa'daki Kant, Hegel, Schlegel, Goethe, Rousseau, Bentham, Voltaire ve Adam Smith gibi düşünür ve şairleri belirtmekte fayda var; Zira bu düşünür ve şairler, devrimler yüzyılında teorik felsefi sütunlarını kademeli ve sağlam bir şekilde inşa ederler. Bu dönemde insanda gücü elinde tutma ve kendi kimliğini elde etme ihtiyacı gelişir. Tekil bir birey olduğu inancıyla hareket eden edebiyatçı, dehayı bireysel anlamda ya da onun kolektif ifadesinde, her topluluğun bireysel karakterini belirleyen ulusal ruhu överek arar (Romero Guillemas, 1997:12-16). Romantizm akımıyla birlikte akıl yerine kişisel duygu ve heyecanlar, hayal ve fantezi ön plana çıkarak duyguların üstünlüğü kabul edilir. Bu akım adalete, hürriyete, hayallere, milli ruha ve tabiata yoğun bir şekilde bağlıdır. Aynı zamanda millet olma bilincinin sayesinde tarihi romanlar da geniş okuyucu kitlesine sahip olmuştur (Kara, 2010: 83).

XVIII. yüzyılda Latin Amerika'da üretilen eserler üzerindeki İspanya etkisi hala devam eder. Bu dönemde edebiyatta oldukça katı kurallar üzerine inşa edilmiştir, bu sebeple sanatçıların yaratıcılığı kısıtlanmıştır. Yaratılan eserlerde doğal ve akla uygun bir ideal etkisi hissedilirken, eserlerde *afrancesamiento* olarak adlandırılan Fransız

etkisi de oldukça göze çarpar. Temalar genellikle didaktik bir amaca hizmet eder, özellikle insan davranışları ahlaki açıdan eleştirilir. Toplum içerisinde yaşayan insan ele alınırken bu insanın toplum üzerindeki önemine dikkat çekilir. Barok dönemin abartılı anlatımından uzaklaşarak daha basit metotlar kullanılır. Bu dönemdeki Latin Amerikalı yazarların ortak noktası yarattıkları eserlerin hümanist bir anlatıma sahip olmasının yanı sıra yazarların neredeyse hepsinin dini eğitim görmüş olmasıdır. Meksika’da yaşamış yazarlara örnek gösterecek olursak; Francisco Javier Alegre, Francisco Javier Clavijero, Rafael Landiver y Caballo ve Fraj José Martínez de Navarrete’den bahsedilebilir. Dönemin Latin Amerikalı yazarlarının bir diğer özelliği ise Latin Amerika hakkında yazdıkları eserleri Avrupa’da, sürgünde kaleme almış olmalarıdır. Salt düzyazıda ise karşımıza çıkan dünyaca en önemli isimlerden birisi ve Latin Amerika romanının ilk temsilci ise José Joaquín Fernández de Lizardi’dir. Meksika ve Latin Amerika’da romanın ilk temsilcisi kabul edilen Lizardi, gazeteci ve romancı olarak ün kazanmıştır. Gazetecilik kariyerini ülkenin adaletiyle karşılaşp kendisini demir parmaklıklar ardında bulduktan sonra sonlandırmış ve yazarlığa yönelmiştir. Sınırlı basın özgürlüğünün kurbanı olan Lizardi’nin önce gazetesi kapatılmış ardından hapse girmiştir. Bunun üzerine yazarlığa yönelen Lizardi, eserlerinde olaylara dayalı durumlar yerine kurmaca durumlara yer vermiştir (Kutlu,2012). Gazetecilik ve romancılığın yanı sıra erken dönemde yazdığı şiirlerini 1839’da *Lirik Şiirler* adıyla yayımlanmıştır. Bu eserin özellikleri arasında ılımlı olmak, doğruluk arayışı, anlatmaktan vazgeçmediği adalet ve özgürlük gibi temalar yer alır (Oviedo y Pérez de Tudela, 2015: 30).

XIX. yüzyıla gelindiğinde Meksika, 1810’da bağımsızlığını kazanarak ayrı bir devlet haline gelmiştir. Meksika romantizminin en önemli temsilcilerinden birisi ise Şair Manuel Acuña’dır. Buradaki romantizmin özellikleri de diğer ülkelerle benzer şekilde milliyetçilik, gelenekler ve yerel karakterlerdir.

Meksika Romantizm’inde dikkat çeken diğ er bir isim ise Jos   Joaqu  n Pesado’dur. İntikam duygusu, yazarın en çok sevdiğı ve takıntılı olduğı temalardan birisidir. Yazar, insan doğıasının çelişkilerini farklı perspektiflerden görmekle ilgilenmiştir. Bu göreceli intikam duygusu eserlerinde şiirsel adaletle bir bütün halinde gitmiştir (Joaqu  n Pesado, 2018: 6-7). Meksika’da edebi alanda klasikler ve romantikler arasındaki tartişmalar göze çarparken ülkede ise liberaller ve muhafazak rlar siyasette mücadele vermekteydiler.

Romantizm akımının edebiyattaki  ne çıkan eserlerinden bahsedecek olursak şüphesiz ilk aklımıza gelenlerden birisi Victor Hugo’nun *Sefiller*’idir. Yazar, dönemin eşit olmayan adalet sistemini ve politikasını acılar olarak görür ve yönetimde adalet olmadığı sürece insanların acılarının yok olmayacağına inanır. Eser, kötülük ve acılara boğıulan insan hayatının arzulanan bir hayata geçişini, adaletten uzak bir toplumdan özgürlüğü ve insan haklarına bağılı bir topluluğı  evrilmesini ifade eder ( zkaya, 2012:495-501). Romanın bir yandan dönemin adalet anlayışına bir eleştiri olduğı söylenebilir. Kahramanlardan Jan Valjan, hukukun doğıu işlemesi halinde ortaya çıkacak olan ideal bireyi simgeler. Bu bireyin ortaya çıkmasında büyük bir payı olan kişi Piskopos Miryel’dir. Miryel, romantikliğın tüm mistik anlayışıyla dinden gelen güçlü ahlaki bakışı simgeler. Kendisi maddiyatı önemsemeyen manevi değerleri güçlü, adalet ve eşitlikten yana bir kişidir. Piskopos, insanın içinde bulunan iyiye yönelme, materyalist olmama gibi izlerle romantizmin eserdeki temsilcilerindendir. Dönemin adalet anlayışı ve toplumun bakış açısının  zeti ise polis memuru Javer üzerinden aktarılır. Javer hüküm giymiş işsiz güçsüz birinin toplumda iyi yerlere gelmesine ya da iyi eylemlerle yaşayabilecek olmasına inanmaz. Ancak ileride bu görüşü değişir ve adaletin saf yazılı kurallardan var olmadığını, gerçek adaletin insanın vicdanı olduğunu anlamaya başlar (Fırcınoğulları,2010:80-107). Toplumdaki adaletsizlik ve düzendeki bozulmalar ise Fantine’nin yaşadığı talihsizliklerle görülür ( zkaya, 2012: 504). Başka

bir deyişle *Sefiller*, dönemin adaletsizliğinin bir eleştirisidir denebilir. Dönemin adaletsizliğine eleştiri yapılırken yazarın ideal hukuk ve değerlere ulaşmanın bireysel ahlakın gelişmesiyle mümkün olabileceği işaret edilmiştir (Fırıncıoğulları,2010:112-114).

İdeal hukuk değerlerine ulaşmaya çalışırken uğranılan adaletsizlikler intikam duygusunu ortaya çıkarır. İntikam duygusu ise adaletin düzgün işlemediğinde adalete hizmet edebilecek bir kavram olarak karşımıza çıkabilir. Alexandre Dumas'ın yazdığı *Monte Cristo Kontu* isimli öyküde uğranılan haksızlık intikamla çözülmeye çalışılır. Eserde, ana kaptan, hastalanıp ölünce ikinci kaptan olarak çalışan Edmond Dantes'e bir vasiyet bırakır. Bu vasiyette Napolyon taraftarlarının sürgün edildiği adaya gitmesini ve onun için bir şeyler yapması vardır. Dumas, kaptanının son isteğini yerine getirir. Ancak, onu sevmeyen kuzeni ve geminin muhasebecisi aralarında bir plan yaparak Dumas'ın adaya gidiş amacını çarpıtırlar, ona bir tuzak kurarlar. Dumas, düğün günü suçsuz yere tutuklanır ve hapse girer. Burada onu hayatta tutan intikam duygusu olur. Adaleti sağlamak için hayatta kalması gerekmektedir. Burada bir rahiple tanışır. Rahip, onun hocası olur. Ondan birçok şey öğrenir ve kaybettiği gücü kazanır. Rahiple adadan kaçma ve Monte Cristo Adası'ndaki hazineyi bulma planları yaparlar. Rahibin ölümüyle yola tek başına devam eden Dumas, yaşadığı maceralar sonunda hazineyi bulur. İntikamını almak için döndüğünde babası oğlundan haber alamayınca intihar etmiş, evleneceği sevgilisi kuzeninin oyununa gelerek onunla evlenmiştir. Artık kendisini Monte Cristo Kontu olarak tanıtan Dumas, bir bir kendisine haksızlık yapanlardan intikam almaya ve adaletini sağlamaya başlar.

Yasalar onarıcı adaleti gerçekleştiremediği müddetçe intikam duygusu varlığını sürdürür. İntikam her ne kadar etik alanla ilgili olsa da hukuksal alanda da kendisini gösterebilir hatta yasalara yardımda da bulunabilir (Adugit, 2008: 27-28). Burada da

Dantes, adaleti sağlarken intikamdan yararlanarak yasalara da hizmet etmiştir. Kendisine haksızlık yapanların suçlarını tespit edip onları hukuka teslim etmiştir.

I.5. Realizmde Adalet

Neoklasizm ve romantizmden sonra bu akımlara karşı olarak, edebiyat tarihçilerine göre 1830’lardan yüzyılın sonuna kadar gelişecek olan Realizm akımı karşımıza çıkar. Realizm, Neoklasizm ve Romantizmden nesnel açıklayıcılığı ve gerçek karakterlerin yaratılmasıyla ayrılır. Realizm hareketini takip edenler, çoğu edebi eserde dünyalarını yapılandırmak için bir gerçeklik fikrinden yola çıkmışlardır. Başka bir ifadeyle gerçek dünyanın gerçekliği yarattıkları eserleri besleyen hammadde görevi görmüştür. Almanya ve İngiltere dahil olmak üzere diğer ülkelerde de öncüleri olan hareket, Rusya’dan, Dostoyevski, Tolstoy gibi yenilikçilerle yeni bir sima kazanmıştır. İspanya’da Benito Pérez Galdós, Leopoldo Alas gibi isimlerle gelişmiştir. Realizmin Yeni Kıta’ya gelişı yalnızca İspanyollardan değil aynı zamanda Fransız ve İngiliz eserlerinin etkisiyle de olmuştur. (Adolfo Bedoya, 2006: 41-42) Amacın hayatı olduğu gibi bir fotoğraf karesiymişcesine tasvir etmek olduğu realizm, Meksika’da Ángel del Campo Micros, José López Portillo y Rojas gibi isimlerle ön plana çıkar.

Orta Amerika’da diğer öne çıkan isim olarak o zamanların yükselen gücü olan Meksika’yı ABD’ye karşı korumaya çalışan diplomat Federico Gamboa’dan bahsedebiliriz. Toplumsal adaletsizlik ve eşitsizlik açısından bakıldığında Gamboa’nın romanlarının neredeyse tamamı Meksika Devrimi’nin bir önsezisi gibidir (Domínguez Michael, 2019:209).

Her akımda olduğu gibi bu akımda da adalet, dünya edebiyatında işlenen konular arasında yerini alır. Bu akımda adaletin Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza* adlı eserindeki işlenişine bakacak olursak karşımıza Raskolnikov karakteri çıkar. Eserdeki karakter eğitimini yarıda kesmiş bir hukuk öğrencisidir. Raskolnikov, ilk gördüğü andan

itibaren tefeci olan kadından iğrenir. Bir gün bir meyhanede bir subay ve bir öğrencinin kadın hakkında yaptıkları muhabbete kulak misafiri olur. Bu öğrenci kadını öldürüp paralarını ihtiyaç sahiplerine dağıtmasıyla toplumsal dengeyi yakalayacağını düşünür. Raskolnikov, bu konuşmalardan oldukça etkilenir ve tefeci kadını öldürür. Tefeci kadının üvey kız kardeşinin cinayeti görmesi üzerine onu da öldürmek zorunda kalır. Kendisine sıra gelene kadar birçok kişiden şüphelenilir. Hatta Nikolay isimli bir çocuk tutuklanır. Sıra kendisine geldiğinde verdiği cevaplar, çıkışlar ve ani öfkelenmeleriyle bir de bir süre önce yazdığı suç üzerine makalesindeki düşünceleriyle şüpheleri üzerine çeker. Bu makalede kahraman, insanları olağan ve olağanüstü insanlar olarak ikiye ayırır. Olağanüstü insanların bazı konularda ayrıcalıklı olması gerektiğini düşünür ve bu insanların her suçu işleyebileceklerinden bunlara haklarının olduğundan ve onlar için henüz bir yasanın bile olmadığından bahseder. Ona göre adalet hukuktan değil de vicdandan gelir. Vicdanın üstünlüğünün hukuktan üstün olduğunu düşünür. Sıradan insanların dayatılan sisteme zorla ya da alıştıkları için uyduklarını söyler. Raskolnikov, tefeci kadını öldürerek suç işlemediğini hatta insanlar için bir iyilik yaptığını, yoksulların kanını emen zararlı bir böceğin öldürülmesinin cinayet olmadığını savunur. Suçunu itiraf etmesindeki etkenler; onu anlayan Sonya'nın yakarışları ile Nikolay'ın suçsuz yere hapiste olmasıdır. Ne kadar kendi kendine adaleti sağladığını düşünürse de vicdanı onu rahatsız eder ve gerçek hukukla da yüzleşir (Güneş,2017: 122-129).

Realizmde adalet temasının içerisinde bulunduğu diğer bir örnek ise John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*'dir. Eserde Büyük Buhran olarak adlandırılan kriz, krizin yarattığı yoksulluk, evlerini ve arazilerini kaybedip göç etmek zorunda kalan Jaad ailesi üzerinden anlatılır. Aileyi bulundukları yerden göç etmesine iten sebep doğanın adaletsizliğidir. Bölgede kum fırtınaları ve kuraklık insanların geçimini etkileyecek düzeye gelmiştir. Hükümetin çiftçilerin üretimde bulundukları alanları azaltmaya teşvikiyle de diğer yüzlerce insan gibi göç etmeye karar verirler. Göç Joad ailesi için

kolay olmaz. On üç kişi çıktıkları yolda ölenler, aileden ayrılanlar ve hapse girenlerle birlikte yedi kişi kalırlar. Kaliforniya’ya vardıklarında ise karşımıza devletin adaletsizliğı çıkar. Burada aileleri teşvik eden hükümetin vadettiklerinden bir iz yoktur. Karşılaştıkları şey yüksek işsizlik ve düşük ücretlerdir. Terk edilmiş vagonlar içinde yaşayan ailenin başına bir de sel felaketi gelir. Çalıştıkları ve yaşadıkları yer sular altında kalınca oradan da gitmek zorunda kalırlar. Yolda giderken yağmurun yağmasıyla birlikte sığınmak için bir yerde dururlar. Orada çoğı göçmen gibi açlıktan ölmek üzere olan yaşlı bir adamla karşılaşır. Yaşlı adam açlıktan ölmemesi için iki gün önce bebeğı ölü doğan Joad ailesinden bir kız adamı emzirir ve hayata tutunmasına yardımcı olur. Bu romanda bahsedilen Büyük Buhran yalnızca bir ekonomik kriz değil, aynı zamanda toplumda da değışimlere neden olan bir buhran olarak tarihe adını yazar. Gelir dağılımındaki adaletsizlikten dolayı bu buhranda da en çok etkilenenler yine dar gelirli insanlar olmuştur. İçerikte toplumsal adaletsizliğe karşı bir tepki yansıtılırken işlenen her olayda adaletsizliğe atıflarda bulunulur (Türkmenoğlu, 2021: 143-153). Bu romanda da görüldüğü üzere hayatın adaletsizliğı ve acımasızlığı bir fotoğraf gibi gerçekçi olarak realizmin özelliklerine uygun bir biçimde sergilenmiştir.

I.6 Modernizm Akımının Adaleti

Modernizm, Latin Amerika’da ortaya çıkan ve Rubén Darío tarafından İspanya’ya getirilen bir edebi hareket olarak kabul edilir (Gutiérrez Girardot,1983:91). Temeli eskiye verilen tepkiye dayanır. Güzelliğe doğru bir coşku hareketidir. Fransız etkisine rağmen modernizm, evrensellik eğilimi gösteren yerel değerlerle ve XIX. yüzyılın sonlarının bilimsel ve felsefi söylemleriyle ilişki içerisindeki kozmopolit bir Latin Amerika’yı göstermesine izin verdiği için özgür bir akım halini alır. Manuel de J. Jiménez Moreno, çalışmasında Octavio Paz’ın “*Modern sanatın ölümcül olduğu ve modernliğinin bundan ibaret olduğu biliniyor. Modernizm, ölümlülüğün farkına*

vardığında, yani kendisini ciddiye almadığında, şiire bir doz nesir enjekte ettiğinde ve şiir eleştirisini şiir yaptığında modern olur.” sözünü alıntılar. Ayrıca, modernistlerin orijinalliğinin dilin, onun ahenginin sahiplenmesinde ve romantiklerle sembolistlerden miras alınan benzer bir vizyonda yattığını söylediğini ekler (Jiménez Moreno, 2016:85). Bu akımın ana temaları; romantik tedirginlik, zaman ve mekândan kaçmak, kozmopolitlik, seyahat etme isteği, aşk ve erotizm ile yerli ve hispanik temaların işlenmesidir. XIX. yüzyılın sonlarında başlar ve XX. yüzyılın ilk on yılına kadar devam eder. Yukarıda bahsedilen Fransız etkisi akımda kendisini XIX. yy Fransız Parnasizmi ve Sembolizmi ile gösterir. Akımın başta gelen temsilcileri José Martí, Rubén Darío, Manuel Machado, Francisco Villaespesa ile şairlik başlangıçlarında bu akımı kullanan Antonio Machado ve Juan Ramón Jiménez’dir (IES As Telleiras: t.y. 1-2). Rubén Darío’nun yerel bir gazetede yayınlanan gençlik şiirlerinde özgürlük, adalet ve demokrasiyi ilerici ve özgürce savunduğu görülür (Instituto Cervantes, 2016). Bu dönemde adalet temasını ele alan Meksikalı başka şairler de bulunmaktadır. Adaletin niteliklerini tarif etmek yalnızca avukatlara bırakılmamalıydı. Modernizmin en ünlü iki şairi olan Salvador Díaz Mirón ve Manuel Gutiérrez Nájera, bu düşünceden yola çıkarak adalete adanan şiirler yazmışlardır. Bunlara örnek olarak Salvador Díaz Mirón’un *Justicia*’sını ve Manuel Gutiérrez Nájera’nın *Justicia seca* adlı şiirlerini gösterebiliriz. Dönem şairlerinin içerisinde bulundukları ülke koşulları düşünüldüğünde adaletten bahsetmek için nedenleri olduğu dikkat çeker. Gutiérrez Nájera, aşk çatışmalarını açıklamak için adaleti kullanırken, Díaz Mirón ise sadece hukukta suçla bakan liberal burjuvazinin inançlarıyla çelişen ahlakı, adalet duygusunu kullanmıştır (Jiménez Moreno, 2016:84-88). Böylece bu iki şair aralarında benzerlikler olmasına rağmen adaleti ele alma biçimleriyle farklılıklar da görülür.

Adalet, Modernizm’de de dünya edebiyatında kendine yer bulan bir tema olmuştur. Dönemin adaletinin eleştirildiği en dikkat çekici eserlerin başında Franz

Kafka'nın *Dava*'sını gösterebiliriz. *Dava* isimli eserde otuzuncu yaş günü sabahına uyanan Josef K. isimli karakterin tutuklanmasıyla başlar fakat Josef K. neden tutuklandığını bir türlü öğrenemez. Çevresindeki tüm insanlar tutuklu olduğunu bilirler. Kahraman tutuklu olmasına rağmen gündelik hayatına devam eder. Ancak çabalarına rağmen ne kendisini savunmaya ne de mahkemeye çıkabilir. Bir yılını bu sorunu çözmek için harcar ama sonuç nafiledir. Bu süreçte avukat, bürokrasiyle bağlantılı kişilerden hatta papazdan bile yardım ister, fakat yine bir sonuca ulaşamaz. Bir yıl bunlarla uğraştıktan sonra otuz bir yaşına girdiğinde geçen sene olduğu gibi bazı adamlar kapısına gelir ve kendisini götürür. Artık suçunun cezası idamdır. Sonunda Josef K. adamlar tarafından infaz edilir.

Kafka, Habsburg bürokrasiyle kapitalist gelişmelerin tanıklığını gösterir. Yazar, bu dönemde sistem karşıtı akımlara kapılmıştır. Hukuk devletine inanan bir memurun suçsuz yere tutuklanmasının kara mizahının yapıldığı romanda hukuk, yazarın karşısına aldığı bir sistem olarak görülür (Çataloluk, 2011: 260-261). Josef K., ilk sorgusunda adaletin işleyişine dair çözümlemelerde bulunur, fakat zaman içerisinde adaletin düşündüğü gibi işlemediğinin farkına varır.

Adaletin bireyin davranışları ve düşüncelerinden farklılığı Albert Camus'un *Yabancı* isimli romanında da görülür. Bu romanda olaylar ana karakter olan Meursault üzerinden aktarılır. *Yabancı*, Meursault'nun annesinin ölüm haberini almasıyla başlar. Ancak ölüm haberini almasının ardından hiçbir tepki vermez ve duruma şaşırmaz. Cenazedeki tutumu ve davranışları diğer insanların dikkatini çeker. Bu tepkisizlik hoş karşılanmaz ve garipsenir. İlerleyen zamanlarda Meursault, sevgilisi ve komşusuyla gezerken komşusuna musallat olan Araplardan birini öldürür. Yaptığı bu davranışından dolayı yine toplumun beklediği davranışları göstermez. Ne suçluluk ne de pişmanlık hisseder. Tutuklanan Meursault, mahkemeye çıkarılır ve hakkında idam kararı verilir.

Meursault, bu kararın cinayet işlediği için verilmediğini düşünmektedir; zira heyet cinayetin kendini koruma amaçlı olduğunu bilmektedir. İdamın asıl nedeni annesinin ölümüne üzülmeyişi ve bu yöndeki davranışlarıdır. Absürd felsefesiyle adalete yaklaşan Camus, doğrunun ve suçun hangi adalet ve inanca göre yargılanacağını sorar (Biricik, 2016: 91). Toplumsal normlardan uzakta ve içinde bulunduğu toplumun kültürel, ahlaki değerleriyle hareket etmeyen Meursault kitabın adı gibi topluma yabancılaşmıştır ve topluma uyum sağlayamamanın cezasını ise idamla ödeyecektir.

I.7 Meksika Devrim Romanında Adalet

Meksika Devrimi sürecinde ortaya çıkan edebiyata bakacak olursak; bu dönemde diktatörlük ülkede hüküm sürerken bir yandan da halk kültürel faaliyetlere karşı daha fazla ilgi göstermeye başlar. Böylece akademiler, tiyatrolar, müzeler, kültürel faaliyette bulunan dernekler gibi oluşumlar kurulur. Bu kurumlardan *Ateneo de la Juventud* (Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu) çatısı altında bir araya gelenler diktatörlüğün insani değerlerden eksik olduğunu belirterek, bu adaletsiz düzene karşı olmak için halka çağrı yaparlar. Bu gayeyle çeşitli toplantılar düzenlenerek Díaz diktatörlüğü eleştirilir. Yapılan toplantılar sayesinde halka ulaşılmaya ve onları bilinçlendirmeye çalışılır. Zamanla bu çalışmalar meyve vermeye başlar. Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu içerisinde José Vasconcelos, Antonio Caso, Pedro Henríquez Ureña, Martín Luiz Guzmán, Jesús T. Acevedo, Manuel M. Ponce, Diego Rivera gibi ve daha nice birçok önemli şahsiyet karşımıza çıkar. Bazı üyeler devrim sırasında mücadelede yer alır ya da devrimci güçlerle ittifak kurar. Bu dönemde adaletsizlikler, eşitsizlik ve baskılara karşı yaşananları anlatmak ve bunları kaleme almak bir karşı duruş anlamı taşır. Bu anlatılarla birlikte yazarlar, Meksika Devrim Romanı olarak adlandırılacak sınıf içerisinde eserlerini yayımlarlar. Meksika Devrim Romanının Mariano Azuela'nın *Los de Abajo* isimli eserinin 1915 yılında yayımlanmasıyla

başladığı, 1947 senesinde ise Agustín Yáñez'in *Al filo del agua*'yı kaleme almasıyla sona erdiği belirtilir. Bu dönem eserlerinde ülkedeki içindeki çatışmaların yarattığı travma ve sorunlar dikkat çeker. Anlatılar, gazetecilik yöntemleri kullanılarak tarafsız bir şekilde aktarılır. Bu akımda edebiyat, ülkeyi birleştirecek bir unsur olarak görülür. Aynı zamanda bu akımdaki eserler tarihsel dönemleri de anlatması açısından önemlidir. Ne kadar farklı teknik ve anlatım biçimiyle yazılırlarsa yazılınsınlar, bu dönemde barındırdıkları yenilikçilik ve eleştirelilik ile dikkat çekerler. Yazarların büyük bir çoğunluğu ülkedeki adaletsizliklerden, siyasetçilerin ikiyüzlülüğünden, halkın çektiği sorunlardan bahsederek içinde bulundukları duruma karşı hoşnutsuzluklarını ifade ederler (Kadıköylü,2008: 41-49). Çalışmanın ikinci bölümünde devrim romanının ortaya çıkmasını sağlayan etmenlere tarihsel süreç üzerinden bakarak, bu etmenlerin ortaya çıkardığı sorunlar ve çatışmalar irdelenecektir.

II. BÖLÜM: XX. YÜZYILDA MEKSİKA

II. 1. *El Porfirismo*

Meksika, 1821’de bağımsız bir ülke olmasından itibaren siyasi istikrarını, sosyal ve ekonomik gelişimine katkı sağlayacak reformları gerçekleştirebilecek bir hükümet kuramamıştır. Farklı ideolojik gruplar arasında siyasi iktidarı elinde tutup uygun gördükleri hükümet biçimini kurmak için yürütülen uzun mücadeleler ülkeyi sürekli bir anarşi içinde tutmuştur. Bağımsızlığının ardından Meksika, karşıt görüşlerin, özgürlükçülerin ve muhafazakarların çatışmalarının sıklıkla yaşandığı ülkelerden biri haline gelmiştir. Tarihsel süreçte birçok iç ve dış savaş yaşanarak sık sık hükümetler değişmiş ve istikrarlı bir siyasi hayat ülkeden oldukça uzakta seyretmiştir.

İç savaşta yenik düşen Lerdo de Tejada’nın başkanlık görevini bırakmasının ardından seçime gidilmiştir ve 28 Eylül 1876 yılında Porfirio Díaz ilk defa başkanlık görevini üstlenmiştir. Böylelikle bu görevi uzun süre bırakmayarak Porfiriato olarak adlandırılan dönemi başlatmıştır. Başkanlığının ilk döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilere özen göstermiş ve bu devlete olan dış borçlar büyük bir özenle ödenmiştir. Bu yaklaşım karşısında Amerika Birleşik Devletleri ise 1878 tarihinde Díaz hükümetini resmen tanıdıklarını ilan etmişlerdir. Díaz, sadece 1880-1884 yılları arasında dört yıllık süre zarfında görevi Manuel González’e devretmiştir, ancak bu dönemde de el altından görevi yürütmeyi sürdürmüştür. Bu dönem içinde anayasada yeniden seçilebilmesi için değişiklikler yaptırmış ve 1876’dan 1911 yılına kadar olan süreçte yirmi yedi yıl boyunca devlet başkanlığını kesintisiz olarak sürdürmüştür (Usta,2013).

Meksika Devrimi’nin ortaya çıkmasına neden olan sosyal ve siyasal tepkiler Porfirio Díaz’ın diktatörlüğü süresince ortaya çıkmaya başlamıştır. İktidarda olduğu süre boyunca Díaz, politik düşünce farklılıklarını ortadan kaldırmaya çalışmış ve

hükümetini güçlendirmeye özen göstermiştir. *Los Rurales* ismi altında bir jandarma teşkilatı oluşturmuş ve kaba kuvvetle karşısına çıkanları susturmayı planlamıştır. Bu şekilde halk sindirilmeye çalışılmıştır. Díaz, demiryolları ağını genişleterek bir yandan siyasi ve askeri anlamda kontrol gücünü arttırırken diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri ile ticareti kolaylaştırmıştır. Porfiriato Dönemi'nde yapılan çalışmalarla ülke gelişimine katkı sağlanmıştır, ancak ülkede yaşanan gelişim sadece tek bir sınıfın hayat şartlarını iyileştirmeye fayda sağlamıştır. Bu yüzden bu gelişim göreceli refah olarak adlandırılır. Ülkede ticaret gelişmiş, iş fırsatları artmış, ekonomi büyümüş olsa da kazanca sadece halkın üst tabakası hâkim olmuştur. Bu yüzden halk diktatörlüğe karşı tavırlıdır. Díaz'a kalleslik veya hainlik anlamına gelen *perfidia* kelimesinden yola çıkarak *Don Perfidio* lakabını takmışlardır. Zamanla *Don Perfidio* lakabı *Don Pérfidas* ve *Don Perfi* olarak değişmiştir (Kadıköylü, 2008:1-16).

Porfiriato, ekonomik ve idari konularda elde edilen başarılarla rağmen siyasi ve sosyal alanda gerileyen bir rejim olarak nitelendirilir. Bu dönemde siyasi özgürlük büyük ölçüde azalmıştır. Genel ve yerel bağlamda özgür seçimler gerçekleştirilmemiştir. Yöneticiler başkan Díaz ve çevresi tarafından dayatılmıştır. Meksika halkının sesi ve oyu yoktur. Siyasi alanda güçsüz olan halk ekonomik anlamda da yoksulluk içindedir.

Dönem boyunca %1'lik kesim dışındaki halk, hayatlarını başkalarının topraklarında çalışarak büyük bir fakirlik içinde sürdürmüştür. Gün geçtikçe bir grup servetine servet katarken çoğunlukta olan grup günden güne daha da fakirleşmiştir. Topraklar, bahsedilen ayrıcalıklı azınlık elinde toplanmış ve bu topraklarda *hacendado* adı verilen çiftlik sahipleri *latifundio* adında çiftlikler kurmuşlardır. Topraklarını kaybeden halk yalnızca günlük temel ihtiyaçlarına yetecek kadar oldukça az bir ücrete tabi tutulmuştur. Hatta Yucatán ve Oaxaca gibi yerlilerin yoğunlukta olduğu bölgedekiler hayat ve çalışma koşullarından dolayı köle olarak adlandırılmışlardır

(Kadıköylü,2008). Acınacak koşullarda çalışan işçiler iş sektörleri tarafından sömürülmüştür. Düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, sosyal hak yoksunluğu, pazar günleri ve gece çalışmaları, güvensiz ve sağlıksız çalışma alanları Meksika halkının hayatındaki değişmez parçalardandı. İçinde bulundukları koşulları iyileştirmek, haklarını talep etmek istediklerinde ise şiddetle bastırılmışlardır. Bu şartlar yalnızca tarımda çalışanlar arasında değil, işçiler arasında da geçerliydi. Bu dönemde *tienda de raya* adı verilen fabrika veya çiftliklerin yanında bulunan, işçi ve köylülerin temel tedarik için buralardan alışveriş yapmaya zorlandıkları mağazalar bulunurdu. Bu mağazalar Porfiriato döneminin en karakteristik özelliklerinden biri olarak yerini almıştır (Gob.mx:7-8).

Merve Usta, *Meksika Devrim Süreci ve Plutarco Elias Calles* başlıklı çalışmasında *Historia Moderna de Mexico, El Porfiriato* adlı eserden bahsi geçen bu yerlerle ilgili şu bilgileri aktarmıştır;

“Porfiriato Döneminde çalışma sistemi, sömürge dönemindekine uyarlanarak devam etmiştir. En yaygın ve en insanlık dışı sistem olan “Peonaje (Gündelikçi işçi)” sisteminde; cüzi ücretler, borç karşılığında çalışma, fiziki cezalar ve tiendas de raya kullanılmıştır.

“Kiralık (alquilado)” olarak da adlandırılan bu gündelikçi işçiler (peones) günlük 25 sent kazanırken yatılı olarak çalışanlar daha az bir ücret ve bir porsiyon yemek karşılığında çalışıyorlardı... Bu maaşlarla ancak açlığa ve yoksulluğa tahammül edebilen bir aile yaşayabilirdi. Eğer beklenmedik bir ihtiyaç ortaya çıkar ve maaş yetmezse, bu işçilere patronlarına borçlanmaktan başka bir seçenek kalmıyordu.

(...) Başkalarının topraklarında çalışan ve zor koşullarda yaşayan işçiler maaşlarının yükseltilmesini talep etmiş fakat bu fikir toprak sahiplerince işçilerin daha da tembelleşmesi olarak değerlendirilmişti. İşçilerin maaşlarında bir artış elde edememesinin ardından yetkililer “tiendas de raya”ları kabullenmişlerdir. Zaten az

olan maaşları ile bu dükkânlardan alışveriş yapmaya zorlanan işçiler iyice yoksullaşmışlardır.” (Usta,2013:14-15)

Bu dönemde eğitim ise geliştirilmiş, ancak yapılan çalışmalar yeterli düzeyde olmamıştır ve dönemin ihtiyaçlarına karşılık bulduğu söylenemez. Büyük miktarda bir bütçe yüzde sekseninden fazlasının okuma yazma bilmediği Meksika halkının eğitiminden ziyade yüksek öğretime tahsis edilmiştir. Bu dönemde halkın büyük bir çoğunluğu okuma yazma bilmiyordu. 1900lü yılların başlarında bu koşullar altında düzen, esas olarak ülkenin ekonomisinin pek milliyetçi olmadığını düşünen entelektüel orta sınıflar arasında sorgulanmaya başlamıştır. Yabancı girişimciler verilen çeşitli tavizler sayesinde zenginleşmiştir. Toplumsal adaletsizlik, maddi yaşamın kötüleşmesi ve siyasi özgürlüğün olmaması sebebiyle rejime karşı gruplar oluşmaya başlamıştır (Gob.mx:8).

Díaz, Kuzey Amerikalı bir gazeteci olan James Creelman’a verdiği bir röportajda 1910 seçimlerine katılmayacağını ve emekli olacağını duyurunca yıllarca sürecektir olan karışıklıkların fitili de ateşlenmiş oldu. Bu açıklama aslında hiçbir şekilde iktidardan uzaklaşma düşüncesinde olmayan Díaz’ın bir manevrasıydı. Ancak içlerinde kuzeydeki Cohahuila eyaletinden zengin toprak zengini olan Francisco Madero’nun da olduğu birçok kişi Díaz’ın bu açıklamalarına inanarak politikaya atılmıştır.

II. 2. “Yeniden Seçilme Yok” Francisco I. Madero

Madero, fikirleri doğrultusunda barışçıl bir şekilde son ana kadar mücadele etmiştir. Fakat Díaz’ın iktidarda kalma çabaları ve uzlaşmazlığı bu akımı bir radikalleşme sürecine götürmüştür. “Yeniden seçilme yok ve etkin oy hakkı” sloganı altında Madero, Díaz ve çevresine karşı olan çeşitli sosyal kesimleri bir araya getirmeyi başarmıştır. Madero, seçimlerden önceki aylarda yeniden seçim karşıtlığını genişletmek için ülkenin dört bir yanını dolaşarak konuşmalar düzenlemiştir. Bu durum, Díaz’ın ilk

başta hoşuna gitmemeye, ardından endişelendirmeye başlamıştır. Çünkü Madero'ya olan halkın desteği gün geçtikçe artmaktadır. Bu yüzden 7 Haziran'da Díaz, Madero'yu halkı isyana kışkırtmayla suçlayarak hapse atılmasını emreder. Bu durumda ana muhalefet lideri olmadan seçimler yapılır ve Díaz elindeki güç ile tekrar başkanlık koltuğuna oturur. Seçimlerden bir ay sonra Madero özgürlüğüne kavuşarak Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçar ve oradan Meksika halkını seçim sonuçlarını görmezden gelmeye ve hazırladığı San Luis de Potosí Planı etrafında silahlanmaya çağırır (Lartigue, 2011:31-31).

San Luis de Potosí Planı temel olarak politik bir plandır. Meksika'da temiz ve anayasaya bağlı bir demokrasi kurmak için mücadele eder. Bunun yanında planın maddelerinden biri toplumsal bir içeriğe sahiptir ve alt sınıfın uzun yıllar boyu dile getirdikleri talebi, toprakların hak sahiplerine iadesini içerir. (Pérez,2000:376).

.Bu sırada olacakları fark eden Díaz kanlı önlemler almaya başlar. Madero'nun çağrısı üzerine 20 Kasım 1910'da silahlı bir mücadele başlar. Devrim, Díaz için kolayca bastırılacak gibidir, fakat Madero'nun destekçileri kendilerine olağandışı bir destek bulur. Madero yanında yer alanlar toprak sahibi olma hakkını talep eden köylülerden, sosyal adalet talep eden işçilerden ve siyasi özgürlük talep eden orta sınıflardan oluşur. Bu gruplar karizmalarıyla öne çıkan Chihuahua'da Pancho Villa, Morelos'ta ise Anenehuilco'lu Emiliano Zapata gibi öne çıkan bölgesel liderler tarafından yönetilir (Gob.mx:9). Her ne kadar bu liderlerin askeri bir hazırlıkları olmamasına rağmen fakirlik içinde yaşamaktan bıkmış ve haklarını isteyen halkı bir araya getirmeyi başarırlar. Diktatörlük boyunca sakinliğe alışkın ordu ne kadar güçlü görünmeye çalışsa da ülkede meydana gelen isyanları bastırmakta yeterli olamamıştır. Devrimin ilerleyişinin ve Porfirio hükümetinin bozguna uğradığının anlaşılması üzerine Juárez şehrinde 21 Mayıs 1911'de iki taraf arasında ateşkes imzalanır. Anlaşma, Francisco León de la Barra'nın anayasanın koyduğu şartlar altında geçici başkanlık görevini

üstleneceğini, aynı zamanda düşmanlığın durdurulmasını ve devrimcilerin silahsızlanmasını içerir. Fakat anlaşma metninde köylülerin mücadeleye girmesinin nedeni olan San Luis Planı'ndaki toplumsal içeriğe sahip olan maddeyi, toprak problemini ima eden tek bir satır yer almıyordu. Anlaşmanın ardından istifa ederek otuz yıllık diktatörlüğü biten Díaz, Veracruz limanından İpiranga isimli alman gemisiyle Fransa'ya gitmek üzere sürgüne gider (Latirgue, 2011:36-37).

Bütün bu yaşanan olaylara rağmen ülke içerisinde yaşanan karışıklık Porfirio'nun görevden çekilmesiyle sona ermemiştir. Madero yeni yapılan seçimlerde başkan seçilmiş ve görevi 6 Kasım 1911 tarihinde geçici başkanlık vazifesini üstlenen Francisco León de la Barra'dan alarak göreve başlamıştır. Madero, siyasi gücünü yükseltmek amacıyla yanında Díaz yanlılarına da yer vermiştir. (Usta, 2013:29).

Madero'nun başkanlığı daha demokratik ve siyasi uygulamalar getirmiştir. Özgür seçimler yapılmış, ifade özgürlüğüne saygı duyulmuştur. Yürütme, yasama ve yargı organlarına hâkim olmayı bırakmış ve merkezi güç devlet ve yerel makamlara dayatmayı bırakmıştır. Siyasi alandaki bu değişikliklerin yanı sıra, Madero ve yeni yetkililer tarım ve iş konularında yeni projeler getirmişlerdir. Bir pamuk çiftçisi ve bir işletme ailesinin üyesi olan Madero, özel arazi mülkiyetinden yanadır, komünal tarım mülkü fikrine güvenmemiştir. Küçük ve orta ölçekli sahipler tarafından verimli ve modern çiftliklerin kurulduğu bir sistemin inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur. İşgücünden bahsedecek olursak işçilerin örgütsel haklarına saygı duymuş, sanayicilerin maliyesini önemli bir düzeyde etkilemeden sosyoekonomik koşulların iyileşmesini istemiştir. Madero hükümeti, işveren ve çalışanlar arasındaki anlaşmazlıklarda arabulucu olarak hareket etmeye başlamıştır. Bu dönemde ülkede pek çok grev meydana gelmiştir. Madero'nun reformist önerileri, ülkedeki neredeyse tüm siyasi grupları, sosyal sınıfları, diplomatları ve yabancı yatırımcıları tatmin etmemiştir. Ülkedeki bu genel tatminsizlik, açık eleştirilere, karşıt hareketlere, hatta silahlı isyanlara yol açmıştır.

Madero hükümetinin uğradığı dört ana şiddetli çatışma vardır. Bunlardan ikisi Porfirista rejimi destekçisi Bernardo Reyes ve Félix Díaz tarafından yönetilenler ile diğer ikisi hayal kırıklığına uğramış Porfirista karşıtı isyancılar Emiliano Zapata ve Pascual Orozco tarafından yönetilen çatışmalardır. Bu isyanlar ulusal güç dengesindeki değişikliklerin bir sonucu olarak açıklanabilir (Escalante Gonzalbo vd., 2008:142-147).

Porfirista karşıtlarının ayaklanmasındaki nedenler; hala sınıflar arası eşitsizliğin ve adaletsizliğin devam ediyor olması, hala zenginliğin tek bir grupta toplanması, hükümetin kendi vatandaşlarından ziyade yabancıların ve zenginlerin hakkını gözettiğine dair yayılan görüşlerdir. Madero'nun verdiği sözleri yerine getirmediğini anlayan Emiliano Zapata, hükümetin karşısında yer alarak *Toprak ve Özgürlük* sloganıyla öne çıkan *Ayala Planı*'nı hazırlar. Ülkenin güneyindeki devrimci liderler tarafından imzalanan bu bildiride Madero Hükümeti kabul edilmez ve Pascual Orozco devrim hareketinin lideri olarak kabul edilir. Madero'nun başkanlık görevine gelişinden yirmi gün sonra Zapata ve Orozco hükümete karşı ayaklanırlar. Bu ayaklanma birkaç ay içerisinde Victoriano Huerta tarafından bastırılır (Kadıköylü,2008:14).

Köylülerin yürüttüğü mücadele, her türlü baskı ve adaletsizliğe karşı bir mücadeledir. Onlara güç veren en temel düşünce topraklarını geri kazanma isteğidir. Bu istekle mücadeleye atılanlar önceden belirlenmiş bir plan, program olmadan silaha sarılmaya karar vermiştir. Meksika'da uzun bir toplumsal örgütlenme geleneği vardır. Köylüler yüzyıllar boyunca *ejidos* adı verilen ortak kullanımlı tarım arazilerine sahiplerdir. O topraklarda çalışmalarının meyvelerini dayanışma içinde paylaştıkları kendi örgütlenme biçimleri vardır. Köylüler için bu geleneği kapitalist ilerleme karşısında sürdürmeleri giderek zorlaşmıştır. Bu nedenle Zapatistalar Madero'ya karşı sonuna kadar mücadele etmişlerdir. Aynı mücadele Huerta hükümetine karşı da verilecektir. Zapata ve destekçileri Ayala Planı'nın tüm ulus için somut bir gerçeklik

olana kadar silahlarını bırakmama ilke ve hedeflerinde sabit kalmışlardır (Latirgue,2011:46-60).

Madero hükümeti, silahlı isyanlar, grevler, komplolar ve karşı devrimci entrikalar gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Ayaklanmalara ek olarak, muhalif basın sürekli olarak Madero'ya saldırmış, aynı zamanda hükümet, senatörler, toprak sahipleri ve yabancı menfaatlerle de karşı karşıya gelmiştir. Madero, Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik çıkarları için yetersiz kalmıştır, bundan dolayı 1912 yılı süresince Başkan William Taft, büyükelçi Henry Lane vasıtasıyla Madero hükümetine farklı şekillerde saldırmış ve tehdit etmiştir (Secretaría de la Defensa Nacional, 1-2). Görüldüğü üzere Amerika Birleşik Devletleri, kendi ülke çıkarları için arka bahçesi olarak gördüğü Meksika'yı da etkilemektedir.

II. 3. *La Decena Trágica*, Huerta Hükümeti ve Karşı Ayaklanmalar

9 Şubat – 18 Şubat 1913 tarihleri arasında *La Decena Trágica* olarak adlandırılan on günlük süre içinde, bir grup Díaz yanlısının Başkan Francisco I. Madero hükümetine karşı silaha sarıldığı bir dönem yaşanır. Porfiriato döneminin Savaş ve Deniz Kuvvetleri Bakanı Bernardo Reyes, Porfirio Díaz'ın yeğeni Félix Díaz ve Manuel Mondragón Amerika Birleşik Devletleri diplomatlarının da desteğiyle Madero'ya karşı ayaklanırlar. Amerika Birleşik Devletleri, çıkarlarını korumak için burada da diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi bu darbeye destek vermiştir. Madero'ya yapılacak olan darbe planlamaları için Amerika Birleşik Devletleri Meksika Büyükelçisi Henry Lane Wilson, darbecilerin büyükelçilikte toplanmalarına izin vermiştir. Çatışmalar günlerce sürmüş, birçok sivil hayatını kaybetmiştir. Olaylar, 18 Şubat tarihinde Victoriano Huerta komutasındaki askerlerin hükümet binasına girerek Başkan Madero ve Başkan Yardımcısı Pino Suárez'in tutaklanması ile son bulur. Büyükelçi Wilson, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'na isyancıların Başkan ve Başkan Yardımcısını

bu olaydan bir buçuk saat önce tutukladıklarını bildirmiştir. Madero ve Pino Suárez esir alındıklarında, Wilson Büyükelçilik Paketi olarak adlandırılan anlaşma için onları büyükelçiliğe davet etmiştir. Bu anlaşmada Madero hükümetinin tanınmadığı, 72 saat içerisinde Huerta'nın geçici başkanlığı devralacağı, Félix Díaz'ın seçimlere katılabilmek için herhangi bir pozisyonu olmayacağı ve yabancı hükümetlere önceki yürütmenin durdurulacağı ile düşmanlıkların sona erdiği bildirilecektir. Büyükelçilik Anlaşmasını Madero'nun kardeşi Gustavo A. Madero'nun öldürülmesi izlemiştir. Ardından Madero ve Pino Suárez'in istifaları olağanüstü oturumla kongreye sunulmuştur. Madero ve yardımcısı Pino Suárez 22 Şubat 1913'te suikaste uğrayarak hayatlarını kaybetmişlerdir. Sakinlik, Mexico City'ye geri dönmüş, toprak sahipleri, bankacılar, tüccarlar ve sanayicilerden oluşan yüksek burjuvazi, çoğu insan gibi kötü günlerin sonunu memnuniyetle karşılamış ve yeni hükümetin politik, sosyal ve ekonomik koşulları iyileştireceğine güvenmişlerdir (Kadıköylü,2008; Secretaría de la Defensa Nacional).

Huerta hükümeti, neredeyse tüm Madero'ya karşı olan siyasi grupların birleşimi olarak başlamıştır. Aynı zamanda Huerta, ordunun, toprak sahipleri ve iş adamlarının da desteğine sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu dönemde Woodrow Wilson'ın William Taft'ın yerini alması ile Meksika'ya karşı tutum değişmiştir ve dolayısıyla Huerta'ya verilen destek de kısa sürmüştür. Huerta'nın başkanlığa geçmesi, eski Porfirio karşıtı isyancıların öfkelerini kazanmıştır. Huerta'ya karşı ortaya çıkan isyanlar dört önemli sahneye ayrılabilir. Bunların her biri kendisine has sosyal, politik, ideolojik, ekonomik ve askeri özellikleri ile birbirinden ayrılır. İlki Coahuila'da anti porfirist vali Venustiano Carranza'nın başkanlığıyla ortaya çıkar. Carranza ve Coahuilalı yetkililer, isyancı ilan ettikleri Huerta'yı tanımazlar ve onu devirerek meşruiyeti sağlamak için anayasacı bir ordu kurulması çağrısında bulunurlar. Huerta karşıtı bu hareket, yasalara riayet eden hareketleri ve başkan olarak bir valiye sahip olması ile dikkat çeker. Sonora

eyaletinde ise başta Porfiriato zamanında ekonomik ve politik olarak kısıtlanmış orta sınıf üyeleri karşımıza çıkar. Bunlar Madero döneminde kayda değer kamusal pozisyonlar elde etmişlerdir ve mücadelelerin amacı ise onları korumaktır. Burada öne çıkan kişiler arasında Álvaro Obregón, Salvador Alvarado, Plutarco Elías Calles, Manuel Diéguez ve Adolfo de la Huerta karşımıza çıkar. Chihuahua ve kuzey Durango’da ise başta alt sınıftan gelen Pancho Villa vardır. Coahuila ve Sonora’daki isyancıların aksine Villa, yerel bir otorite olmamasından dolayı diğerlerinden farklılık gösterir (Escalante Gonzalbo vd., 2008:423-436). Huerta hükümetine karşı başlatılan bu isyan Álvaro Obregón, Francisco Villa, Emiliano Zapata gibi liderler öncülüğünde ülkenin geneline yayılır. Ortaya çıkan bu başkaldırıları sonucunda Carranza’nın anayasacı hareketi galip gelir. Yenilgiye uğrayan Huerta ülkeyi terk eder. Bu sırada devrimci liderler arasında ise başkanlık konusunda anlaşmazlık yaşanmaktadır. Villa ve Zapata gibi liderler Aguascalientes’te bir araya gelirler ve bu toplantıda Eulalio Gutiérrez geçici devlet başkanı olarak seçilirken Zapata’nın toprak paylaşımı planlarının gerçeğe geçirilmesine karar verilir. Eulalio Gutiérrez’in devlet başkanı olması Carranza ve Obregón dışında toplantıdaki herkes tarafından kabul edilir. Bu kararlar birlikte devrimciler Carranza tarafı ve Villa-Zapata tarafı olmak üzere ikiye ayrılırlar (Kadıköylü,2008:14). Meksika’da sakinlik hala uzaktadır ve çatışmalar sürecektir.

II. 4. Anayasacı Hareket, Venustiano Carranza

Carranza, alınan karara karşı çıkarak 1915 yılının Ocak ayında Veracruz’a gider. Veracruz şehrinde Álvaro Obregón, Pablo González Garza, Cándido Aguilar, Salvador Alvarado Rubio, Jacinto Treviño, Francisco Coss ve diğer bazı generallerin desteğiyle kendi hükümetini kurar ve ordu yönetimini Álvaro Obregón’a verir. Bu sırada geçici olarak devlet başkanlığına seçilen Gutierréz, ülkedeki dengeyi sağlayabilme çabasıyla anayasacılardan, Villa ve Zapata destekçileri ve eski Madero yanlılarından birçok kişiyi

yanına alarak kabineyi oluşturmuştur. Ancak ülkedeki siyasi huzursuzluk ve iç karışıklık gösterilen çabalara rağmen srmştur. Kendi isteklerini yaptırmak için Gutierr z'i kontrol altına almaya alışan Villa, bir süre sonra bu istekleri yaptırmak için zor kullanmaya başlar ve bu süreç sonucunda Zapata ile birlikte ayaklanarak başkenti işgal eder. Geçici devlet başkanı ise 16 Ocak 1915'te kabinesinden bir kısım insanı yanına alarak hükümeti San Luis Potosi'ye taşır. 2 Temmuz 1915 tarihinde ise bu şehirden Villa ve Carranza'yı devrim hainleri ilan ettiği bir bildiri yayınlar ve başkanlık görevinden ayrılır. (Usta,2013: 34-36).

Bu süreçte devam eden Carranza ve Villa-Zapata cephesindeki mücadele ise Carranza ve Obreg n'un yanındaki ordunun gücüyle Villa-Zapata'nın avantajlı konumu alt edilir. Ardından 1 Mayıs 1915'te Carranza başkente girer. Carranza heyeti Meksiko şehri'ne girdiği andan itibaren anayasaya uygun bir şekilde davranır ve eski anayasanın dönemin koşullarına uygun olmaması sebebiyle bazı reformlar yapmak için çalışmalara girişilir. 5 şubat 1917'de Ayala Planı'ndan bazı bölümleri içerisinde bulunduran yeni anayasa ilan edilerek halkın desteği elde edilir. Yeni anayasa ile bir takım demokratik haklar kazanılır. Bu anayasa sayesinde eğitim her türlü dini doktrinden uzaklaştırılmış, ilköğretim zorunlu ve ücretsiz hale getirilmiştir. İşçilere rgtlenme hakkı, grev hakkı gibi haklar verilmiş, çok uzun olan çalışma saatleri sekiz saat ile sınırlandırılmış ve bir gün zorunlu dinlenme günü olarak belirlenmiştir. Ayrıca devlet, petrol ve maden işletmelerinin ülke içerisindeki faaliyetlerinin kontrol edilmesini mümkün kılmıştır. lke topraklarının ise köylüler arasında paylaştırılabilmesi düzenlenmiştir (Kadıköylü,2008:19-20).

Oluşturulan 1917 anayasasının toprak reformuna yönelik getirdiği ilkelerden toprak mülkiyeti hakkında *“Ulusal sınırlar içindeki toprakların mülkiyeti genel ilke olarak ulusa aittir. Ulus bu hakkını, özel mülkiyete konu olmak üzere kişilere devredebilir.”* diye bahsedilirken, toprak dağıtımı ile ilgili ise; *“ellerinden alınan*

toprakların geri verilmesi veya gereken hallerde toprak bağışı yoluyla ehidoların kurulması, kanunlara aykırı olarak kişiler adına tapulanan kamuya ait toprakların devlete iadesi, kişilere ait toprakların büyüklüklerine sınır koymak yoluyla büyük toprak mülkiyetinin (Latifundia) ortadan kaldırılması, az toprağa (minifundia) sahip birimlerinin geliştirilmesi” gibi Meksika halkının refahını sağlamak adına çalışmalar yapılmıştır (Tan, 1967: 153-154).

Anayasadaki en önemli odak noktalarından birisi eğitimin laikleştirilmesidir. 3. Maddeye göre eğitim laik olmalıdır. Eğitim hizmetlerinde hiçbir dini öğretinin kabul edilemeyeceğinin ifade edilmesiyle eğitimde herkes için eşit haklar getirilmiştir. Eğitim dışında bir diğer atılan adımlardan biri ise kiliselerin ayrıcalıklarına son verilmesidir. Din adamlarının eğitim vermesi engellenmiş, anayasa uyarınca ülke eğitimi planlama ve uygulamada tek yetkili birim haline gelmiştir. Dinsel argümanlarla siyasi partilerin kurulması engellenmiş ve kilise siyasetten uzak tutulmuştur. Tüm kilise binalarının hükümetin mülkiyetinde olduğu açıklanmış ve kiliseye bağlı olanların mülk sahibi olmalarına sınır getirilmiştir. Din adamlarının kamusal alanda dini kıyafetlerle gezinmelerine yasak getirilmiş ve anayasaya uyulmadığı takdirde adil yargılanma haklarının olmayacağı bildirilmiştir. Herkesin inanç özgürlüğü güvence altına alınarak isteyen kişilerin istediği dine mensup olması ve yasalara uygun olması halinde kendi evlerinde veya ibadethanelerde dini görevlerini ve törenlerini yerine getirebilecekleri vurgulanmıştır. 27. Madde ile ise, diktatörlük zamanında köylülerden alınan toprakların köylülere iade edilmesinin gerekliliği ve hükümetin uygun şekilde kullanılmayan tüm arazileri kamu yararına dönüştürebileceği ifade ediliyordu. İşçilerin çalışma saatleri günlük sekiz saat ile sınırlandırılmış, bir gün tatil hakkı ve asgari ücret düzenlemeleri getirilmiştir. Ayrıca yabancıların ülke sınırından 100 km veya denizden 50 km içeride toprak sahibi olmaları yasaklanmıştır. Petrol kanunu, iş kanunu gibi konular da toplumun yararına göre düzenlenmiştir. Bu sayede oluşturulan 1917 Anayasası,

bulunduğu dönemde dünyadaki anayasalarda sosyal ve siyasal hakları aynı anda garanti eden ilk anayasalardan olması itibarıyla önem arz eder (Yarar, 2019: 257-278).

Böylelikle halkın desteğini arkasına alan Carranza, Kurumsal Liberal Parti'den (PLC) seçimlere katılır ve 10 Mayıs 1917'de Meksika Başkanı ilan edilir. Carranza hükümeti, tarımda kalkınmayı başlatma, köylülere toprak kazandırma, ülke içerisinde dış güçlerin gücünü kırma gibi çalışmalarda bulunmasına karşın muhalifleri yok etme girişimleri, 1919 yılında Zapata'nın katledilmesindeki rolü ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Carranza hükümetini destekliyor olması sebebiyle halk arasında artan bir huzursuzluk baş gösterir (Kadıköylü, 2008:19-20).

1918'in son aylarından itibaren Venustiano Carranza'nın hala iktidarda kalmasına iki yıl kalmış olmasına rağmen ülkede seçim baskısı hissedilmeye başlanmıştır. Başkanlık koltuğuna oturmayı hayal edenlerin isimleri ortalıkta dolaşıyordur. Savaş Bakanlığından istifa ettiğinden beri hayatını emekli olarak geçiren General Obregón da bu isimlerin arasına geçmektedir. (Pérez Reguera García; Pérez Reguera Martínez de Escobar, 2017:203-206). Söylentiler doğru çıkar ve Obregón da seçime katılmaya karar verir.

II. 5. Álvaro Obregón, José Vasconcelos, Eğitimde Kalkınma

Obregón, 1919 Kasımının ilk günlerinde başkanlık kampanyasını başlatmak için Sonora'dan ayrılarak çeşitli şehirlere ziyaretlerde bulunmuş ve sonunda Meksika Şehri'ne gelmiştir. Carranza, Obregón'un başkanlık kampanyasını zora sokmak için uğraşmış, aday olamaması için kendisini bir ceza davasına dahil etmek istemiştir. Daha sonrasında ise Sonoralı başka bir adayı desteklemiştir. Başkentte tutuklanma korkusu yaşayan Obregón şehirden ayrılır ve ardından 23 Nisan 1920'de Carranza hükümetine karşı isyanı başlatacak olan Agua Prieta Planı ilan edilir. Álvaro Obregón bu hareketin lideri konumundadır. Ordu, Agua Prieta Planı'nı destekler ve bu hareket karşısında

Carranza hükümetini Veracruz'a taşımaya mecbur kalır. Ancak Mayıs 1920'de Puebla'nın Tlaxcalaltongo köyüne vardıklarında hayatına mal olan bir pusuya düşer. Carranza'nın ölümü ile birlikte Adolfo de la Huerta geçici başkanlık görevine atanır. Kısa bir süre sürdürdüğü başkanlık görevinin ardından yapılan başkanlık seçimi Álvaro Obregón tarafından kazanılır. Bu dönemde devlet kaynaklarının büyük bir kısmı kırsal alana ve eğitime gitmiştir. Obregón, Meksika'nın yolunun çiftçilerin, küçük toprak sahiplerinin toprağı kullanabilmek ve bu topraklardan üretim sağlamalarını desteklemekten geçtiğine inanıyordu. Bu yüzden devrim boyunca köylülerin uğruna mücadele ettiği toprak reformunu desteklemiştir. (Instituto Nacional de Estudios Históricos de la Revolución Mexicana, 21-28).

Obregón'un 1924 yılına kadar sürdürdüğü başkanlık görevi süresince yapılan en önemli yenilik, şüphesiz eğitim alanında gerçekleştirilen çalışmalardır. Bu süreçte adından mutlaka bahsedilmesi gereken kişi ise José Vasconcelos'tur. Milli Eğitim Bakanlığı'nda, Vasconcelos Meksika Cumhuriyeti'nin her köşesine eğitim ve yüksek kültür getirdiğı büyük ölçekli bir çalışma gerçekleştirmiştir. Vasconcelos "*La Raza Cós mica*" başlıklı çalışmasında, kendilerine ait olan Hispanik-Amerikan felsefesinin pekiştirilmesinin yolunun eğitim ile gençlere aktarılmasından geçtiğine dikkat çeker. Bu felsefenin diğer kültürlerin bir taklidi olmamasından, eğitim sayesinde yeni nesillere nüfuz eden kendi öz felsefesiyle kendi kültürünün doğrulanmasının önemini belirtir. "*El Desastre*" adlı eserde ise planını ülke çapında yetkilere sahip bir bakanlık oluşturduğundan, tüm kültür enstitülerini içeren üç büyük bölüme ayırdığından bahseder. Adı geçen enstitüler; okullar, kütüphaneler ve güzel sanatlardır. Okullar başlığı altında tüm bilimsel ve teknik öğrenim teorik ve pratik olmak üzere yer almıştır. Özellikle bir kütüphane bölümünün oluşturulmasının kalıcı bir zorunluluk olduğunu belirtir. Çünkü ülke okuma hizmetinden eksik bir şekilde yaşıyordu ve ancak devlet bu hizmeti okulun tamamlayıcısı olarak oluşturabilir ve devam ettirebilirdi. Güzel sanatlar

ise okullarda şarkı söyleme, resim yapma ve jimnastik eğitiminden başlayarak görev almıştır. Bakan, Başkanın mali desteğine sahipti. Ödenek önceki yılların iki, üç katına çıkmıştı. Vasconcelos'un başlıca ilgilendiği konu okuma yazma bilmeyenler için başlattığı kampanyaydı. Bu dönemde beş bin okul açılmış, dokuz bin öğretmen eğitim sistemine dahil edilmiş ve daha önce beş yüz bini bile bulmayan bir sisteme bir milyondan fazla öğrenci kaydedilmiştir. Çok sayıda endüstriyel, teknik ve tarım okulu yaratılmış, gelir düzeyi düşük okuyan çocuklar için ulusal bir kahvaltı programı yaygınlaştırılmıştır. Açık havada çalışan profesyonel sanatçılar için merkezler kurulmuş, en ücra köşelerde bile kütüphaneler açılmış ve sürekli olarak demokrasinin yararlarından bahsedilirken Meksika milliyetçiliği ve kültürünün değerleri yüceltilmiştir. Meksika için eğitim felsefesi alfabeden dünya klasiklerine, halk sanatlarından duvar resimlerine, atölyelerden kütüphanelere kadar kültür yararına oldukça hümanist bir hareket olmuştur (Ocampo López, 2005: 139-159).

Obregón'un görev süresinin tamamlanmasına bir sene kala gelecek seçimler üzerine konuşmalar başlar, bu söylentiler arasında Maliye Bakanı Adolfo de la Huerta ve dönemin İçişleri Bakanı Plutarco Elías Calles'in adaylığı hakkında söylentiler başlar. Bu tartışmalar siyaset dünyasında ikilem yaratır. Obregón ileriki seçim için Calles'i desteklemektedir. Bunun nedeni ise 1928 seçimlerinde kendisinin tekrardan seçimlere katılma ihtimali olmasıdır. Bu süreçte Huerta, Obregón Hükümetine karşı bir ayaklanma başlatır, fakat isyancıların düzensizliği, hükümetin askeri gücünün kuvveti ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Obregón hükümetine yaptıkları desteklerle bu isyan bastırılır ve Huerta sürgüne gönderilir.

II. 6. Plutarco Elías Calles ve Cristera Savaşı

1924 yılında yapılan seçimlerle birlikte Plutarco Elías Calles oyların büyük bir çoğunluğunu alarak devlet başkanı seçilir ve 1928 yılına kadar ülkeyi yönetme görevini üstlenir. Obregón ve Huerta gibi kendisi de Carranza yanlısıdır. İtalyan diktatör Mussolini'ye hayranlığı olan Calles, İtalyan diktatör gibi düzen ve gelişim amacına varmak için yapılması gereken her şeyin yapılmasını savunmuştur. Bu dönemde üç milyon hektardan fazla arazi üç yüz bin köylüye dağıtılmış, işçi ve köylü sendikaları arttırılmış, para basmakla görevli olacak tek kurum olan Meksika Bankası ve başka bankalar kurulmuş, Díaz hükümeti zamanında başlanan Güney Pasifik demiryolunun yapımı bitmiştir. A.B.D ve İngiltere ile daha iyi iletişim kurulması için iletişim kanunları gözden geçirilmiştir. Calles, kendi dönemini devrimci hareketin yapıcı dönemi olarak adlandırmıştır. Ancak bu yapıcı dönemin istikrarı da çok uzun sürmeyecektir. Ülkede yeniden ayaklanmalar başlayacaktır. 1926 senesinde Meksiko Şehri'nin Başpiskoposu José Mora y del Río'nun El Universal adlı bir gazeteye 1917 Anayasası aleyhine bir açıklama yapmıştır. Açıklamanın ardından hükümet bu duruma tepkisiz kalmamış, manastırları kapatmış, Meksika vatandaşı olmayan 200 rahibi sınır dışı ederek oldukça sert bir tepki vermiştir. 1910 Devrimi ile birlikte gücünü yitiren kilise "Liga Nacional de la Defensa de la Libertad Religiosa" adlı bir birlik kurarak vatandaşların devlete karşı ayaklanmalarına destek sağlamışlardır. Bu teşviklerle birlikte ülke çapında silahlı çatışmalar ortaya çıkmış ve Katolik Kilisesinin üstünlüğünü savunanlarla hükümet arasında 1926- 1929 tarihleri arasında Cristera Savaşı adıyla bilinen bir mücadele patlak vermiştir. Kilise, bu başkaldırı ile birlikte anayasadan laik, kilise karşıtı kararlarla toprak reformları hakkındaki kanunların çıkartılarak Cristera Anayasası adıyla değiştirilmesini istemiştir. Bu savaşta hem hükümet hem de kilise büyük kayıplar vermiş ve 1928 yılında yılında uzlaşmaya varılmak zorunda kalınmıştır.

Fakat Calles'in Başpiskoposluk ile görüşmeleri bir sonuca ulaşamamıştır ve bu dönemde Calles'in başkanlık dönemi sona erer. (Usta,2013: 42-56).

Cristeros ile barışın sağlanması geçici bir aciliyete sahipti. Çünkü 1929 yılında yeni bir seçime gidilecektir. Bu seçimlerde Obregón, anayasada yeniden başkan seçilebilmesine izin veren bir düzenlemenin uygulamaya geçirilmesini başarmıştır. Yeniden seçilmesine hakkına sahip olmasına karşı çıkanlar karşıt argümanlarla muhalefet kampanyalarına başlamışlar, ancak kısa süre içerisinde öldürülmüşlerdir. Toplum sancılı, siyasi ortam gergindir. Yapılan seçimleri kazanan Obregón, bir süre sonra Katolik bir militan tarafından katledilmiştir. Suikastın yarattığı kriz oldukça büyüktür. Bu krizi çözmek için başka bir aday belirleyip yeniden seçimlere gidilmesi yeterli olmayacaktır. 1920 ve 1924 seçimleri öncesi isyanları ve 1928'deki üç adayın suikastı, seçimlerde uygarlaşmanın, tüm eski devrimcileri birleştirecek, örgütleyecek ve disiplin altına alacak, aday seçim süreçlerini düzenleyecek bir kurum yaratmanın gerekliliği konusunda bariz olarak uyarmıştır. Bu siyasi kurum yaratmanın önemli uyarılarını dikkatle alanlar Ulusal Devrimci Parti'yi (*El Partido Nacional Revolucionario*) Mart 1929'da kurmuşlardır. Bu partizan oluşum ile birlikte Cristero Savaşı sona ermiş, ordunun kurumsallaşması ile Meksika Devrimi'nin çetin dönemi sona ermiştir. Bu dönemle birlikte yeni bir tarihsel aşamanın başladığı söylenebilir. Tabii bu dönemde de değişimler ve sorunlar olacaktır, ancak bu dönem her ne kadar demokratik olmasa da hatırı sayılır toplumsal uyum, siyasi istikrar ve birkaç on yıllık ekonomik büyüme ile tanımlanacaktır (Garcidiego,2013:260-261). Uzun yıllar süren çatışmalar sonunda yerini yavaş yavaş sakinliğe doğru bırakmaktadır.

II. 7. *El Maximato*

Bu dönem, 1929'dan 1935'e kadar olan yılları kapsayan tarihsel bir süreçtir. El Maximato olarak adlandırılan bu dönemin en etkili figürü döneme ismini veren Plutarco Elías Calles'tir. Bu tarihsel süreç boyunca ülkede üç başkan olmuştur; ilk olarak Obregón'un ölümü sonrası geçici olarak koltuğa oturan Emilio Portes Gil, ardından seçimle gelen Pascual Ortiz Rubio ve Rubio'nun istifasından sonra göreve geçecek olan Abelardo L. Rodríguez'dir. Bu kişiler ne kadar devleti yönetenler olarak görünse de arkalarındaki asıl yetki Calles'tedir.

1928-1930 yılları arasında görevini yerine getiren Emilio Portes Gil, bu süreçte kilisenin itiraz ettiği yasaları değiştirmeden, kiliselerin faaliyetlerini sürdürebilecekleri haklar tanıyarak din adamlarıyla anlaşır. Ayrıca bir yılda yaklaşık iki milyon hektarı halka dağıtmayı başarır ve 126.317 köylüye fayda sağlar. Bu dönemde Calles için önemli olan olaylardan birisi kendi liderliğinde Ulusal Devrimci Parti'nin (PNR) kurulmasıdır. Portes Gil, koltukta geçirdiği dönemde öne çıkan çalışmaları toprak dağıtımı, dini sorunun çözülmesi ve Ulusal Üniversite'ye (Universidad Nacional) özerklik verilmesidir. Aktif ve yoğun çalışmaları Maximato tarafından sınırlandırılmış bir sürede yaptığı görevden ibaret olmuştur (Mendieta Ramírez, 2013: 52-59).

Başkanlık seçimleri yaklaşırken Obregón yanlısı generaller tarafından bir ayaklanma başlatılır. Başkan, bu haberi öğrendiğinde Calles'ten Savaş ve Donanma Bakanı olmasını ve çıkan isyanları bastırmasını ister. Calles'in müdahalesiyle kolayca kontrol altına alınan isyancıların bu hareketi Escobarcı İsyan olarak adlandırılır. Bu olay Meksika Devrimi sonrası yaşanan son silahlı eylem olması açısından önemlidir. 1929'da gerçekleştirilen seçime Ulusal Devrim Partisi'nden Pascual Ortiz Rubio adaylığını koyar. Başkanlık seçimleri sırasında karşısında rakip olarak yer alan kişi ise José Vasconcelos'tur. Vasconcelos, Calles ve destekçilerinin yaptıkları siyasete karşı olduğunu ifade eder ve çalışmalarını devrim ahlakından uzak olarak nitelendirir.

Yapılan seçim sonunda Pascual Ortiz Rubio kazanan olarak çıkar. Vasconcelos, seçimlerin adil olmadığını ve aslında kendisinin kazandığını iddia eder. Ancak tüm çabalarının boşa olduğunu anladığında ülkeden ayrılır. Ortiz Rubio'nun başkanlığa geçmesiyle tekrardan Calles, seçilen başkan ardından kararları kendisi almaktadır. Başkan Ortiz Rubio'nun Calles'ten izinsiz atamalar gerçekleştirmesiyle Calles'in üzerindeki desteğini kaybeder ve görevinden ayrılmak zorunda kalır (Kadıköylü, 2008: 36-38).

Ortiz Rubio'dan sonra göreve Abelardo Rodríguez gelir. Göreve geldiği süreçte kuzey Amerika ekonomik krizi de Meksika'ya giriş yapmaya başlar. Birçok Meksikalı işçi işsizlikten dolayı kovularak ülkelerine geri döner. Ekonomi durma noktasına gelir ve para birimi değer kaybeder. Toplumsal sorunlar daha keskinleşir ve halkta hoşnutsuzluk artar (Carmona Dávila, 2021). Bu dönemde Abelardo, görevlerini Portes Gil ve Ortiz'e göre daha etkili bir şekilde yerine getirebilmiştir. Başkanın politik eğilimleri bu dönemde daha görünür bir hal almıştır. Böylelikle başkanlığa yeni bir imaj çizmeye çalışmıştır. Tasarladığı, niyet ettiklerini bu dönemde başarabilmiştir. İlk Tarım Kanunu 22 Mart 1934'te yayımlanmıştır. Toprak dağıtımı Portes Gil döneminde olduğu gibi büyük bir hızla artmıştır. 1933 Eylül'ünde ülkenin her biriminde geçerli olacak asgari ücret belirlenmiştir. Ayrıca Rodríguez yönetimi süresince Kent Konut Kredisi ve Kamu Hizmetleri Bankası ile Ulusal Yatırım Bankası kurulmuştur. Aynı zamanda yabancı şirketlerle rekabet edebilecek ve iç piyasaya iyi bir tedarik sunabilecek Petróleos de México (Petromex) resmi bir katkı ile kurulmuştur (Mendieta Ramírez, 2013: 61-62).

Her ne kadar El Maximato olarak adlandırdığımız dönemde Calles'in yönetimdeki etkinliğinin ve gücünün oldukça büyük olmasına rağmen yeniden seçilmeme ilkesine karşı bir davranışı bulunmamaktadır.

II. 8. Lázaro Cárdenas del Río ve *El Cardenismo*

Meksika, 1934 -1940 tarihleri arasında Lázaro Cárdenas del Río tarafından yönetilmiştir. Cárdenas hükümetinin başa geçmesiyle birlikte El Maximato sona erer ve El Cardenismo dönemi başlar. Altı yıllık bu süreçte yoksulluğun önüne geçebilmek için 20 milyon hektardan fazla tarım arazisi yaklaşık bir milyon köylüye dağıtılır. General Lázaro Cárdenas, yalnızca toprak dağıtmakla kalmaz, geliştirdiği tarım politikasıyla köylülerin tarımsal makine ve teçhizata erişebilmeleri için kredi teşvikleri yapar, üreticilerin örgütlenmesini sağlar. El Cardenismo döneminde istihdam ve gelir koşullarını iyileştirmek, kendi gıda ihtiyaçları ile iç ve dış piyasa taleplerini karşılamak için üretim teşvik edilir (Secretaría de Agricultura y Desarrollo Rural, 2020).

Yaptığı çalışmalardan anlaşılacağı üzere Cárdenas, görevde olduğu dönemde devrim süresince vaat edilenleri gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ayrıca ülkede bulunan yabancı petrol şirketleri Meksika Petrolleri (Petroleos Mexicanos) adı altında kamulaştırılmıştır. Şirketlerin kamulaştırılmasındaki nedenler arasında işçilerin aylıklarının arttırılmamasını ve vergi ödemekten kaçınılmasını gösterebiliriz. Cardenás Hükümeti aynı zamanda bu dönem içerisinde ülkelerinden sürgün edilen birçok kişiye kapılarını açmıştır (Usta, 2013: 62-63).

Sürgün edilenlerin aralarında Franco rejiminden kaçan İspanyollar da bulunmaktadır. 1940'ların başında Meksika'ya gelen Cumhuriyetçi İspanyolların sayısı yaklaşık olarak 25.000'i bulmuştur. Bunlar arasında bilinen bazı önde gelen Emilio Prados, María Zambrano, José Bergamín, León Felipe gibi isimler birçok akademisyen ve entelektüel vardır. (Pérez Viejo, 2017:2). Bu kişiler zamanla Meksika kültürünü zenginleştirecek ve ayrıca eğitimine katkı sağlayarak önemli izler bırakacaktır.

II. 9. Manuel Ávila Camacho ve Miguel Alemán Valdes

1940 yılında başkanlık seçimine gidilir ve Manuel Ávila Camacho seçimi kazanır. Bu hükümet, halk ve devrimcileri uzlaştırma isteğiyle tanınır. Bu dönemde Cardenas'ın önderliğindeki ilerleme politikasına bağlı kalınmıştır ve güven kazanmaya çalışılmıştır. Görevi sırasında yeni metalürji, gübre ve beyaz eşya sektörlerinin temelleri atılmış, şehirlerde ve kırsalda iletişim için altyapı çalışmaları yapılmıştır (Secretaría de la Defensa Nacional, 2016).

Dönemdeki önemli diğer bir diğer faaliyet Sosyal Sigortalar Kurumu'nun kurulmasıdır. Bu sayede dar gelirli vatandaşlar sağlık desteğine kavuşmuşlardır. XX. yüzyılın son asker başkanı olan Camacho'nun 1946 yılına kadar olan görev süresi boyunca ulusal birliktelik çalışmalarının olduğu ve düşünceler arası uzlaşmanın sağlandığı bir dönem olduğu söylenebilir (Kadıköylü, 2008: 40-41).

Camacho'nun görev süresinin bitmesinin ardından yapılan seçimlerde Miguel Alemán Valdes başkanlığa geçer. Devrim döneminden bu yana koltuğa oturan ilk sivil başkan olmasından dolayı kendisine devrimin yavrusu lakabı takılmıştır. Toprakların kamulaştırılmasıyla tehdit edilen küçük mülk sahiplerinin korunmasına izin verecek birtakım reformlar yapmıştır. Başkent merkezli sanayileşmeyi ve Acapulco'da turizmi destekleyen çalışmalarda bulunmuştur. Yollar, konutlar, yerleşim alanları inşa edilerek inşaat sektörü beslenmiştir. Bunların yanında yaratılan model bir krize yol açmıştır. İhracat azalmış, ithalat artmış, Meksika Bankası'nın para rezervleri düşüşe geçmiştir. Bu dönemde ilk defa yurt dışından kredi istenmiştir. Ayrıca basın özgürlüğü sınırlandırılmış ve adalet yönetim sistemi yozlaştırılmıştır (Enciclopedia histórica y biográfica de la Universidad de Guadalajara). İlk sivil başkan olan Valdes, ülkeyi ne kadar bir yönden geliştirmeye çalışsa da diğer açıdan bir krize sürüklemiştir.

II. 10. Son Değerlendirmeler

XX. yüzyıl boyunca Meksikalıların siyasi, ekonomik, hukuki ve sosyal yaşantısını değiştiren ve mirası bugün bile görünebilir olan Meksika Devrimi, San Luis Potosí Planı'nın 7. Maddesi uyarınca “Kasım ayının 20. Günü, saat akşam altıdan itibaren, tüm Cumhuriyet vatandaşları şu an yönetimde olan yetkilileri devirmek için silaha sarılacaktır.” cümlesi ile başlar. Ancak, Meksika Devrimi'nin başlangıç ve bitiş tarihleri hakkında tarihçiler fikir ayrılığına düşerler. Bazı tarihçiler, devrimin 1910, 1920 dönemini kapsadığını belirtirler. Çünkü en son yıl ülke geneline yayılmış olan şiddet fiilen sona ermiş, aynı zamanda ordu devlet kontrolünü geri almıştır. Diğer düşünce, 1910'da başlayan devrimin 1917 Anayasası ile birlikte sona erdiğini iddia eder. Başka bir düşünce ise devrimin 1910'da başladığı fikrine katılmaz ve 1920'de ülke geneline yayılmış olan şiddetin sona ermiş olmasına rağmen, devrimci değişimlerin en azından 1940 yılına kadar devam ettiğini düşünür.

Devrimi 1910 – 1920 tarihleri arasında siyasi, ekonomik ve hukuki tarihini üç gruba ayırıp özetleyecek olursak;

1) Maderista ya da demokratik devrim süreci, 1910 – 1913: Francisco I. Madero, o zamana kadar kurulan anayasal düzende radikal değişiklikler önermediği ve yapmadığından dolayı bu dönem hukuki anlamda bir devrimden çok iç savaş olarak nitelendirilir. Anayasal düzen 1857 Anayasasında büyük değişiklikler yapılmadan korunmuştur. Bu dönemdeki silahlı mücadele başlangıcında büyük bir ekonomik şok yaşanmamıştır. Daha doğrusu, 1913'ün ilk aylarına kadar etkilerin ekonomide görünmediği söylenebilir.

2) Anayasal devrim süreci, 1913 – 1917: 18 Şubat 1913 tarihinde Victoriano Huerta, senato tarafından yürütme yetkisini üstlenmekle yetkilendirildiğini bildirir. Başkan Madero ve yardımcısı Pino Suárez hapse atılır. Venustiano Carranza, senato'nun cumhurbaşkanı atama yetkisinin olmadığını ve bunun anayasalara aykırı

olduğunu düşünen Victoriano Huerta hükümetine karşı çıkar. Carranza'nın amacı anayasal düzeni yeniden sağlamaktır. Bu olay anayasalcı ordunun ayaklanmasını başlatmıştır. Bu dönemde ekonomik daralma 1913'te başlamıştır ve silahlı hareketin en şiddetli zamanlarında kötüleşmiştir.

3) Devrim sonrası ya da 1917'de başlayan kurumsallaşma sürecindeki devrim: 5 Şubat'ta 1917 anayasasının ilanı ve 1 Mayıs'ta yürürlüğe girmesiyle başlayan devrim sonrası Meksika sürecidir. Bu anayasa ile ilk kez işçilerin doğrudan talebi olan iş hukuku ve sosyal güvenlik konularına değinilmiş, ejido, bir tür ortak mülkiyet olarak kurulmuş, toprak ile suyun asıl mülkiyeti ve toprak ürünlerinin millete ait olduğu ilan edilmiştir. Böylece yabancı yatırımcıların doğrudan müdahalesi sona ermiştir. 1917 Anayasası'nın geçerliliğinin başlangıcından itibaren bu dönemde ise ekonomik düzelme başlamıştır. Madencilik, sanayi ve hammadde ihracatı gibi sektörler oldukça hızlı toparlanmışlardır ve bunlar gibi bazı sektörlerde devrim öncesi ekonomik performans seviyelerine ulaşılmış hatta aşılmıştır. Aynı zamanda bu anayasa sayesinde ücretsiz ve laik bir eğitime ulaşılmış, kadın ve erkeklerin yasal eşitliğine dikkat çekilmiştir; Zira 1917 Anayasasının 123. Maddesinin VII. Bölümünde aynı iş için cinsiyet ve milliyetin hesaba katılmadan eşit ücret almalarından bahsedilir.

Kısmi mücadelelerin devam etmesine rağmen ülke geneline yayılmış olan mücadele 1920'de durmuş ve devrim 1928'de kurumsallaşma sürecinde yerini almıştır. O yıllarda Plutarco Elías Calles, Meksika'nın tek adam sürecinden, yasaların ve kurumların ulusuna bir kere temelli olarak geçilmesi gerektiğine işaret etmiştir (Becerril Hernández).

Anlaşılabacağı üzere Meksika Devrimi, Madero'nun yayınladığı etkili oy hakkını ve yeniden seçilmeme ilkesini savunduğu planın ardından geçen ilk on yılda ülkede otorite sağlanmaya çalışılmıştır. Anayasacı lider Carranza'nın başkanlığa geçmesi ise devrim 1917 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle meşrulaşmıştır. Carranza'dan sonra

iktidara geçen liderler bu anayasayı rehber alarak devrimci fikirlerini kurumsallaştırmışlardır. Böylelikle modern Meksika 1917 Anayasası ardından 1940'a kadar inşa edilmiştir. Bu süreçte toplumun büyük bir kısmı ülkedeki istikrarın sağlanması adına birlikte hareket etmiştir. Askeri ayaklanmalar ile dış devletlerin baskı ve tehditlerine karşı birlik olmuşlardır. Yapılan devrimin en önemli sonucu olarak Meksika vatandaşlığını tanımlayan, farklı etnik gruplardan olan tüm ülke halkının haklarını açıklayan, işçilerle köylülerin isteklerine karşılık bulunan, uğruna mücadele edilen toprak reformunu kabul eden, laik bir devlet kurmaya olanak sağlayan 1917 Anayasası'nın hayata geçirilmesi gösterilebilir. Böylelikle adaleti sağlamak adına başlatılan devrim anayasacı bir hareketle, farklı kesimlerin farklı taleplerini de kendine katarak ülke çapında yayılmış ve bu sayede diktatörlüğe karşı anayasaya bağlı bir demokrasi, tek adam yönetimine karşı kurumların işlediği ulusal, merkezi ve ilerleyici bir hükümet anlayışı yerleştirilmek arzu edilmiştir. Bu anayasayı hazırlanması için mücadele eden devrimcilerin gayesi, kişisel refahı arttırmayı sağlarken ortak amaçlar ortaya çıkarabilen modern bir ulus devleti inşa etmektir. (Yarar,2019:254-256). Yıllarca çatışmaların merkezi olan Meksika, halkının sayesinde diktatörlükten kurtularak refahını yükseltmek için uzun süren mücadeleler vermiştir. Bu yolda ne kadar kayıplar verseler de sonunda talep ettiklerini alarak yola çıktıkları yoldan zaferle geri dönmüşlerdir.

III. BÖLÜM: JUAN RULFO VE “OVA ALEV ALEV” ADLI ESERİNDE

ADALET

III. 1. Bölüm: Juan Rulfo Ve “Ova Alev Alev” Adlı Eserinde Adalet

Yazdığı Ova Alev Alev ve Pedro Páramo isimli kitaplarıyla Meksika edebiyatında bir dönüm noktası oluşturan Juan Rulfo, XX. yüzyılın İspanyolca dilindeki en büyük yazarlarından birisi haline gelmiştir. Yazarlığının yanı sıra aynı zamanda iyi bir senarist ve fotoğrafçıdır.

Juan Rulfo, 16 Mayıs 1917’de Meksika’nın Jalisco eyaletinin güneyindeki Sayula kentinde dünyaya gelmiştir. Varlıklı bir beş çocuklu ailenin üçüncüsüdür. Çocukluk yılları Cristero Savaşı’nın en sert geçtiği yıllara denk düşer. Babası, ülkedeki bazı yurttaşlarla olan fikir ayrılıklarından dolayı öldürülmüştür. Bu trajik olay, çocukluğunda, gençliğinde ve yetişkinliğinde insanın bu evrende yetim olmasının izini hissettirmiştir. İnsanın yalnızlığı edebi eserlerindeki anlamlardan biri haline gelecektir. Babasının öldürülmesinden birkaç sene sonra annesini ve ardından ailenin yükünü omuzlayan büyükannesini de kaybetmiştir (López Mena, 2018:203).

1934’de Meksika Şehri’ne taşınmasıyla birlikte devlette göçmenlik temsilcisi olarak çalışmıştır. Bu çalışma sayesinde ülkenin farklı bölgelerine seyahat etme şansı yakalayarak Meksika kültürü ile antropolojisine olan bilgi ve sevgisini katlamıştır. Bu geziler sırasında edebiyat dergilerinde öykülerini yayınlamaya başlamıştır.

Juan Rulfo, eserlerinde Meksika’nın Devrim ve Cristero Savaşı sırası ve sonrasında yaşadığı dönemi sonuçlarıyla temsil eder. Rulfo’nun eserine yansıyan diğer bir unsur ise erken yaşta yetim kalmasından dolayı sıklıkla bahsettiği baba oğul ilişkisidir.

Rulfo’nun gençliğinde ve ailesindeki ölümler nedeniyle yaşadığı acıları açıkça bilinir. Yazar, bu eserlerini biçimlendiren dönemden ve sonrasında yazdıklarıyla olan

bağlantılardan rahat bir şekilde bahseder. Nesrinde yeniden yarattığı görüntülere, yaptığı şeye yalnızca yaşadığı deneyimlerinin edebi bir aktarımı olarak nitelendirir ve ardından modern bir yazarın başlıca görevinin hayattaki büyük ve küçük olayları günlük yaşamdan kesitlerle ve basit bir dilde toplamak olduğunu ifade eder. 1969 yılında yapılan bir röportajında, Rulfo kendi sanat teorisini şöyle anlatır:

“Muhabir: Neden olay yeri olarak sürekli köyleri kullanıyorsunuz?”

Rulfo: Çünkü bildiğim şey bu.

Muhabir: Bir yazar sadece bildiklerini mi yazmalı?

Rulfo: Muhakkak, mantıklı olan budur.

Muhabir: Peki ya hayal gücü?

Rulfo: Hayal etmek gerçeği yeniden yaratmaktır. Hayal etmek için öncelikle tanımanız gerekir”

Deneyimlerin aktarımı ve günlük yaşamdan kesitler ifadeleri, Rulfo’nun kendisini realist bir yazar olarak düşünmüş olduğunu bizlere sunar (Lyon, 1999:97-101).

Bu yüzdendir ki Juan Rulfo’nun yurtiçi ve yurtdışında en çok okunan, üzerinde çalışılan Meksikalı yazar olduğu ve sosyal sorunları sanatsal bir şekilde ortaya koyabildiği söylenir. Yazar Evodio Escalante, Ova Alev Alev ve Pedro Paramo’dan Meksika edebiyatının dönüm noktasını oluşturan olağanüstü eserler diyerek bahseder. Yazar bu kitapların köylüler, şehirliler, herkes tarafından okunabileceğini söyler. Kırsal kesimi de dahil ederek tüm sosyal katmanlarda en fazla nüfuzu olan ulusal yazarlardan biri olduğuna inanır. Ova Alev Alev’deki köylüleri gerçek hayatta da gördüğünden, onlarla karşılaştığından bahseder. Eserdeki köylüleri, Rulfo’nun inşa ettiği dünyayı, köylülerin dünyasını, Devrim zamanıyla ve hatta içinde bulunduğumuz dönemle bile özdeşleştirir. Bunun nedenini de bazı şeyler çok da değişmediğini belirterek açıklar (Secretaría de Cultura, 2015).

Hayatı, milliyetçiliğin geliştiğı bir dönem olan Meksika Devrimi zamanlarını, çağdaş Meksika tarihinin önemli bir bölümünü kapsar. Öykülerinde, genellikle kırsal kesimdeki erkek zihniyetini ifade eder (López Mena, 2018:201). Ayrıca eserlerinde insanlığın durumuna dair derinliği vurgular. İnsanları, isteklerini, hayal kırıklıklarını, bireyler ve iktidar arasındaki ilişkileri sorgular. Edebiyat ile birlikte delilik, ensest, aşk, mutluluk arayışı, yıkım, sosyal eleştiri, yaşam ve ölüm hakkında da kendi bakış açısını ustalıkla kullanır. Aynı zamanda efsanelerden yararlanmayı, söylenmesi gerekenleri dile getirmek için güçlü bir hayal gücünün gerçeklik ve fanteziyi ustalıkla kullandığı bilinir. Eserleri geçen yüzyılımızın ellili yıllarında yayımlanmıştır, fakat hala en çok okunan ve en çok tercüme edilen yazarlardan birisidir. Bundan dolayı yaşlanmayan bir yazar olarak tanınır. Öğretecek çok şeyi vardır. Sokak dilini şiirle, edebiyatla birleştirmeyi ustaca başarmıştır. Rulfo, edebiyatta pek karşılaşılmayan ve beklenmedik türde bir eser yaratmıştır. Her şeyden önce XX. yüzyıl İspanyolca dilindeki en önemli eserlerinden olan Pedro Páramo ve kendisine uluslararası görünürlük katan kitabı Ova Alev Alev ile tanınır. Juan Rulfo'nun Meksika edebiyatını dünyaya tanıtmada ve globalleştirmede büyük bir payı olduğu bilinir. Çok yerel görülmesine rağmen aslında evrensel bir yazar olan Juan Rulfo'nun eserlerinde karakterlerin başına gelenler, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan bir kişinin başına gelebilecek olaylardır (Eva Loera,2015).

Jalisco lu Juan Rulfo'nun moderniteye ve evrensel edebiyata aidiyeti eleştirmenler tarafından tartışılan konulardan birisidir. Birçok eleştirmene göre Rulfo, modernliğini Faulkner ve diğer Kuzey Amerikalı yazarları büyük bir özenle okumasına borçludur. Aynı eleştirmenler, yazar ile birlikte Meksika ve Latin Amerika anlatısının evrensel edebiyatın bir parçası haline geldiğini onaylar. Fakat çalışmalarının çoğunda modern edebiyata karşı olan unsurları da barındırır. Rulfo'nun Jalisco kırsalındaki sosyal ve ekonomik olarak geri kalmış gerçekliği, sanayileşmiş metropole karşı husumeti, Meksika Devrim romanına olan sempatisi bu unsurlar arasında gösterilebilir.

Bütün bunlar, Rulfo'nun kendisinin de şiddetle reddettiği Faulkner'in entelektüelist monoloğuna atfedilmesinde sorun yaratır. Yazar, kendisini genelde Meksika Edebiyatını eskimiş bir bölgeselcilikten çıkaran bir figür olarak gören eleştiriler karşısında Avrupalı bölgeselci yazarlardan olan Hamsun, Giono ve Ramuz'a karşı duyduğu hayranlığı dile getirmiştir (Dill, 2008:179-181).

Yazar, Meksika edebiyatından çıkmamıştır. Meksika edebiyatının başına gelmiştir. Edebiyat dünyasının Rulfo ile çatışması bu yüzdendir. Borges ve García Márquez onu dünya edebiyatı sıradağında bir zirve olarak kabul ederler. Şilili şair Enrique Lihn, Rulfo'yu tanımlarken ne entelektüellerin dilinden onun kadar uzak bir yazar duyduğundan, ne de bu kadar sefilliği ve korkunç gerçeğin bu kadar az sözcükte toplandığını gördüğünden bahseder (Yépez,2017).

Bu anlatıların temaları genellikle ülkenin kırsal kesimlerinde meydana gelmiştir. İçlerinde fakirliğin ve adaletsizliğin kol gezdiği, ölüm ve yaşamın iç içe olduğu, dindarlığa ve batıl inanca oldukça düşkün olan halkın yaşam şartlarının çetinliği yer alır. Din, Meksikalı yazarların edebiyatının çoğunda belirgin bir yer kaplar. İyi bir gözlemci olan yazarın da yaşadığı yerden dini öğeler katması şaşırtıcı değildir. Rulfo'yu okurken eserlerindeki iç dünyasıyla dış dünya arasındaki ilişki ve unsurlar oldukça gerçek ve hayattandır. Anlatısında çocukluğu ve gençliğini besleyen temalar sık sık karşımıza çıkar. Juan Rulfo'nun Meksika Edebiyatının en ilginç ve önemli figürlerinden olduğu unutulmamalıdır. Rulfo, bize çok üretken olmayarak da edebiyatta devrim yaratılabileceğini göstermiştir. Herkesin söyleyecek sözü vardır. Bazıları bunları ciltlerce anlatır ama bazıları da Rulfo gibi bir iki eserde tüm kuralları yıkabilir.

Eserdeki adalet temasını incelemek aslında ülkedeki adaletsizlikleri gün yüzüne çıkarmak olmuştur. Öykülerdeki adaletsizliklerin nedenleri dört grup altında toplanarak incelenmiştir. Yapacağımız alıntılar, Süleyman Doğru'nun Türkçeye çevirdiği, Doğan Kitap tarafından basılan eser üzerinden yapılmıştır.

III. 1.1. İntikam Kaynaklı Adaletsizlikler

Sosyal bir varlık olan ve topluluk içerisinde hayatını sürdüren insanın sakin ve huzurlu bir hayat sürebilmesi için belirli kurallar çerçevesinde davranması beklenir. Kişi doğumundan itibaren bulunduğu sosyokültürel çevreden etkilenmeye başlar ve bu etki bireyin kişilik, psikolojik ve fizyolojik yapısı ile birleşerek davranışlarına etki eder. Bu birleşme hislerle birlikte kişinin yaşamındaki eylemlerini belirler. Mantık ile duygularını ayarlamaya çalışan kişi bu bahsedilen etkilerle birlikte topluluk içinde kabul gören normlardan ayrılabilme potansiyeline sahiptir. İnsanlar bazı eylemlerini güdülerıyla gerçekleştirirler. Bu güdüler bazen pozitif bazen negatif eylemlere dönüşebilmektedir. Negatif eylemlere neden olabilecek nedenlerden birisi intikam duygusudur. İntikam duygusu, bir bireyin diğer bireye zarar verme isteğiyle ortaya çıkar (Erer ve Şahin, 2020: 158-159).

İntikamın kelime anlamı Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde öç olarak açıklanmaktadır. Öcün açıklaması ise “kötü bir davranış veya sözü cezalandırmak için kötülükle karşılık verme isteği ve işi” olarak sözlükte yerini alır (TDK). İntikam, algılanan adaletsizlik, yanlış veya mağduriyetin karşılığında adaletsizlik yapana zarar verilmesi olarak da açıklanabilir (alıntılayan Yıldırım, 2019: 519); (aktaran Aquino ve Bradfield, 1999: 608). Birey, kendisine zarar veren kişi veya kurumlardan intikam almasıyla adaletin sağlanacağını ve yerine geleceğini düşünür (alıntılayan Yıldırım, 2019: 519); (aktaran Akın, Özdevecioğlu ve Ünlü, 2012: 79). Birey, adaletsizliğe uğradığında öncelikle bu sorunun çözülmesini içerisinde bulunduğu topluluğun kurallarıyla çözülmesini bekler. Eğer buradan herhangi bir ya da yeterli bir sonuç alamadığında ise adaletini kendi sağlamaya çalışır ve hissettiği intikam duygusuyla eşitsizliğin giderileceğini, adaletin sağlanacağını düşünür.

Kendisine yapılanlar karşısında canı yanan kişi, bu duyguyu intikam yoluyla atabileceğine inanır. İntikam alan kişi aynı zamanda kendisini adaletsizliğe uğramış bir

mağdur olarak görür. Hissedilen mağduriyetin ortadan kaldırılması için ise kurtuluş intikamdır. Bu eylem neredeyse dünya var olduğundan beri süregelen bir duygudur. Hatta birçok edebi anlatıma etki edecek ilk kardeş kavgası Habil ve Kabil intikam duygusunun nasıl kardeşler arasında bile kendisine yer edinebileceğini bize gösterir (Sakarya, 2021: 193-194). Adalet kavramını incelediğimiz Juan Rulfo'nun Ova Alev Alev adlı eserinde de bu kavrama ulaşmak için çabalayan karakterlerde intikam duygusuna rastlamak şaşırtıcı değildir.

Comadres Bayırı isimli öyküde intikam duygusu Comadres Bayırı'ndaki istilacı, geçimsiz, kavga sever ve kural tanımaz Torrico ailesinin ölümünün nasıl gerçekleştiğiyle anlatılır. Torrico Kardeşler, Odilón Torrico ve Remigio Torrico anlatıcının dışında hiç kimsenin sevmediği kişilerdir. Hikâyenin asıl konusu intikam değildir ancak gidişat birden anlatıcının Remigio Torrico'yu öldürdüğünü itiraf etmesiyle intikama doğru evrilir. Bir gün anlatıcı oğlakların delik deşik ettiği çuvalını dolunayın ışığından faydalanarak çuvaldızıyla dikerken Remigio gelir. Remigio, kardeşi Odilón'un öldürüldüğünden bahseder. Bu öldüren kişinin anlatıcıdan başkası olamayacağını söyler. Bu düşüncesini de şu sözlerle destekler;

“... O gün Odilón'un gömlek cebinde on dört pezo vardı. Onu yerden kaldırıp üstünü başını aradım ve on dört pezo bulamadım. Daha sonra, dün öğrendim ki yeni bir paño satın almışsın.” (s.23)

Sırf yeni bir paño satın aldığı için hırsızlıkla suçlanan anlatıcının pañosu çok eskimiştir. Bu nedenle sattığı iki oğlağının parasıyla da kendisine yeni bir paño almıştır. Oğlakları da küçük olduğu için onları çuvala taşımıştır. O yüzden şu an delik deşik olmuş çuvalı dikmekle uğraşıyordur. Remigio, kendisini kardeşini öldürmekle itham ediyor, yargısız bir şekilde infaz ediyordur. Anlatıcı, Remigio'nun kardeşini kimin öldürdüğünü görmüştür ama bunu açıklayacak vakit kalmamıştır. Çünkü Remigio, anlatıcının kardeşini öldürdüğü hususunda kendisinden oldukça emindir. Bu

yüzden anlatıcıyı öldürmek için bir alıç ağacına asılı olan palaya uzandığı görülür. Bunu fark eden anlatıcı, elindeki çuvaldızı Remigio'ya saplar ve kendini savunmak için onu öldürür. Ölüme yakın olan Remigio'nun yüzü hüzünlü bir hal alır. Bu ifade anlatıcıda bir acıma hissi uyandırır. Çünkü uzun zamandır böylesi bir hüzünlü bakış görmemiştir ama hayatta kalması için bunu yapmak zorunda kalmıştır. Remigio'nun acılarına son vermek için çuvaldızı göbeğinden çıkarıp kalbinin bulunduğu yere doğru saplar ve onu öldürür. Burada bölümde Remigio'nun kardeşini kaybetmesiyle kendi adaletini sağlamak ve durumu eşitlemek için nasıl anlatıcıdan intikam almaya çalıştığı görülür.

Adaletsizliğe karşı bir çılgılık olarak intikamda birinin gerçekten adaletsizlik yapmış olmasına gerek yoktur. O kişinin adaletsizlik yaptığına inanılması bu duygu için yeterlidir. Bu yüzden de adaleti intikamla sağlamaya çalışan kişi en istenmeyen adaletsizliği de karşısında bulabilir (Adugit, 2008:17).

Aynı zamanda bu hikayedeki intikam başka bir bölümde de karşımıza çıkar. Buradaki intikam ise Alcareslerin Remigio'nun kardeşi Odilón'un yaptıklarına karşı duydukları öfkeden gelir. Anlatıcı, yeni pançosunu satın almış dükkândan çıkarken olaylara şahit olur. Odilón Zapotlán'da şaka olsun diye ağzındaki Meksika yerel içkilerinden biri olan mezcali birinin suratına tükürür. Herkesin gülmesinden dolayı bunu eğlenmek için yaptığı anlaşılır. Fakat birden Alcaracesler Odilón'a saldırır. Bütün Alcaraces Ailesi bıçaklarını çıkarıp Odilón'un üzerine çullanır. Bu dayak yüzünden Odilón ölür. Anlatıcı, Alcaraces Ailesi gibi birçok kişinin ona düşman olduğu Zapotlán'a gitmemesi gerektiğini düşünmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere zorba kardeşler kendi yaşadıkları yerdekilere yaptıkları gibi oradakilere de muhtemelen bazı kötülükler yapmışlar ve düşman edinmişlerdir. Son yaptığı davranış ile zaten kendisini sevmeyenlerin sınırını doldurmuştur. Bu yüzden ki Alcaraces Ailesi içlerinde biriktirdikleri intikam duygunu ortaya çıkarmış ve Remigio'nun kardeşini

öldürmüşlerdir. Aslında bunun yaşanması sürpriz değildir. Çünkü anlatıcı bunun er ya da geç yaşanacağını belli olduğunu belirtir.

Adaletin eksikliğinde zorbaların ortaya çıkabileceği ve adaleti kendi çıkarlarına göre sağlamaya çalışacakları görünür. Güçlü güçsüzü ezmeye çalışır. *Comadres Bayırı*, bir baskı gücünün üst düzeye ulaştığında yarattığı zulmü ve aynı zamanda intikam duygusuyla bunun tam tersinin de olabileceğini okura gösterir. Yeni bir zalim çıkacağı bilinse bile her zaman zalimin hakkından gelecek olan birisi çıkacağını gözler önüne serer.

Kitabın dördüncü öyküsü olan *Adam* insan psikolojisini en insana özgü vahşi hislerden birisi olan intikamla tanımlamaya çalışır. Yazarın anlatısı yargı dağıtmaktan uzakta iki kişinin kafasından geçen düşüncelere odaklanır. Adamda intikamın yer değiştirmeleriyle karakterler birbirine karışır (Goldgel Carballo, 2007: 308). Rulfo'nun en karmaşık hikayelerinden birisi olan *Adam*'da zaman, mekân, karakterler hep bir karmaşa içerisinde. Belki de bu karmaşayla insan doğasının karmaşıklığını bize göstermeyi amaçlamıştır. Bu intikamla örülmüş öykünün detaylarını, karakterlerini daha iyi kavrayabilmek için dönüp birkaç kez dikkatlice okumak gereklidir.

Öyküde bir adam nedenini bilmediğimiz bir şekilde diğer adamın kardeşini öldürür. Cinayete kurban giden kardeşin ağabeyi katili bulup ondan intikam almak için katilin peşinden gider. Bir süre sonra kovalayan kişi Urquidi ailesini uyurken katilin onlardan biri olacağını düşünerek katleder. Fakat o gün kardeşini öldüren katilin yeni doğan çocuğu ölmüştür ve onu gömmeye gittiği için de evde yoktur. Eve vardığında tüm aileyi ölmüş bir şekilde bulur. O andan itibaren av ve avcı aynı zamanda intikam duygunun yeri değiştirmiştir. İz sürücü, adamı bulmak için ava çıkar.

“O nereye tırmandıysa ben de oraya tırmanacak, o nereden indiyse ben de oradan ineceğim ve gücü tükenene kadar onu takip edeceğim. Ve ben nerede durursam

o da orada olacak. Önümde diz çöküp benden aman dileycek. Ama ben onun ensesine bir kurşun sıkacağım... seni bulduğum zaman işte öyle olacak.” (s.34)

Alıntıda gördüğümüz üzere kendi adaletini sağlamak için anlatıcının nasıl intikam duygusuyla hareket ettiği ve bu yönde planlar yaptığını görürüz. Bu öyküyü iki bölümde ele almak yerinde olacaktır. İlk bölümde iz sürücünün peşinden gittiği adamla olan hikayesi, ikinci bölümde ise bir çobanın adalet önünde şahitlik etmesi yer bulur. Anlatımda monologlar, karakterler, kimin ne söylediği oldukça karışıktır. Bu karışıklığa üçüncü kişi anlatımı ve karakterlerin düşünceleri de girince kimin iz sürücü kimin iz sürülen olduğu karışır. İlk olarak anlaşılan Alcancia ve Urquidi ailelerinin olduğu ve birbirlerinden intikam aldıklarıdır. Kimin kim olduğunun bu kadar karışık olmasının sebebi belki de insanın içinde var olan duyguları ön plana çıkarmaktır. Hikâyeyi birkaç defa okuduğunuzdan sonra bile aslında kimin hangi aileden olduğunun bir önemi kalmamıştır. Asıl gösterilen şey karakterlerdeki intikam duygusudur.

“Adamın ayakları, sanki herhangi bir hayvanın toynaklarını andırırcasına, şekilsiz bir iz bırakarak kuma gömüldüler.” (s.33) Öykü bu cümleyle başlarken ilahi bakış açısındaki anlatıcı kuma şekilsiz izler bırakarak gömülen ayaklara odaklanır. Bu şekilsiz iz, eşzamanlılığın ve kimliğin en başından itibaren reddedildiğini sembolize edebilir. Hikâyenin başlığında verilen adamla bize ne bir adam tasviri ne de bir yüz sunulur. Sunulan şey yalnızca adamın ayakları, daha doğrusu hayvani özelliklerle belirlediği herhangi bir hayvanın toynaklarıdır. Devamında iz sürücünün bu toynakları daha detaylı bir şekilde tarif ettiğini görürüz. *“Düztaban dedi onun peşinden gelen ve bir parmağı da eksik; sol ayağının başparmağı yok. Bu özelliklere sahip insan çok yoktur. Bu yüzden kolay olacak” (s.33)*

Anlatıcının burada ayakları herhangi bir hayvan toynağına benzetmesi aslında içimizdeki intikam duygusunun ilkelliğine bir göndermedir. Birisi size zarar verdiğinde

zararı hafifletmek için kendinizce bir adalet duygusu geliştirirsiniz. Rulfo'nun öykülerinde bu duyguya oldukça yer vermiştir.

Hikâyenin ikinci bölümünde adam iz sürücü tarafından öldürülmüştür. Ancak öyküde süregelen intikam duygusu yok olmamıştır. Duygunun yönü sapmış bu kez adama intikam duyan kişi çoban olmuştur. Çobanın adam öldürülmeden birkaç gün önce onunla tanıştığı hatta aralarında bir ahablık bile olduğu söylenebilir. Bu yüzden de çoban devletin adaleti karşısında yadakçılıkla suçlanır. Çoban, kendini savunmak için adalet anlayışını şu sözlerle anlatır;

“Şimdi onu bana verseler, yaptıklarından ötürü başını taşla ezer ve bundan hiç vicdan azabı duymazdım. Kanun kaçağına benzediğini söylemiştim. Bunu anlamak için yüzüne bakmak yeterliydi. Ama ben falcı değilim ki, avukat bey.... Ama sizin de dediğiniz gibi onu gafil avlamak suretiyle kısıvrak yakalayabilir ve kafasına bir taş indirip yere serebilirdim. Bu konuda yerden göğe kadar haklısınız, benim hiç özrüm yok.

İşlemiş olduğu bunca cinayetle ilgili olarak bana anlattıklarınızdan sonra kendimi bu konuda suçlu hissediyorum. İnanın bana katilleri öldürmek çok hoşuma gider. Bu benim hep yaptığım bir şey değil tabii ki; ama bu iblis tohumlarının kökünü kurutmada Tanrı'ya yardımcı olmak insana kendini iyi hissettirirdi herhalde.” (s.40)

Çobanın bu sözlerinden yola çıkarak kendisinin de öznel bir adalet anlayışı olduğunu ve bu adalet anlayışında da ilahi gücün yerinin oldukça büyük olduğu gözlemlenir. Çoban adaleti dinle bağdaştırır ve dünyada adaleti sağlamanın tanrıya yardım etmek olduğunu düşünür.

Sosyal adaletin sağlanmadığı durumlarda ise bireyler kendi adaletlerini kendileri sağlarlar ve bu adalet yokluğunda ise intikam duygusu insanı yönlendirir. Hikâyede kan davasına dönüşmüş olayla birlikte bir adalet ortaya koyulur ama her davranışın kendi yarasını kurduğu bir intikam sürecinde adil bir adalet yoktur. İz sürücünün adaleti

ailesini katleden adamı öldürme intikamıyla açıklanır, adamın adaleti ise kardeşinin katilini öldürme intikamından. Çoban ise adaleti dünyadaki iblis tohumlarını ortadan kaldırarak tanrıya yardımcı olmakta görür. Hikâyede intikamın yanında misilleme, adaletsizlik, ölüm ve doğa yazarın maharetiyle usta bir şekilde ele alınır (López, 1975: 178)

Suç, suçluluk ve intikam örülü *Söyle de Beni Öldürmesinler* adlı öyküde Juvencio Nava'nın tüm hayatı boyunca bedelini ödediğine inandığı, işlediği bir günahın temizlenmesi için intikamın öne çıktığı bir olay örgüsü vardır. Adil olan ancak intikamla, günahkârın ölümüyle sağlanacaktır. *Söyle de Beni Öldürmesinler*, bir suçlunun adaletten kaçışını ve göreceli olarak bu süreç boyunca ya da hikâyenin sonunda cezasını çekmesini anlatan bir öyküdür.

Hikâyede intikamla adaletin sağlanacağı düşünülmesi ilk olarak üç bölüme ayırabileceğimiz anlatının ilk kısmında karşımıza çıkar. Burada Juvencio Nava'nın vaftiz babası olan Don Lupe Terreros'u öldürmesi ve bu olaydan kaçışıyla anlatılır.

Juvencio, Don Lupe'nin otlaklarında aralarındaki samimiyetten yararlanarak hayvanlarını otlatmak istemiş ve reddedilmiştir. İlk seferde aralarındaki ilişkiden dolayı pek tepki göstermemiş, ancak kuraklığın başlamasıyla ve birlikte hayvanlarının birer ikişer açlıktan öldüğünü görmeye başlamasından sonra Don Lupe'nin otlaklarını kullanmasına izin vermemesine rağmen bu kuralı çiğner, çiti kırar ve hayvanlarını otlatmaya başlar. Bu durumdan rahatsız olan Don Lupe, çitini tamir ettirir ve sonrasında bu sabahları çitin kapalı akşam açık olmasıyla bir kısır döngüye dönüşür. Bu tartışmalar bir sonuca varmaz. Bunun üzerine Don Lupe, hayvanlarından birini tekrar otlağında görürse onu öldüreceğini söyler. Juvencio eğer hayvanlarının öldürülmesi halinde bunun karşılığında vaftiz babasından intikam alacağını tehditkâr bir tavırla şöyle ifade eder;

“Bana bakın Don Lupe, hayvanların masumane bir şekilde ihtiyaçlarının peşinde koşması benim suçum değil. Ama onları öldürürseniz ne yapacağımı görürsünüz.” (s.91)

Puerta de Piedra’nın sahibi, vaftiz baba Don Lupe söylediğini yapar ve genç sığırlardan birini öldürür. Haksızlık ile karşılaşan bir kişi kendi gücünü kaybetmiş olduğunu düşünerek saldırgan davranışlarda bulunarak gücünü kanıtlayacağını düşünebilir. Yani intikam duygusuyla hareket eden kişi tehdide karşı bir savunma ortaya çıkarabilir. İntikam sürecinde duygular önemli bir yer kaplar. Kızgınlık ve düşmanlık intikam eyleminin gerçekleşmesine yol açabilecek başlıca duygulardandır. Kasıtlı olan davranışlara karşı hissedilen öfke intikamı tetikler ve hissedilen öfke ise öz kontrolün korunmasında sorunlar yaratabilir (Erer ve Şahin, 2020: 162). Don Lupe açısından bakacak olursak intikamı istemediği bir şeyin birden fazla kez yapılmasına karşılık hissettiği öfkeden kaynaklandığını görürüz. Juvencio için ise intikam, geçim kaynağı, birikimi ve yoldaşlarından olan hayvanlarından birinin öldürülmesiyle ortaya çıkar. Böylece kendi zararına karşılık olarak Don Lupe’yi öldürür.

Rulfo’nun diğer hikayelerinde olduğu gibi ortaya çıkan şiddet ve çatışma hali ve intikam duygusu bu öyküde Juvencio ve Don Lupe arasında yer alır. İki taraf için örülen kişiliklerle de kimin haklı, kimin haksız olduğu net bir şekilde tarif edilmesini zorlaştırır. Bu sebeptendir ki diğer hikayelerinde de gözlemlediğimiz gerçek doğrunun ne olduğunun belirsizliği Juan Rulfo’nun eserlerindeki tipik bir özellik olarak tanımlanabilir.

Yıllar boyunca kaçtıktan sonra artık bu olayın unutulduğunu düşünen Juvencio, hikâyenin ikinci bölümünde yıllar sonra yakalanır. Yakalanmasını emir veren ve onu yakalatan albay, öldürdüğü Don Lupe’nin çocuğu çıkar. Albay, ona Alima’da hiç yaşayıp yaşamadığını, Guadalupe Terreros’u yani Don Lupe’yi tanıyıp tanımadığını gibi sorular sorarak katilin o olduğundan emin olmak ister. Ardından Albay kendisinin

Don Lupe'nin çocuğu olduğuunu söyleyerek babasının öldürölmesinden şu şekilde bahseder;

“Daha sonra onun pala darbeleriyle öldürölldüğünü ve midesine de ucu sivri bir sığırtmaç sopası saplandığını öğrendim. Bana anlattıklarına göre iki günden daha uzun bir süre orada öylece kalmış ve onu bir dere yatağının içine öylece atılmış bulduklarında hala can çekişmekte ve oradakilerden ailesine göz kulak olmalarını dilemekteymiş.” (s.95-96)

Babasının böyle bir vahşı şekilde cinayete kurban gittiğini öğrenmesiyle Albayın içindeki intikam zamanla güçlenmiş ve diğer öykülerdeki gibi intikam duygusuyla kişisel adaleti sağlamak için hareket ettiği gözlemlenir. Albayın içinde biriktirdiği intikam duygusu kitapta şu sözlerle yer bulur;

“...İnsan unutmaya çalışıyor. Ama bunu yapmış olan kişinin çürümüş ruhunu sonsuz yaşam yanılsamasıyla besleyerek hala yaşadığı gerçeği bir an bile insanın aklından çıkmıyor. Bunu yapmış olan her kimse onu asla bağışlamayacağım. Nerede yaşadığını en sonunda öğrendim ve işinin bir an önce bitirmek için sabırsızlanıyorum. Onun daha fazla yaşamasına müsaade edemem...” (s.96)

Öyküdeki üçüncü bölüm olarak belirtebileceğimiz noktada Juvencio'nun idam sahnesini görebiliriz. Juvencio Albayı ikna etmek, ölümden kurtulmak için zaten yaşlandığını ve bu yaşlılığın kendisini öldüreceğinden bahsederken bu zamana kadar çektiği cezayı ve kendince adaletin sağlandığını da şu sözlerle anlatır;

“Ben cezamı fazlasıyla çektim albayım. Yaptığımın karşılığını defalarca ödedim. Her şeyimi kaybettim. Her türlü biçimde cezalandırıldım. Yaklaşık kırk yıldan beri her an öldüröllebilirim korkusuyla, bir vebalı gibi insanlardan kaçarak yaşadım. Bu şekilde ölmeyi hak etmiyorum, albay. En azından, bırak cezamı Tanrı versin. Beni öldürme. Söyle de beni öldürmesinler!” (s.96)

Juvencio'nun Don Lupe'yi öldürmesiyle düştüğü talihsizlik ve bunun sonucu olarak tüm hayatını kaçarak, korkarak yaşayarak feda etmesi içindeki yaşam ümidine olan son çağrıdır. Nava'nın öykü süresince davranışları ile anlattıkları, kahramanın geçim kaynağı olan hayvanlarını koruyarak onların yaşam hakkını savunması ve bu yüzden Don Lupe'yi öldürerek tüm hayatı boyunca yaptığıının sonuçlarını hissederek yaşaması karşısında hayata tutunma isteği anlatılır. Burada bir yargılama yoktur. Albay, intikam duygusuyla kendi içindeki adaleti sağlamak ve babasının, ailesinin ve yaşayabileceği hayatın çalınmasından dolayı Juvencio Nava'nın öldürülmesini emreder. İntikamı sağlarken de aslında kendince merhamet göstererek kurşuna dizilmeden önce çok acı çekmemesi için sarhoş olana kadar içirilmesini emreder. Öykünün sonunda direğin dibinde yatan ihtiyarı oğlu Justino teslim alarak bir eşeğin sırtına bindirir ve cenazesini kaldırmak için yola koyulur. Böylece Albaya göre adalet sağlanmıştır. Babasını öldüren katili kurşuna dizdirerek intikamını almış ve Nava'nın oğlu Justino'yu da kendisi gibi babasız bırakmıştır.

Ana karakterin net bir şekilde görünmediği kitabın en kısa öykülerinden birisi olan *Hatırlarsın*, kitabın büyük resmine katkı sağlayacak şiddet öğelerini içerisinde barındırır. Seksek oyununda ve düzenbazlıkta çok iyi olan Urbano Gómez'in yıllar sonra içerisinde biriktirdiği intikam duygusunun nasıl ortaya çıktığını görürüz. Her şey kahramanın kuzeni bastıbacak ile karıkoca oyunu oynarken yakalanmalarıyla birlikte okuldan atılmalarıyla başlar. Herkesin kıkırdayışları arasında okuldan çıkarılırlar ve anlatıcıya göre çıkarken elini tehdit eder bir şekilde salllar. Bu hareketinin sanki size bunu çok pahalıya ödeteceğim der gibi olduğunu söyler. Tüm köy halkının önünde küçük düşürülen Urbano, amcasından da neredeyse felç olacak kadar büyük bir tokat yer. Dengelerin yeniden yerine oturması ve sakinlik için kaosu yaratan Urbano'nun köyü terk etmesi gerekir. İntikam duygusunun ortaya çıkışı burada başlar. Yıllar sonra Urbano Gómez polis olup tekrar köye geri döner. Ancak bu süreçte ne kimseyle

konusur ne de kimseye selam verir. Herkese büyük bir nefretle bakar. Kendisine yapılanlar karşısında hisleri bireysellikten öte tüm insanlara karşı bir öfke haline gelir. Burada içinde biriken intikamın artık dışarı çıkacağı anlaşılır. Sonunda içindeki öfke kendisine serenat yapmaya çalışan kayınbiraderini öldürmesi ile son bulur. Kayınbiraderi Nachito yerde sırtüstü uzanıp mandoliniyle kendini korumaya çalışırken Urbano insanların çığlıklarına aldırmadan kayınbiraderine vurarak öldürür. Hatırlarsın, Rulfo'nun kısa cümleler, muhatabın sessiz varlığı gibi anlatım tarzı özelliklerine örnek gösterilebilecek bir hikayedir (Avechuco Cabrera, 2010). Çocukken kuzeniyle oynadığı bir oyun yüzünden toplum normları neticesinde kendisinin cezalandırılmasına öfke duyan Urbano, intikam duygusuyla şiddete başvurarak zamanında kendisine yapılan adaletsizliği kendince özgürleştirir.

Birçok alanda çalışılan baba oğul ilişkisi psikoloji alanında da oldukça irdelenen konulardan birisi olmuştur. Baba oğul ilişkilerine dair Freud, ilk çalışmalarında anne merkezli ve cinsel içerikli bir rekabetin olduğundan bahseder. Bu ilişkiler yalnızca psikolojide kendisine yer bulmakla kalmamış aynı zamanda edebiyatta da yer edinmiştir. İlk olarak milattan önce 428'de sahnelenen *Kral Oidipus*'dan itibaren Homeros'tan Shakespeare'e, Turgenyev'den Marquez'e çokça yazarın romanlarında çatışma merkezli işlenmiştir (Karadağ ve Aylanç, 2019:3-4). Aşk, öfke ve intikam üçgeninde kendisine yer edinen *Matilde Arcángel'in Mirası* adlı öyküde de baba oğul ilişkisi, çatışması, buradan doğan nefret ve intikam karşımıza çıkar. Buradaki ilk nefret ve intikam duygusu karşımıza yaşlı Euremio Cedillo'da çıkar. Onun öfkesi kendisiyle aynı adı taşıyan ve kendisinin tam zıttı olan oğluna karşıdır. Babanın oğluna karşı duyduğu nefret oğlunun annesinin katili olduğunu düşünmesindendir. Annenin attan düşerek ölmesinden çocuğu suçlamaktadır. Çocuğun vaftiz töreninden dönerken anne oğluyla birlikte ata binmiştir. Fakat bindikleri at oldukça ürkek bir hayvandır. Baba Euremio eşini çocuğun ağlamasına izin vermemesi konusunda net bir şekilde

uyarmıştır. Ancak çocuk birden hüngür hüngür ağlamaya başlamış ve bu yüzden de at çıldırıp kontrolden çıkmıştır. Anne kendisini korumak yerine vücudunu kemer gibi yapıp çocuğunu korumuştur. Bu yüzden baba eşinin ölümünden çocuğu suçlamaktadır. Babanın çocuğa olan öfkesi şu sözlerle ifade edilir;

“...Peki, ben onun neyini seveceğim ki? Benim hiçbir işime yaramıyor. Ama anası bana daha çok, istediğim kadar çocuk verecekti; ama şu velet onun zevkine doya doya varmama bile izin vermedi.” (s.148)

Annenin ölümünden sonra babanın intikam alma eylemlerini eserde şu şekilde görürüz;

“...Euremio oğlunu bizzat öldürmek istememiş olabilir ama, onun varlığını tamamen unutmak için, en azından açlıktan ölsün diye bayağı uğraştı.” (s.148)

“Ama her zaman için bilinen şey çocuğa karşı hissettiği nefreti oldu...Euremio kendini içkiye vurdu. Sahip olduğu toprakları parça parça, bingarrote şişeleriyle değiş tokuş ediyordu. Bir süre sonraysa içkisini fıçıyla satın almaya başlayacaktı...Onları arabadan indirene kadar tüm gücü tükendi. Onun gücünü tüketen diğer şey vaftiz oğluma attığı dayaklardı: Kolu yorulana kadar dövüyordu onu.” (s.148)

“...Zira orayı, size daha önce söylediğim gibi, benim vaftiz evladım olan oğluna miras bırakmayı kesinlikle istemiyordu. Çiftliğin parça parça satışından eline geçen paraları bingarrote içerek harcamasındaki yegâne amacı, oğlu büyüdüğünde ona yaşamak için tutunacağı bir yer bırakmamaktı. Bunu da neredeyse başardı. Oğlanın yerden kalkmaya başladığı dönem içler acısı bir şekilde geçti ve ayakta durmayı sadece etrafındaki bazı merhamet sahibi insanlar sayesinde öğrendi, çünkü babası onunla hiç ilgilenmedi, hatta o zamanlar onu görünce kanı donuyormuş gibi oluyordu.” (s.144)

Alıntılardan görüldüğü üzere baba, oğlunu bebekliğinden beri eşinin ölümünden sorumlu olmakla suçlamıştır ve ondan intikam almak için onu türlü şekillerde cezalandırmıştır. Oğluna karşı garezi hiç değişmemiş ve geçmemiştir. Artık baba elden

ayaktan düşmeye, yaşlanmaya başladıkça, zamanla ne kadar garezi geçmese de nefreti azalmış ve hayatları tek bir derin yalnızlığa dönüşür.

Çocuk bir gün yaşadığı hayattan kurtulmak için her zaman çaldığı flütü ile birlikte köyden geçen asilere katılır. Bu olaydan birkaç gün sonra hükümet kuvvetleri köyden geçerken baba onlara kendisini de yanlarında götürmesini istemiştir. Anlatıcıya göre baba hükümetin peşlerinde olduğu haydutlardan biriyle görülecek bir hesabının olduğunu söyler. Böylece elinde tüfeğiyle atının sırtına binerek evinden çıkar. Anlaşılan göre baba artık oğluyla son hesaplaşmasını yapmak ve intikamını sonlandırmak için yola çıkmıştır. Ancak artık intikam sırası çocuğa geçmiştir. Günler sonra çocuk asilerle birlikte köyünden geçerken babası Euremio Cedillo'nun atına binmiş olarak görünür. Sonrasında ise çocuğun sol eliyle flüt çaldığı sağ eliyle ise babasının eyerin üzerine atılmış cansız bedeninin tuttuğu görülür. Bu sefer çocuk bu zamana kadar kendisine yaşatılanların intikamını almıştır.

Çaresizlik, aşağılanma ve hayal kırıklığı, çocuğun babadan intikam alma arzusu sadece ebeveyn otoritesinden kurtulmayı amaçlayan bir intikam olarak değil, aynı zamanda mülksüz Meksika halkının *caciquelere* karşı bir intikamı olarak da açıklanabilir ve böylece öykünün bir sosyal mesaj verdiği de söylenebilir. Bu sosyal özellik hikâyenin sonunda babanın hükümet kuvvetlerine, oğlun ise isyancılara katılmasıyla ortaya çıkar. Çocuğun köyden geçerken görüldüğü son sahneyle birlikte intikam ve şiddet kendini tüketerek sona erer (Ortega López, 1985). Yapılan adaletsizlikler intikam aracılığıyla çözülmüştür.

III. 1.2. Yoksulluk Kaynaklı Adaletsizlikler

Toplum içerisinde yaşayan insanlığın en büyük sosyal sorunlarından birisi olan yoksulluk, dünya üzerinde en çok karşılaşılan adaletsizliklerin başında gelmektedir. Yoksulluk, kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması ve asgari hayat standartlarına erişememeleri olarak açıklanabilir. Bu kavram, işsizlik, yoksunluk, ayrımcılık gibi olgularla birlikte hareket eder, fakat yoksulluk zaman ve mekâna göre değişiklik gösteren bir durumdur. Bu değişkenlik toplulukların sosyal ve ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre farklılık gösterebilir. Bir topluluk için yoksulluk olarak adlandırılabilen şartlar bir diğeri için zenginliği ifade edebilir. Gordon Marshall, yoksullaşmayı ikiye ayırmıştır: Bunlar mutlak ve göreceli yoksullaşmadır. Mutlak yoksullaşma barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kalmakken, göreceli yoksullaşma ise başkalarıyla karşılaştırıldığında birinin sahip olduğuna diğersinin sahip olamaması olarak açıklanmıştır (Ak, 2016: 296-298). Bu bölümde Juan Rulfo'nun öykülerindeki adalet kavramını, olanaklardan yoksun kalan insanlar üzerinden incelenmiştir.

Meksika tarihi boyunca yerli halklar ve köylüler sömürülmüş ve göz ardı edilmişlerdir. Kırsalda yaşayanlar mülksüzleştirilmiş ve değersizleştirilmiştir. Toprağını işlemeyecek kadar fakir olan köylülerin toprakları devralınmış ve insani çalışma şartlarından uzak, köle gibi çalıştırılmıştır. Ancak toplumsal devrim için verilen mücadeleler sayesinde köylülerin toprak sahibi olma, daha iyi bir yaşam sürme hakkı kazandıkları görülse de hala fakir kalan halk mevcuttur.

Çok Yoksul Olduğumuz İçin başlıklı hikâye giriş cümlesinde itibaren bize yoksulluk ve çaresizliğin nasıl tüm esere yayılacağını işaret eder. Eser, “*Burada her şey daha da kötüye gidiyor*”. (s.27) sözü ile başlar ve çocuğun söylediği gibi her şey daha da kötüye gidecektir. Kötülükler ilk olarak Jacinta Teyze'nin vefatının anlatımı ile hikâyeye başlanır, ardından tüm mahsullerinin telef olmasıyla kötüleşir ve asıl sorun

olan anlatıcının kız kardeşi Tacha'nın Serpentina isimli ineğinin ölümüyle devam eder. Hikâyede yaşananlar bir çocuk tarafından aktarılır. Çocuk, bu hikâyede kahraman değildir. Anlatıcı, ailesinin içinde bulunduğu durumu bir tanık olarak gözler önüne serer. Asıl kahramanlar inek Serpentina ve anlatıcı çocuğun kız kardeşi Tacha'dır. Çocuk, her ne kadar kendinden bahsetmese de ailedeki tüm kişilerden bahseder. Buna hayvanlar da dahildir. Çünkü inek bu hikâyenin temel taşlarından birisidir, refahı ve zenginliği, yoksulluktan kurtuluşu temsil eder.

Jacintina Teyze'nin ölümüne alışmaya çalışan ailenin hayatı kısa bir süre içerisinde hiç görülmemiş yağmurun getirdikleriyle daha kötüleşir. Yağan yağmur karşısında tüm mahsullerini kaybederler. Bu durum eserde şu şekilde yansıtılır:

“(...) tüm arpa mahsulü güneşlensin diye avluda seriliydi. Sağanak, bize bir avuç ürünü bile kurtarma olanağı tanımadan kocaman su dalgaları şeklinde bir anda bastırdı; bütün ev halkı olarak tek yapabildiğimiz, sundurmanın altına sığınıp gökten düşen soğuk suyun daha yeni biçilmiş o sarı arpaları nasıl haşladığını seyretmek oldu.”
(s.27)

Olan biteni izlemek dışında doğayla mücadele edebilecek güçleri yoktur. Anlatıcının ablası Tacha'ya hediye edilen inek Serpentina'nın da akıntıyla sürüklenmesinden sonra hikâyenin gelişimi başlar. O andan itibaren anlatıcı ailenin neden endişelendiğini, diğer ablalarına ne olduğunu açıklamaya başlar. Çocuğun diğer iki ablası yoksulluktan dolayı fahişelik yapmaya başlamışlardır ve aile küçük kızlarının da ablalarının izinden gitmesinden endişeleniyordur. Bu yüzden babası kızının da ablaları gibi olmaması için, geleceğini garanti altına almak adına çocuğun deyimiyle “büyük bir külfet” altına girerek kızına bir inek hediye eder. Ancak ineğin kayboluşuyla birlikte baba, kızının çok yoksullaşacağını düşünerek endişelenir. Tek umutları hediye ettikleri ineğin yavrusunun hayatta olma ihtimalidir.

Hikâye, Meksika kırsalında, insanların tarımsal faaliyetlerle yaşamını sürdürmeye çalıştıkları bir ortamda geçer. Kırsaldaki insanların ekonomik olduğu kadar eğitime de kısıtlı erişim imkânlarından dolayı kullanılan dil basit kelimelerle ve tekrarlayan söz diziniyle anlatılmıştır. Hikâyede öne çıkan tema Meksika köylüsünün yoksulluğudur. İçinde bulundukları durumdan bahsedilince karakterlerin düşünmekten uzak oldukları ve çok yoksul olduğumuz içinden başka cevap vermedikleri görülür. Köylüler kaderlerini kabullenmişler ve kadere karşı hiçbir şey yapamayacaklarını düşünmektedirler. Öğrenilmiş bir yoksulluğa sahiptirler. Hikâyenin gerçeklik hakkında bize ne sormak isteğine odaklanacak olursak aklımızda yoksulluğun ahlaki davranışlar üzerinde ne ilgisi olduğu belirir. Cevap oldukça basittir; yoksulluk ve ahlaki davranışlar birbirleriyle tamamen iç içedir. Aşırı yoksulluk içerisinde hırsızlık, fuhuş gibi ahlaki kararlar vermeyi de şart koşar. Karakterler, savaşılmayacakları bir güçle karşı karşıya olduğunu düşünürler (Quiroga ve Monreal) ve buzağıyı bulma ümitlerinin kaybolmasıyla kaçınılmaz sona doğru ilerlerler.

Devrimden sonra Meksikalı köylülerin karşılaştığı zorlu toplumsal sürecin öne çıktığı hikayelerden birisi *Kuzey Geçidi*'dir. Bu öyküde yoksulluk bir baba ve oğul arasında geçen diyaloglarla göç üzerinden anlatılır. Evlat, artık evini geçindiremediği için bu zamana kadar yaptığı domuz ticareti işini bırakıp yeni bir iş bulma umuduyla ailesini geride bırakarak göç edip orada çalışmayı düşünür. Evlat, yoksulluğunu babasına şu sözlerle dile getirir;

“...Geçen hafta yiyecek bir şey bulamadık; önceki haftaysa sadece horozibiği çiçeği yedik. Açlık diye bir şey var baba; siz iyi yaşadığınız için hissetmiyorsunuz ama...” (s.117)

“Açlık olduğunu söylüyorum. Siz onu hissetmiyorsunuz. Roketlerinizi, maytaplarınızı, havai fişeklerinizi satarak güzelce yaşıyorsunuz.” (s.117)

Evlat, içinde bulunduğu yoksulluktan kurtulmak için ailesini babasına bırakmak ve ardından kuzeye, yani Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmek ister. Neden kuzeye gideceğini ise şöyle açıklar;

“Para kazanmaya. Gördünüz işte, Carmelo oradan zengin olup döndü ve gelirken yanında bir gramofon bile getirdi. Şimdi çaldığı şarkı başına beş kuruş alıyor... Gördüğünüz gibi gidip gelmekten başka çıkar yol yok. İşte bu yüzden gidiyorum.” (s.117-118)

Genç adam, yoksulluğa bir şekilde babasının yüzünden itilmiştir. Çünkü baba, çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Nedenini öğrenemediğimiz bir biçimde adeta çocuğa karşı kıskançlık ve sevgisizlik duyar gibi yaklaşır.

“...Tamam, beni büyüttünüz, ama köle gibi çalışmaktan başka elime ne geçti? Beni dünyaya getirip git başının çaresine bak diye sokağa attınız. Size rakip olmayayım diye havai fişek işini bile öğretmediniz. Üzerime bir pantolon, bir de gömlek geçirip yaşamı kendi başıma öğrenmek için yollara düştüm ve evinizi terk ederken cebimde beş kuruş bile yoktu. Şimdi bir bakın, sonuç ortada: Açlıktan ölüyoruz...” (s.118)

“Ama beni siz dünyaya getirdiniz. Atların yavrularına yaptığı gibi çayıra salmak yetmez ki, bana yol göstermeniz gerekiyordu.” (s.119)

“O çok iyi bildiğiniz kafiyeli konuşma sanatını bile öğretmediniz. En azından bunu bilseydim, sizin yaptığınız gibi insanları eğlendirerek hayatımı kazanabilirdim.” (s.119)

Bu yüzden hayatını idame ettirmek isteyen evladın göç etmekten başka şansı kalmamıştır. Çünkü bulunduğu yerde artık geçimini sağlayamıyordur. Gitmesinin başka bir sebebi de ailesini yoksulluğa sürüklememektir. Evlat, gideceği için üzgündür, çünkü çocuklarını sevdiğini ve onları babası gibi sokağa atmadığını söyler. Onlara karşı sorumluluk duygusu yüksektir. Bu yüzden de giderken başlarına bir şey gelmemesi ve en azından karınları doyması için ailesini babasına emanet etmek ister. Fakat babası bu

durumu kabul etmek istemez. Kabul etmesi ancak evladın babanın harcayacağı masrafların iki katını teklif etmesiyle kabul edilir.

Yoksulluk, baba tarafından bir aptallık olarak algılanır ve anlaşılmak istenmez. Ona göre yoksulluğun nedeni çalışmamaktan gelmektedir; “...Çalışanın karnı doyar, karnı doyan güzelce yaşar...İnsan çalıştıktan sonra, bedeninin ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılar. Ama sorun şu ki sen bir aptalsın...” (s.119)

Öyküde yoksulluk, kişileri yalnızca coğrafi olarak yer değiştirme anlamına gelmeyen göç ile birlikte gösterir. Göç, aynı zamanda köklerini, kültürünü, sevdiklerini, yaşayışını bırakıp bilinmez bir teslimiyete gitmek olarak da görülebilir. Bu öyküde göç, yoksulluktan kurtulmak için bir umut olarak görülmektedir. Ancak evlat bu umudu sınırı geçtiği sırada üzerlerine yağın mermilerle kaybeder. Sınırdan geçerken yağın mermilerden bir tek kendisi kurtulur. Kurtulduğunda ise hayallerine ulaşamadan geldiği yere geri döner.

Kuzey Geçidi’nde karakterler, Meksika Devrimi ardından cumhuriyetin sert siyasi ve ekonomik dönüşümlerini yoksulluk, korku, toplumsal istikrarsızlık ve iktidar dalgalanmalarıyla birlikte keskin bir şekilde hissetmişlerdir. Söz konusu hikâyede Amerika Birleşik Devletleri’ne göç etmek, ülkeden kaçmak yoksulluktan çıkış anahtarıdır. Böylece göç ettikleri yerde zengin olacak ve Amerikan rüyasını yaşayacaklardır (Garza Onofre, 2017). Bu düşünce günümüz insanında da hala varlığını korumaktadır. Hala insanlar daha iyi bir yaşam elde etme hayaliyle sınırlardan geçmeye ve Amerika Birleşik Devletleri’ne ulaşmaya çalışmaktadır.

III. 1.3. Cinsellik Kaynaklı Adaletsizlikler

Adaletsizliğin ortaya çıkmasına birçok farklı sebebin neden olduğu görülür. Ancak en yaygın hak ihlallerinin başında cinsellikten doğan adaletsizlikler bulunmaktadır. Bu adaletsizlikten her iki cinsin de mağdur olmasına rağmen ataerkil topluluklarda kadının cinsellikten dolayı adaletsizlikle karşı karşıya kalma oranı daha yüksektir. Erkeklerin kadınlara karşı üstünlükleri, avantaj ve iktidarı üzerine kurulmuş olan bir sistemde erkeklerin karşı cinse uyguladıkları şiddet kadına yönelik şiddet olarak tarif edilir (Saygılıgil, 238). Bu şiddet, fiziksel, cinsel, ekonomik ya da psikolojik olarak tanımlanabilir. Sosyal adalette toplumdaki her birey için adalet sağlanmalıdır. Adaletin sağlanamadığı durumda bir grup daha avantajlı olurken diğer kesim ise adaletsizlik içerisinde hayatını idame ettirecektir. Buradaki öykülerde kişilerin cinsellikten kaynaklı ne tür adaletsizliklere karşı karşıya kaldıkları araştırılmıştır.

Çok Yoksul Olduğumuz İçin isimli öyküde fakir köylü bir ailenin kızlarının hayatını iyileştirmeye çalışmak için uğraşırken başlarına gelen olayla kızlarının yoksulluktan dolayı fahişeliğe yönelme olasılığına karşı duydukları korku anlatır. *Çok Yoksul Olduğumuz İçin*, eserdeki cinayet ve şiddet sahneleri içermeyen nadir hikâyelerden biridir. Hikâyede yaşananlar Tacha'nın kardeşi olan küçük bir çocuk tarafından anlatılır.

Kırsal yaşamda karşımıza çıkacak en büyük düşmanlardan birisi şüphesiz doğal afetlerdir. Kendilerini çevreleyen bu düşmana karşı ailenin yapabileceği bir şey yoktur. Yaşananlara babanın öfkelenmesi dışında bir tepki verilmez, çaresizlik içerisinde olan biten izlenir. Asıl en önemli olay, kız kardeşi Tacha on üç yaşına girdiğinde, babasının ona aziz gününde hediye ettiği ineğin de nehir sularına kapılmış olmasıdır; zira bu inek, Tacha'nın geleceğidir ve genç kızın kurtuluşunu sembolize eder.

“...Zira babam Serpentina’yı daha düveyken, büyük bir külfetin altına girerek, kız kardeşime çeyiz olsun diye satın almıştı; amacı kızının küçük bir sermayeye sahip olması ve sonunun diğer iki büyük ablam gibi fahişelik olmamasıydı.” (s.29)

Anlatıcının diğer iki ablası babasının anlattığına göre çok yoksul bir yaşam sürdürdükleri için evden kaçmışlardır ve şu an başka şehirlerde fahişelik yapmaktadırlar. Bu yüzden baba, bu kızının da fahişelik yapmaktan başka seçeneğinin kalmayacağından endişe duyar. *“...ineğin kayboluşuna bakarak kızının çok yoksullaşacağını hissediyor, büyüyüp kendisini daima sevebilecek iyi bir adamla evlenene kadar onu meşgul edecek bir şeyin artık olmadığını görüyor ve onun sonunun da ablaları gibi olmasını istemiyordu. Öte yandan iyi bir evlilik yapması artık zor gözüküyor. Oysaki inek varken durum farklıydı, zira sadece o güzel ineği de birlikte götürmek için bile onunla evlenmeye istekli çok kişi olurdu.” (s.30)* Anlaşılacağı üzere kadının hikâyede iki seçeneği vardır: evlenerek toplum tarafından kabul görmek ya da bedenini satmak. Hikâyede konu bu fikir etrafında döner. Eğer Tacha evlenemezse ablalarına benzeyecektir.

Çok Yoksul Olduğumuz İçin adlı hikâyede hayatın adaletsizliğini köylü kızlarının seçim şanslarının olmamasında görebiliriz. Dik başlı olan iki kız kardeşin fakirlikten dolayı evden kaçmaları ve fahişe olmaları Anne tarafından Tanrı’nın bir cezası olarak tanımlanır (Ortega Galindo, 1994: 210).

“Anneannesinden beri ailesinden asla kötü insan çıkmamış olan annem, Tanrı’nın kendisine neden bu tür kızlar vererek cezalandırdığını bilmiyor. Ailesinin tamamı tanrı korkusuyla büyütülen, son derece yumuşak başlı ve kimseye karşı saygısızlık etmeyen insanlardan oluşuyormuş. Onun ailesinde herkes böyleymiş. Bu yüzden kızlarının o kötü huylarını nereden aldıklarını hiç bilmiyor. Bu konuda hiçbir şey hatırlamıyor. Bütün anılarının altını üstüne getiriyor, ama ardı ardına kız çocuğu doğurmasına neden olan bahtsızlık ya da günahın nereden kaynaklandığını bulamıyor.

Ve onları düşündüğünde her seferinde ağlayarak şöyle diyor: Tanrı ikisini de korusun.”
(s.30-31)

Çünkü fahişelik o dönemin Meksika’sında, hatta günümüzde “kötü” olarak nitelendirilirken, evlilik ise bu durumdan kurtuluş olarak gösterilir. Fakat bu ikilem fakir köylü kadınının hayatını daha da karmaşık hale getirir. Yukarılarda bahsettiğimiz gibi iyi bir evlilik yapabilmesi için bile durumunun biraz da olsa iyi olması gereklidir.

Tacha’nın fahişelikten kurtulması için tek umut ölen ineğin buzağısının yaşama olasılığıdır. Çünkü daha buzağının yaşayıp yaşamadığıyla ilgili bir cevap bulunamamıştır. Ancak zaman geçtikçe Tacha, ineğin öldüğünü ve geri gelmeyeceğini düşünerek ağlamaya başlar.

“...Bu arada nehrin suları yükselmeye devam ediyor. Oradan gelen çürük kokusu Tacha’nın ıslak yüzüne sıçırıyor ve iki küçücük memesi, sanki onun yıkımı için çalışmaya başlamak üzere birden irileşme zamanları gelmiş gibi, yukarıdan aşağıya doğru hiç durmadan sallanıyorlar.” (s.31)

Mutlak yoksulluk, insanı istemeyerek de olsa dilenme, köleleşme ve fuhuş yapma gibi eylemlere sürükleyen, insani değerleri yaşamasına imkân vermeyen ve onur zedeleyen bir duruma sebebiyet verir. Bu olay ise insanlık ayıbı olarak açıklanır (Taşçı, 2009: 497).

İneğin sel tarafından götürülmesinden sonra buzağının ölüp ölmediği bilinmemesinden dolayı Tacha’nın kaderi belirsizliğini korur. Fakat Rulfo, anlatımıyla trajediye işaret eder ve okuyucuda Tacha’nın amansız bir şekilde fuhuşa mahkûm olduğunu düşündürür.

İnsan için temel değerler nelerdir? diye sorduğumuzda mutlaka ahlak ilkeleri de verilecek cevaplar arasında yer alır. Her ne kadar ahlak ilkelerinin zamana, şartlara, kişisel ve toplumsal farklılıklara dayandığı iddia edilse de birlikte yaşamayı mümkün kılan çoğu değerlerin evrensel olduğu öne sürülen görüşler arasındadır (Altunışık, 2018:

261). Etik olarak çalmak, dürüst olmamak, yalana başvurmak, verilen sözü yerine getirmemek ve aldatmak gibi davranışlar iyi olarak nitelendirilmez. Fakat insanların yine de hayatlarında bu eylemleri gerçekleştirdikleri görülür (Yüksel, 2015:21). Çoğu ülkede evliliğin tek eşliliğe dayandığı dünyamızda aldatma, karşı tarafın bilgisi dışında gerçekleştiği için bir tür adaletsizlik olarak kabul edilebilir.

Talpa adlı hikâyede Tonilo adlı kahraman bir çeşit hastalığa yakalanır ve bunun çaresinin de Talpa Bakiresinde olduğuna inanılır. Bu yüzden Tonilo'nun son isteğini yerine getirmek için eşi Natalia ve kardeşiyle birlikte Talpa'ya gitmek üzere yola çıkarlar. Bu öyküdeki adaletsizlik, Natalia ve kayınbiraderinin cinsel isteklerini yerine getirmek için Tanilo'yu, yani Natalia'nın eşi ve aynı zamanda anlatıcının kardeşi olan kişiyi öldürmeyi arzulamalarından geçmektedir.

“Zira gerçek şu ki, Tanilo Santos’u Natalia’yla ikimiz öldürdük. Onu Talpa’ya ölmesi için götürdük. Nitekim öldü. Böyle uzun bir yolculuğa dayanamayacağını biliyorduk, ama buna rağmen sonsuza dek ondan kurtulma düşüncesiyle ne yapıp ne edip, onu zorla götürdük. Evet bunu yaptık.” (s.54)

Anlatıcı, kardeşinin eşiyle birçok kez birlikte olduğunu ancak hasta olan ve çok fazla ömrü kalmayan Tanilo'nun varlığının sürekli birbirlerini ayırmasından dolayı onu öldürmek istediklerini birden çok yerde dile getirir;

“...Kabarmış ellerinin aramıza girdiğini ve ona bakmaya devam etsin diye Natalia’yı alıp götürdükleri hissine hissine kapılıyorduk. Ve o yaşadığı sürece de hep böyle olacaktı.” (s.55)

“Bizim istediğimiz onun ölmesiydi. Daha Zenzontla’dan çıkmadan önce ve Talpa yolunda geçirdiğimiz gecelerin her birinde isteğimizin bu olduğunu söylemek abartı olmaz.” (s.55)

“...İçimizde Tanilo’ya merhamet duymamızı engelleyen bir şey vardı. Onunla birlikte Talpa’ya gitmek istiyorduk, çünkü eğer geri dönerse o haliyle bir süre daha

yaşardı. Bu yüzden, Natalia şişliklerin inmesi için ayaklarını aguardiente ile ovarken, ben de onu cesaretlendiriyordum.” (s.59)

Luis Ortega Galindo, “*El Mundo Femenino en la Obra de Juan Rulfo*” isimli çalışmasında Natalia’nın hem suçlu hem de suçsuz olduğundan bahseder. İlk olarak onu suçlu yapan durumun hasta ve güçsüz bir adamla evli olan genç bir kadın olmasından, ikinci olarak ise onları buna zorlayan çevrenin olduğunu söyler (Ortega Galindo, 1994:209). Bu düşünce kitapta şu cümlelerle desteklenir; “*Üzerinde uyuduğumuz toprak her zaman sıcacıktı. Kardeşim Tanilo’nun karısı Natalia’nın eti de toprağın sıcaklığıyla anında ısınırdı. Daha sonra o iki sıcak birleşip insanı uykusundan uyandırırıldı.*” (s.56) Natalia’nın suçsuzluğu ise eşinin hastalığından dolayı uzun süredir yalnız olmasından kaynaklandığı kitapta yer bulur. Her ne kadar bahsedilen çalışmada suçlu olup olmamak sadece Natalia üzerinden verilse de aynı şekilde etik kurallara göre kardeşin de bunda payı olduğu unutulmamalıdır.

Hikâyenin sonunda Tonilo Talpa’ya ulaştırılır. Ancak Tonilo’nun orada ölmesiyle kahramanlar bu zamana kadarki yaşadıklarından ve davranışlarından travmatize olmuş bir şekilde suçluluk duyarlar.

Suç eylemi toplumsal düzen işleyişine ve bireyin dünyasına olumsuz örnek oluşturur. Suç olgusunun eyleme döküldüğü anda adalet kavramı suçu önlemede, suçlunun cezalandırılmasında, mağdur kişinin mağduriyetinin giderilmesinde görevli bir mekanizma olmalıdır. Toplumun adalet beklentisiyle halihazırdaki düzen arasında yakın bir ilişki olması gerekmektedir. Mevcut adalet sistemi ve toplumun beklentisi arasındaki uçurum açıldıkça suç ve sapma oranlarının yükselmesi doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkar. Bu suçlardan birisi de istismardır. Çocuğun cinsel istismarı, yetişkin bireylerin çocukları ya da ergenleri cinsel arzu ve ihtiyaçlarını gidermek için güç veya tehdit kullanarak ya da kandırma yoluyla kullanması olarak açıklanır (Aygül ve Şensoy,2018: 534-536). *Macario* isimli öyküde karşımıza çıkan adaletsizlik yetişkin bir kadının aklı

dengesi yerinde olmayan bir çocuğa uyguladığı istismardır. Çocuğun akli dengesinin yerinde olmaması kendi sözleriyle kitapta şöyle yer alır;

“...Karnım hiçbir zaman doymadığı için sokaktakiler deli olduğumu söylüyorlar...Vaftiz anam benim tek başıma sokağa çıkmama izin vermiyor. Beni dolaşmaya çıkardığı zaman bu kilisedeki ayini dinlemeye götürmek için oluyor. Orada beni hemen yanına oturtuyor ve şalının püskülleriyle ellerimi bağlıyor. Ellerimi neden bağladığını bilmiyorum ama dediğine göre bir delilik yapmamam içinmiş. Bir keresinde, az daha birini boğazlayacakmışım diye bir şey uydurdular; durup dururken bir kadının boğazını sıkmışım. Böyle bir şey hatırlamıyorum. Ama bunların hepsi bir yana, benim yaptığım şeyleri vaftiz anam anlatıyor ve o asla yalan söylemez.” (s.66)

“...Ayrıca, bu kadar kalın kafalı olmaktan ve karşıma ilk çıkana kafa atmayı sevmekten ötürü günün birinde cehenneme gideceğimden korkmak hoşuma gidiyor.” (s.67)

“...Diğer yandan, insanın bu kadar sert bir kafası olması güzel bir şey. Koridorun sütunlarına saatlerce kafa atıyorsun ve kafana hiçbir şey olmuyor, hala sapasağlam kalıyor. Sonra yere kafa atıyorsun; ilk önce yavaş, ardından daha güçlü ve döşemeden davul gibi bir ses çıkıyor.” (s.67)

Akli dengesi yerinde olmayan bu çocuğun hayattaki tek amacı yemek yemektir. Çocuğun doymak bilmez bir açlığı vardır ve sürekli yemek ister. Yemek yemediği gün öleceğini ve öldüğünde de cehenneme gideceğini düşünür. Bu yüzden de günahların onu bulmaması için karanlıkta saklanır.

Macario’da istismarcı kişi, çalıştığı evde patronunun vaftiz anneliği yaptığı çocuğu taciz eden hizmetçi Felipa’dır. Felipa, akli dengesi yerinde olmaya çocuk için adeta bir anne, onu kurtaracak biri, koruyucu rol üstlenen ve onu erotik bir ilişkiyle besleyen bir sevgilidir (Quezada Camberos,, Peña Trujillo, Morán Núñez ve Jiménez, 2021: 154). Felipa’nın istismarı, geceleri çocuğun uyuduğu yere giderek, onun üzerine

ya da yanına uzanarak onu emzirmesi ve sütüyle beslemesinden kaynaklanır. Ayrıca sadece çocuğu beslemekle kalmaz, Macario'nun anlattığına göre Felipa'nın sütünü içerken Felipa, elleriyle en iyi bildiği şeyi yaparak onu gıdıklıyor, başka bir deyişle taciz ediyordur. Ancak bu durum Macario'yu rahatsız etmez, aksine hizmetçinin tükenmek bilmeyen açlığını doyurmaya çalışmasından dolayı Felipa'yı sever. Felipa'nın davranışlarını istismar olarak algılamayan çocuk onun yaptıklarını şöyle anlatır;

“...Bizim sadece kaburgalarımızın bulunduğu yerdeki şişliklerden bana çoktan beridir emdiriyor; eğer çıkarmasını bilersen, pazar günleri öğle yemeğinde vaftiz anamın bize verdiğiinden daha güzel bir süt çıkıyor oradan...Oysaki eskiden Felipa her gece benim uyuduğum odaya gelir ve benim üzerime yatarak ya da yanıma uzanarak sabaha kadar benimle kalırdı...” (s.66-67)

“...Açlığını bastırmak için birçok kez hatmi çiçekleri yedim. Felipa'nın sütünün tadı da tıpkı onlar gibiydi, ama benim daha çok hoşuma gidiyordu, çünkü yudumlar boğazımdan geçerken Felipa her tarafımı gıdıklıyordu. Bunun ardından neredeyse her seferinde gün ağarana kadar benimle uyurdu. Ve bu benim çok işime yarıyordu; böylece ne soğuk ne de – eğer gecenin birinde orada tek başıma ölürsem – cehenneme gitme korkusu beni endişelendirmiyordu.” (s.67)

Ayrıca Felipa'yı çok sevmesindeki diğer neden ise tanrıya onun tüm günahlarının affedilmesi için dua etmesinden kaynaklanmaktadır. Felipa, Macario'yla birlikte olmak istediğinde tüm günahlarını tanrıya anlatacağını, yakında cennete gideceğinden ve orada onunla konuşup tüm kötülüklerinin affedilmesini isteyeceğinden bahseder. Çocuğa göre bu yüzden her gün günah çıkarır.

Ancak Felipa ne yaptığının bilincindedir ve bu yüzden günahlarından arınmak için bu kadar çok dua etmektedir. Macario'ya onun ruhunu kurtarmak niyetinde olduğunu söyler ama bu da bir aldatmacadır. Çünkü yetişkin kadın, endişelerini değiştirerek anlatmasıyla çocuğa bir iyilik yaptığını aşılamaaya çalışır. Bu yüzden çocuk,

sırrı vaftiz anne ve diğerlerinden saklamaktadır. Onu yemekle, seksle, dindarlık ve kınanma korkularıyla besleyen Felipa, Macario için kurtuluşu temsil eder, fakat aynı zamanda masumiyetinin bozulmasına neden olan kişi olarak suç işleyen birisidir. Yetişkin kadın, yaptığı davranışların sonuçlarına aldırış etmeden masum ve saf çocuğa yönelik isteklerini sürdürmektedir. Hikâyede Macario'nun savunmasızlığı ve saflığı bellidir. Macario, bu yüzden sevişmeyi cinsel bir eylem olarak algılamaz. Bu onun için gıdıklama ve beslenmeyi çağırıştırır. (Quezada Camberos,, Peña Trujillo, Morán Núñez ve Jiménez, 2021: 154-158).

Juan Rulfo'nun bu öyküsünde farklı görüşlerce farklı anlamlar ve temalar çıkarılabilir, ancak gözler önüne serilen ve bariz fiziksel ve ahlaki adaletsizliğin çocuğa uygulanan istismarda olduğu herkes tarafından kabul edilmesi gereken bir görüştür. Ayrıca öykü bize toplum ve hukuk devleti olmanın önceliğinin kişinin kendisinden, insanlıktan geçtiğini gösterir.

Cinsellikten doğan adaletsizlikler, insanın hayatını etkileyen travmatik olayların en başta gelenlerindendir. Bu adaletsizlikler içerisinde şiddetin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Şiddet karşımıza birçok farklı alanda ve türde çıkabilir. Yaşanan şiddet kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığını oldukça derinden etkiler. Şiddet, yoğun olarak fiziksel, duygusal, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet olarak karşımıza çıkar. Cinsel şiddet kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığını en çok etkileyen şiddet türlerinden birisidir. Bu şiddet türü cinselliği tehdit, sindirme ya da kontrol etme aracı olarak kullanılabilir. Tecavüz ise cinsel şiddet suçları arasında en ağır türlerden birisidir (Yancı ve Özlem Polat, 2019:31-32). Bu tecavüz kavramı tarihte bir savaş taktiği gibi kullanılmış ve bu sayede bir grubun diğer bir grubu siyasal, düşünsel, toplumsal ve kültürel açıdan baskı altına almasına aracılık etmiştir. Çatışma süresince gerçekleştirilen toplu tecavüzler yalnızca kadına değil, kadın üzerinden ayrıca kadının aile ve toplumuna da yöneltilen bir saldırı olarak görülmüştür, ayrıca bu tecavüz vakaları iktidar ilişkisini simgelemiştir

(Kelleci, 2017:411). Eski Yunan ve Roma’da kadın, erkeğin hizmetçisi ya da malı gibi görüldüğü için savaşı kazananlar karşı tarafın zenginlikleri ve toprakları yanı sıra kadınlarını da almışlar, kendilerine eş veya köle yapmışlardır. O zamanlardan beri savaşta karşımıza çıkabilecek olası olaylar arasında kendisine yer bulan tecavüz olgusunun bir işkence şekli olduğu ataerkil bir söylem ve eylemde karşımıza çıkmaktadır (Akgül, 2013:92).

Ülke içerisindeki siyasi kargaşanın, çatışmaların, güç savaşlarının ortasında geçen Rulfo’nun öykülerinin kitabıyla aynı ismi taşıyan *Ova Alev Alev*’de de tecavüz karşılaştığımız temalardan birisidir. Anlatılanlar, devrim sürecinin çatışmalarının yaşandığı andan değil, daha ileriki yıllardan geçmişe dönük olarak anlatıcının yorumlarıyla aktarılır. Çaylak olarak adlandırılan anlatıcı genellikle soğuktan, uykusuzluktan şikâyet etmeden körü körüne, sessiz bir şekilde liderlerini takip ettikleri ve ne isterse yaptıkları kişilerle birlikte kendisinden biz diye bahseder. İsyancılar birleşerek ben yerine biz olmuşlardır ve bireysellikten uzaklaşmışlardır. Bu şekilde Rulfo, bu yaptıkları eylemlerin sonuçlarını pek de önemsemeyen devrimci çeteyi tepkisizlikleri ve canilikleriyle hayvanlara benzetmiştir. İçlerinden ismi Kancık olan bile vardır. Hatta hikâyeye ilk olarak bir halk türküsüyle, “kancığı öldürdüler, ama enikleri hala yaşıyor...” (s.71) sözüyle başlar. Bununla birlikte devrime bir gönderme yapılmıştır. Devrim, bir kişiden dahasıdır. Adalet vakti gelene kadar birer bin olarak büyür ve ilerler. Aynı zamanda bu söz, devrim sırasında yetim kalan çocukları sembolize ettiği de söylenebilir.

Bu hikâyede cinsellik kaynaklı adaletsizlik, silahlı mücadele için yola koyulan eski devrimci ancak haydut olarak adlandırabileceğimiz kişilerin eylemlerinde görülür. Yola koyulduklarında hiçbir şeyleri yoktur, sahip olacakları şeyleri köylülere yağmalayarak elde edeceklerdir. Yağmalamalar köy köy devam etmiştir. Çiftçilerin hasatları yakılmış, hayvanlar toplatılmış, insanlar esir edilmiş, kızlara zorla sahip

olunmuş, sırf zevk için yakaladıkları insanlarla boğa güreşi oyunları oynayıp öldürmüşlerdir. Yaşattıkları bu süreç Çaylak'ın kayıtsız anlatımıyla yaptıklarından hiçbir şekilde suçluluk duymadıklarını ortaya koyar. İlk olarak haklı görünen ve sempati ile karşılanabilecek devrim mücadelesi zamanla bir anarşiye dönüşmüş ve köylülerin nefretini toplar olmuştur.

Yağmaladıkları yerlerde kadınlara karşı uyguladıkları şiddet aralarına katılan yeni savaşçıları anlattığı satırlarda kendisine yer bulur; “...*Ama sarışın yerliler bir anda Pedro Zamora'ya öylesine bağlandılar ki, onun yanından ayrılmak istemediler. Sürekli onunla birlikte takılıyor, ona gölge yapıyor ve diğer bütün emirlerini yerine getiriyorlardı. Hatta birkaç kez, işini görmesi için köylerin en güzel kızlarını kaçırp ona getirdikleri bile oldu.*” (s.83) Hikâyenin bu kısımda kadınlar, istila ve yağmanın ortasında kurban olarak karşımıza çıkar. Buradaki cinsel istismar, *Macario* isimli öyküden farklı olarak tecavüz temasındadır.

Diğer bir tecavüz olayı ise Çaylak isimli karakterin hapishane bulunması ve buradan çıktıktan sonra anlattıklarındadır. Çaylak, hapse genç kızları kaçırmak gibi kötü bir alışkanlığından dolayı girdiğinden bahseder. Kızları çalma düşkünlüğü nedeniyle girdiği hapishaneden serbest bırakılınca, orada hapishanenin dışında ne zamandır beklediğini bilmediği çaldığı ve tecavüz ettiği kızlardan birini karşısında bulur. İlk başta kızın kendisini öldüreceğini düşünür, fakat kız ondan bir oğlu olduğunu söylemek için oradadır. Çaylak, orada bekleyen kızı şu anılarla hatırlar;

“...*Köye girdiğimizde ve ortalığı yakıp yıktığımız o gece, Telcampa'nın üzerine düşen fırtınanın soğuk suyunu bir kez daha hissettim. Köyden çıkmak üzereyken ruhunu huzura kavuşturduğumuz o ihtiyarın onun babası olduğundan artık neredeyse emindim; bizimkilerden biri ihtiyarın kafasına bir kurşun sıktığı sırada, ben adamın kızını atımın eyerine atmaya çalışıyor ve beni ısırmayı bırakıp sakinleşmesi için kafasına birkaç tane*

tokat patlatıyordum. On dört yaşlarında güzel gözlü bir kızdı; bana karşı çok direnmişti, onu sakinleştirmek için epey uğraşmışım.” (s.88)

Kız, ondan olan çocuğunu işaret edince Çaylak, çocuğun yüzünü gördüğünde kendisine çok benzediğini fark eder. “*Ama o ne haydut ne de katil. O düzgün bir insan.*” (s.88) cümleleriyle ancak kendisine benzeyen çocuğun sadece kendisine fiziksel olarak benzediğini anlar ve bu utançla başını öne eğer. Geçmişe dönük anlattığı bu hikâyenin ardından şu an bir aile olduklarını ve eşinin dünyadaki kadınların en iyisi ve en güzeli olduğundan bahseder.

Bu hikayeye birlikte Juan Rulfo, tecavüzcüsü ve arkadaşlarının şiddetlerini, babasını öldürmelerini bile görmesine rağmen, nasıl kızın tecavüzcüsüyle birlikte yaşadığını, ondan bir oğlu olduğunu gösterir. Bu kız, devrim kurbanı olmuş köylü kadınların gerçekliğini bize gösterir. Ayrıca öyküdeki mağdur-fail ilişkisi, yaşamı erkek etrafında anlam kazanan bir kadının toplumsal gerçekliğini aktarır (Ortega Galindo, 1994: 205).

İntikam başlığında işlediğimiz *Hatırlarsın* adlı öyküde intikamın ortaya çıkmasına neden olan olaylar bu bölümün konusunu oluşturur. Urbano Gómez’in çocukluğunda şiddete eğilimli olmasına ortam oluşturacak koşullar görülür. Cinsellikle ilgili olarak yapılan ilk adaletsizliğin Urbano Gómez’in annesine karşı işlenen sözlü şiddet olduğu söylenebilir. Şiddeti, ilişkileri ve cinsel hayatından dolayı bölgede yaşayanların kendisine lakap takmasında görebiliriz. Kitapta bu bölüm Gómez’in çocukluk arkadaşı olan kişi tarafından anlatılır; “*Önüne gelenle düşüp kalktığı ve her ilişkiden karnında bir çocukla çıktığı için anasına patlıcan dendiğini hatırlarsın. Bir dönem çok parası varmış, ama hepsini cenazeler için harcadı, çünkü bütün çocukları doğar doğmaz ölüyordu...*” (s.125)

Fakat bu hikayedeki adaletsizlik, anneye yapılan sözlü şiddetle kalmaz. Diğer adaletsizlik annesinin ellisine yakın yaşlarda doğum yaparken öldükten sonra okul

hayatına devam eden Urbano'nun ve kuzeninin başına gelenlerdedir. Urbano, kuzeni Bastıbacak çamaşır teknelerinin arkasındaki boş bir su tankının içinde karıkoca oyunu oynarken yakalanır. Rulfo, mizahi anlatımıyla çocukluk, oyun ve yetişkinlik dünyasını karı koca olmayı cinsel bir eylemin metaforu olarak kullanmıştır (Mediero Veira,2017:11). Başlangıçta Urbano için zevkli ve eğlenceli bir oyun olmasına rağmen sonuçları kendisi için korkunç olmuştur. Yakalandıklarında utançlarını yüzlerine vurmak için iki sıra halinde dizilmiş kızlar ve oğlanların arasından herkesin kıkırdayışları arasından geçirilmişlerdir. Böylece Urbano, beşinci sınıfı bitirmeden okuldan atılmıştır. Olay bununla kalmayıp amcasından dayak yemiş ve amcasının öfkesi geçmediğinden dolayı köyü terk etmek zorunda kalmıştır. Yetişkinliğe adım atan çocukların davranışları toplum tarafından cezalandırılmıştır. Urbano ve kuzeni içerisinde bulundukları toplumun kurallarını ihlal etmişlerdir ve toplum normlarına uygun davranmamışlardır. Bu da bir sapmaya yol açmış ve bu yüzden toplumda kınanmış ve cezalandırılmışlardır. Bu öyküde toplumsal kurallar ve tepkilerin insan gelişimi ve psikolojisi üzerindeki etkisi açıkça görülür.

Bir topluluğun kendileri için benimsediği ve topluluktakilerin hal ve davranışlarını belirleyen normlar ne kadar yazılı kurallar dizini olmasalar da toplum tarafından bilinir ve buna uygun yaşamaya çalışılır, buna uygun yaşamayanlar ise toplum tarafından bir şekilde cezalandırılır. Bu normların amacı kişiyi kötü olarak kabul ettikleri eylemlerden uzaklaştırmak ve toplumun iyi algısına uydurmaktır. Bu yüzden din ve normlar paralellik gösterir (Eroğlu,2015:299). *Anacleto Morones* isimli öykü, dini kullanarak yalan olduğu bilinen bir aldatmacayı, toplum tarafından dışlanmamak için normlara uygun yaşıyormuş gibi görünen kadınları ve onların istismarını konu alır. Hikâye, topluma bir kritik olmasına rağmen anlatım eğlenceli ve hicivli diyaloglardan oluşur. Anacleto Morones isimli karakter öyküde bize iki kaynaktan gösterilir. Bunlar Amula cemaatine mensup yaşlı kadınlar ve Morones'in eski damadı Lucas

Lucatero'dur. Amula cemaatindeki kadınlar Anacleto'nun bir aziz olduğunu düşünürler ve bu yüzden Lucas Lucatero'yu aramaya koyulurlar. Bu arayışlarındaki amaç şu şekilde aktarılır;

“Yakarışımızı iletirken bize eşlik etmeni istiyoruz. Kutsal çocuk Anacleto'nun tüm kadın müritleri olarak ona azizlik verilmesi için dokuz günlük bir yakarış başlattık. Sen onun damadısın ve senin şahitliğine ihtiyacımız var. Kilisenin papazı onu eskiden, daha mucizeleriyle ünlenmediği dönemde tanımış ve yakınında bulunmuş birini kendisine getirmemizi tembihledi. Onun insanlara dağıttığı rahmeti, hep yanında yaşamış olan senden daha iyi kim anlatabilir ki...” (s.158)

Bu arayışlarını söyleyesiyeye kadar Lucas Lucatero, onu başka bir sebepten aradıklarını düşünmüştür. Bu yüzden de konuya girmelerini geciktirmeye çalışmıştır. Böylece onları lafa tutmaya çalışır. Lafa tutarak onları oyalayacak ve akşam olunca kadınlar evinde kalma riskini almak istemedikleri için gideceklerdir. Bundan dolayı gelen kadınları utandırmak ve rahatsız etmek için elinden geleni yapar. Bu rahatsızlık vermeler genellikle cinsellikle ilgilidir. Birisine kendisini kaçırmalarına izin veren kız olarak yaftalar, diğerini tanımamazlıktan gelerek kocasını sorar ama kadın eski nişanlısıdır. Kadını oyalamış ve kendi ihtiyaçları için kullanmıştır. Bu yüzden kadın kürtaj olmak zorunda bile kalmıştır. Yavaş yavaş giden kadınlar ardından ziyaret sebebini öğrenen Lucas artık rahatlamıştır. Fakat gelen kadınların isteğini yerine getirmeyecektir. Çünkü Anacleto'nun gerçek yüzünü bilir.

“Bir gün bazı hacılarla tanıştık. O sırada Anacleto bir karınca yuvasının üzerine diz çöküp oturmuş, dilini ısırarak bir insanı karıncaların nasıl ısırmadıklarını bana gösteriyordu. Oradan geçmekte olan hacılar onu görünce durdular ve bu tuhaf gösteriyi izlemeye başladılar. Sonra da ona sordular: ‘Nasıl oluyor da karınca yuvasının üzerinde oturmana rağmen karıncalar seni ısırıyorlar?’

Bunun üzerine kollarını iki yana açtı ve daha yeni Roma'dan geldiğini, oradan bir mesaj getirdiğini ve İsa'yı gerdikleri çarımçıktan bir parçayı üzerinde taşıdığını falan anlatmaya başladı.

Hacılar hemen onu kollarının üzerinde havaya kaldırdılar ve bu şekilde Amula'ya kadar taşıdılar. Oraya varınca iş tamamen çığrından çıktı; insanlar ayaklarına kapanyor, ondan mucizeler göstermesini istiyorlardı.” (s.160)

Fakat kadınlar Lucas'ın anlattıklarına inanmaz, kabul etmezler. Onu nankörlükle suçlarlar. Kadınlar için Anacleto hala bir azizdir. Bu yüzden kadınlar birden dua etmeye başlar ve ardından Anacleto Morones'in yüzünün işlenmiş olduğu boyun muskasını öperler. Bu ithamlara dayanamayan kadınlar yavaş yavaş gider. Lucas'a Anacleto'nun kızıyla evli olduğu çocuğunu taşıdığı için minnet duyması gerektiğini ima ederler. Ancak Lucas, Anacleto'nun kızıyla evlendiğinde onun zaten hamile olduğunu ve bu dönemde karnını açıp herkese göstermeyi çok sevdiğini, karnını gösterdiği bir adamla da kaçtığını söyler. Anacleto Moroles'in kızının da babası gibi olduğunu söyler ve ekler; *“Anacleto Moroles'in kızının karnında Anacletos Morales'in çocuğu vardı.”* (s.162) Anacleto Morales'in kızı, babası tarafından istismar edilmiş ve hamile bırakılmıştır. Ancak kadınlar yine bu asla söylenenlere inanmazlar ve bunu uydurduğunu, palavracı olduğunu söylerler. Bunun üzerine Lucas şöyle söyler;

“Öyle mi? peki diğer kızlar için ne diyeceksiniz? Dünyanın bu yöresinde tek bir bakire kız bırakmadı. Hepiniz bilirsiniz ki, uyurken başında hep bir genç kızın beklemesinden hoşlanırdı.” (s.163)

Bunun üzerine içlerinden bir kadın uyurken başında beklediklerini doğruladı ama sadece gecenin soğukunda üşüdüğü için elleriyle sardığından bahsetti. Ardından sürekli gözleri yaşlı olan kadın; *“Ben öksüz bir kızdım ve bana kimsesizliğimi unutturan o oldu. Onda hem annemi hem babamı buldum. Acımın hafiflemesi için beni sabaha kadar okşardı.” (s.163)*

Kadınlar anlatılanlara rağmen onun bir şarlatan olduğunu kabul etmek istemezler hala onun bir kutsal çocuk, aziz, bir iyilik timsali olduğunu söylerler ve istismar edildiklerini inkâr ederler.

Öfkeyle evi terk edenlerin ardından geride son bir kadın kalmıştır. Son kalan kadın hala adamın mucizelerine inandığını, eşinin frengisini iyileştirdiğini söyler. Ancak Lucas'ın söylenenlerden anladığına göre adam sadece kızamık çıkarmıştır ve Anacleto da onu Lucas'ın küçükken yaptığı gibi tükürükle iyileştirmiştir. Lucas kadını bekar sanmaktadır. Bunun üzerine kadın açıklama getirmek için artık bir senyorita olmadığını ama bekar olduğunu belirtir. Bunu yapmasını Anacleto söylemiştir. Kendisine verileni başkalarına vermek için doğduğuna inandırılır. Bu sayede karaciğeri de iyileşecektir. Elli yaşında bakire olmanın günah olduğunu düşünür. Bunun üzerine Lucas, Pancha'ya geceyi onunla geçirmesini teklif eder. Kadın da eğer ertesi gün onunla Amula'ya giderse bunu kabul edebileceğini ve herkese tüm gece orada Lucas'ı ikna etmek içi yalvararak geçirdiğini söyleyecektir. Gün ağırırken Pancha Lucas'ın tam bir facia olduğunu ve hiç güzel sevişemediğini söyler. Sevişmesini Kutsal Çocuk Anacleto'nun çok iyi bildiğini söylemesiyle öykü biter.

Hikâyede görüldüğü gibi Anacleto Morales, dini kullanarak kadınları istismar eden, ahlaki sınırları olmayan bir şarlatandır. Bu karakter bünyesinde erkek cinselliğine dair bir vizyon barındırmasına rağmen diğer hikayelerde olduğu gibi şiddete başvurmaz. Bozuk toplum düzeninin güzel bir örneği olan öykü, kitaptaki bir diğer öykü olan Macario ile benzerlik gösterir. Macario'daki Felipa karakteri ile Anacleto Morales, cinsel arzularıyla verdikleri aşk ve şefkatle karşısındakilere olumlu hisler vermektedirler. Her ikisi de toplumdaki Ortodoks ilkelere karşı çıkan cinsel güçlere sahiptir (Mediero Veira,2017:29). Felipa da Anacleto Morales de karşısındakileri kandırarak onları istismar etmişlerdir.

Bu bölümde incelenen hikayelerden anlaşıldığı üzere Juan Rulfo'nun *Ova Alev Alev* eserinde cinsellikten doğan adaletsizliklerin yeri oldukça geniştir. Bu adaletsizliklerin kaynakları eserlerde istismar, tecavüz, yoksulluk, aldatma gibi sorunlar üzerinden verilmiştir. Bu adaletsizliklerden sadece birisi *Ova Alev Alev* isimli öyküde hukuk tarafından cezalandırılmıştır ve sadece *Hatırlarsın*'da toplum kurallarına uygun eylemlerde bulunulmaması sebebiyle halk tarafından cezalandırılmıştır. *Talpa*'da adaletsizlikler vicdan muhakemesine bırakılmışken, *Çok Yoksul Olduğumuz İçin*, *Macario* ve *Anacleto Morales*'te ise cinsellik kaynaklı adaletsizlikler hala kendini sürdürmektedir.

III. 1.4. Devlet Kaynaklı Adaletsizlikler

Devlet, yasalarla birlikte bireylerin kendilerini geliştirme ve hayatlarını insani bir şekilde sürdürebilmesine olanak sağlayacak bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde bu durum yeteri kadar sağlanamaz. Bu sebeplerin arasında bilgisizlik ve bir grubun menfaatlerine göre hareket etmek olduğu söylenebilir. Yasalar, adaletli olabilmesi için, hiçbir sınıf ve grup gözetmeksizin tüm bireyleri kapsayacak bir şekilde hazırlanması ve uygulanması gerekir. Sosyal adalet dediğimiz zaman bu adaletin sağlanmasında yalnızca olan varlıkların eşit olarak paylaştırılması değil aynı zamanda olmayanların da eşitçe paylaştırılması gerekmektedir. Sosyal adaletsizliğin önlenmesi ise ancak ise devletin kişilerin haklarını korumasıyla birlikte sağlanabilir (Pulat 41-46). Bu bölümdeki öykülerde devletin, içinde yaşayan vatandaşlarına karşı ne gibi adaletsiz yaklaşımları olduğu incelenecektir.

Ova Alev Alev'in ilk öyküsü olan *Bize Toprak Verdiler*, Meksika'da gerçekleşen toprak reformu sürecini bizlere anlatılardan daha farklı bir gerçeklikle ortaya bir öyküdür. Teoride sosyal bir devlet anlayışında oldukça güzel ve adaletli görünen toprak

paylaşımının pratikte halkın ne tür haksızlıklarla karşı karşıya olduğunu göstermesi açısından iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Halk, devrim süresince uğruna yıllarca sahip olmak için mücadele edilen topraklara sonunda sahip olur. Ancak her zaman toprak sahibi olmak insanları refaha kavuşturur mu? Hikâye, hizmetlerinin karşılığı olarak hükümetin onlara toprak vererek ödediği dört eski devrimcinin hayal kırıklıklarını anlatır. Tarım reformu ile vaat edilen değişimler ve Meksika'nın gerçek sosyal, ekonomik gerçekliğine ışık tutar.

Arazide dört kişi (Melitón, Faustino, Esteban ve anlatıcı) birbirleriyle sıcaktan dolayı konuşma arzularını yitirmiş olarak ilerler. Hikâye boyunca birbirleriyle diyaloga girmekten kaçınırlar. Birbirleriyle konuşmamalarının sebebi sadece havanın sıcak olması değildir. Aynı zamanda kendilerine verilen bölgede verimli toprak arayışlarından da kaynaklanır. Çünkü köylüler için verimli toprağa sahip olmak hayati önem arz etmektedir. Eserde, ilerledikleri arazinin *“insan, sağında solunda sınır olmayan bu yolun ortasında giderken bazen ileride bir şey olmayacağını, öbür tarafta, çatlaklar ve kurumuş derelerle kaplı bu düzlüğün sonunda hiçbir şey bulunamayacağını düşünmeden edemiyor”* (s.11) ve *“...ova hiçbir işe yaramaz. Orada ne tavşanlar vardır ne de kuşlar. Hiçbir şey yoktur, sadece birkaç tane kavruk akasya ve buruşuk yapraklı bazı otlar; bunların dışında hiçbir şey yoktur.”* (s.12) cümleleriyle çorak ve verimsiz bir toprak olduğu tasvir edilir.

Hikâyenin düğümü mücadele ettikleri devrimden yalnızca bazı kişilerin yararlandığı bir maceraya indirgendiğinin farkına varan ve hikâyenin başından beri korktukları çorak topraklara sahip olan dört kişidir.

“Kafamı dört bir yana çevirip ovaya bakıyorum. Hiçbir şeye yaramayan onca toprak. Takılacak bir şey bulamayınca insanın gözleri kayıp gidiyor. Sadece birkaç kertenkele kafalarını deliklerinden dışarı doğru uzatıyor, ama güneşin yakıcılığını fark eder etmez koşup bir taşın altına saklanıyorlar. Peki, biz burada çalışmak zorunda

kaldığımızda, güneşten korunmak için ne yapacağız, ha? Zira ekip biçmemiz için bize bu kaya gibi sert, çorak toprağı verdiler.” (s.13)

Donald Gordon, Rulfo’nun bu hikâyede anlattığı olayı belgelemek için, hikâyenin basımından on bir yıl sonra 21 Eylül 1964’te Excelsior’da çıkan haberi yazıya döker ve bu haber, Renate Von Hanffstengel’in *El México de hoy en la novela y el cuento* çalışmasında şöyle aktarılır;

“Köylüler, La Laguna ve Piedras Negras’taki kısır toprakları reddediyor. Hükümet, La Laguna ve Las Piedras’taki 1500 hektarlık çorak haciendaların dağıtımında başarısız oldu. Bundan yararlanacak 227 köylünün yalnızca biri dağıtım sırasında ortaya çıktı. Hükümet tarafından kendilerine devredilmeye zorlanan haciendaların el altından en kötü olanlarının seçildiği unutulmamalıdır. Bunun reddedilmesi daha önemlidir, çünkü köylüler, kendi topraklarına sahip olmak için çok hevesliydi.” (Lorente-Murphy,1987: 97)

Böylelikle anlatılan hikâyenin yalnızca kurgu değil, devrim sonrası yaşanan süreç de tarihsel bir ışık tuttuğu anlaşılır. Bu kadar az kişi kalmalarının haklı sebepleri vardır. Çünkü verilen arazi kısırdır. Ne işleyebilecekleri bir toprak ne de kullanabilecekleri su vardır.

Öykü boyunca kahramanlar ve hükümet yetkilileri arasında mutlak bir iletişim eksikliği vardır. Devrimi meydana getiren ezen ve ezilenler arasındaki iletişimsizlik varlığını şu diyalogla gösterir;

“Köyden buraya kadar hepsi sizin.

Biz de sorduk:

Ova mı?

Evet, ova. Büyük Ova’nın tamamı.

İstediğimizin ova olmadığını söylemek için kafamızı kaldırdık. Bizim istediğimiz nehir kenarındaki topraklar diyecektik. Nehirden öteye, demir ağaçların, yeşilliklerin ve

verimli toprakların bulunduğu bu bölgeye kadar uzanan kısımdan istiyoruz diyecektik, yoksa ova denen şu inek derisi gibi sert araziden değil.

Ama bunları söylememize izin vermediler. Hükümet görevlisi bizimle sohbet etmek için gelmemiştir. Kağıtları elimize tutuşturdu ve bize şöyle dedi:

Bu kadar toprağa tek başınıza sahip olduğunuz için korkmayın.

Ama sayın yetkili, ova...

Binlerce ve binlerce dönüm arazi.

Ama su yok ki. Gargara yapmak için bile su yok.

Yağmur mevsimi gelmeyecek mi? Kimse size sulanabilir topraklar tahsis edileceğinin sözünü vermedi...” (s.14)

Yaşanılan devrimin sonrası gelişmelere dikkat çekmek amacıyla koyulan başlık aslında yapılan adaletsizliklere bir göndermedir. Hükümetin hikayedeki kahramanlara verdiği toprak aslında verdiği sözde durmasıdır. Hükümet halihazırda anlaşmaya uymuş ve hatta oldukça geniş topraklar vermiştir. Ancak bu verilen geniş toprakların köylüler için bir anlamı yoktur. Çünkü paylaştırılan topraklar kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. Burada kaya gibi sert verimsiz topraklarda ne bir ürün yetiştirebileceklerini ne de bir sabanın bile giremeyeceğini hükümet yetkilisine anlatmak isterler. Fakat hükümet yetkilisi, köylüleri dinlemeyi reddederek alaycı bir tavırla onlara şikayetlerini yazılı olarak gönderme seçeneğini sunar.

“Bunu yazılı olarak bildirirsiniz. Hadi şimdi gidin. Sizin şikayetçi olmanız gereken latifundialar, size toprak veren hükümet değil.” (s.14)

Yazılı yapılacak olan bildiri sanki kafkavari sürecin içerisindeymişçesine sonsuza kadar ertelenebilir, belki de davacılar yargılanabilir, hapse atılabilir ve hatta infaz edilebilir (Lorente-Murphy,1987: 97). Bu nedenle seslerini çıkarmayan kişilerden Mélon bu kadar verimsiz toprakların ne işe yarayacağı konusunda bir çıkış yolu arar.

“Bir işe yarayacaktır. Kısırakları koşturmak için bile olsa işe yarayacaktır.”

(s.15)

Fakat ortada sahip oldukları tek bir kısırak bile yoktur. Ancak eskiden sahip oldukları atlar silahların bırakılması ile birlikte ellerinden alınmıştır. Bu adamların, adalet için, devrim için, daha iyi bir gelecek oluşturmak için mücadele edip, bunun sonucu olarak bu emeklerinin meyvelerini toplamaya hazırlanırken elde ettikleri şeyin sadece rüzgârın eğlenmek için bile yerden kaldıracağı kadar toprak bulunmayan araziye sahip olmaları, Rulfo’nun kitaptaki ilk hikayesinin *Bize Toprak Verdiler* adıyla yaratılan tezatlık ile hayal kırıklığını okuyucuya yansıtır.

Sonunda hayatın var olduğu verimli topraklara varmalarıyla bu dört kişilerden bir tanesi kendisine başka bir yol çizerek gözden kaybolur. Diğerleri köyün içine doğru yürümeye devam ederler.

Devrim sayesinde sağlanan haklarla birlikte ülkedeki topraklar vatandaşlar arasında paylaştırılmış, hatta kahramanlar büyük bir pay almışlardır, ama herkes dağıtılan topraklardan adaletli bir şekilde eşit bir pay almamıştır. Eşit bir pay almış olduklarını varsaysak bile toprağın verimsizliğinden dolayı başka bir adaletsizliğin ortaya çıktığı aşikardır. “*Bize verdikleri toprak yukarıda duruyor.*” (s.16) cümlesi ile toprak dağıtımının sosyal adaletsizliği çözmede yeterli olmadığı açıkça görülür. Anlaşılabileceği üzere devrim kendisini terminolojik olarak tamamlamış, fakat sonrasında yaşanan çelişki ve adaletsizliğin kendisini devam ettirdiği gözlemlenir.

Comadres Bayırı, *Bize Toprak Verdiler*’de olduğu gibi Meksika Devrimi sayesinde dağıtılan topraklarda meydana gelen sorunları okuyucuya gösterir. Eserde yine bir adaletsizlik söz konusudur, fakat bu kez adaletsizlik diğer öyküde olduğu gibi verilen toprakların niteliğinden kaynaklanmaz. Buradaki adaletsizlik devletin dağıttığı topraklar üzerindeki sessizliğidir. Görevini yerine getirip dağıttığı topraklar ardından

devletin ortadan kaybolmasını fırsat bilen zorbaların köylülerin topraklarına konup kendilerini otoriter güç konumuna getirirler.

“...Abartmış olmamayayım ama onlar oradaki toprağın ve toprağın üzerindeki evlerin sahibiydiler; oysaki hükümet toprakları dağıttığında Comadres Bayırı’nın büyük bir bölümü orada yaşayan biz altmış kişiye eşit biçimde bölüştürülmüş, onlara, yani Torricolar’a da sadece ve sadece tepenin, üzerinde bir sabır otları topluluğuyla neredeyse köyün tüm evlerinin bulunduğu küçük bir bölümü düşmüştü. Buna rağmen, Comadres Bayırı Torricolar’ındı. Benim ekip diktiğim toprak parçası da onlarındı...”
(s.17)

Alıntıdan yola çıkarak bu kardeşlerin eskiden bölgedeki arazinin neredeyse hepsine sahip olduğu, ancak Toprak Reformu sonrasında kendilerine küçük bir pay düştükten sonra tekrardan araziye ele geçirdiklerini mi, yoksa paylaşımından sonra istilacı bir şekilde toprakları işgal mi ettikleri net olarak anlaşılmaz. Eğer hikâye kronolojik sıraya uygun olarak gitseydi Torricolar’ın araziye önceden de ellerinde bulundurduğu bir toprak sahibi ailesi olduğu anlaşılabilirdi. Ancak, anlatıcının hikâye içerisindeki dikkati dağılmış ve unutkan görünüşüyle kronolojik anlatımı takip etmediği de anlaşılır. Yukarıdaki kısımda dikkati dağınık ve unutkan anlatıcı, Torricolar’ın neredeyse tüm araziye sahip olduğundan bahsederken, bunun nedeni onu nasıl elde ettiklerini hatırlaması olabilir. Bu durumda Torricolar’ın seçkin değil, baskı sayesinde gücü elinde tutan yeni bir grup oldukları anlaşılabilir. Dolayısıyla baskıcı kişiyi değiştirmenin baskının sonunun geleceği anlamına gelmediği görülür (Willis, 2014:40). Burada Porfirismo rejimindeki baskının geçmesine, sistemin değişmesine rağmen devrimden sonra bile baskının devam ettiğine bir atıf vardır. Adaletsizlik geçmemiş, sadece şekil değiştirmiştir. Anlatıcı dahil herkes ise bu adaletsizlik karşısında sesini çıkarmamış ve durumu olduğu gibi kabullenmişlerdir. Burada da görüleceği üzere kişiler değişir fakat güç ve baskı kavramları ilelebet varlığını sürdürür.

Hikâyede, güç ve baskının olmadığı anlarda, yani Torricolar'ın ortalıkta olmadıklarında etrafa canlılığın, huzurun hâkim olduğu şu sözlerle belirtilir; *“İnsanlar tepedeki mağaralardan hayvancıklarını çıkarır ve getirip avlularına bağlarlardı. İşte o zaman köyde kuzuların ve hindilerin de olduğu anlaşılırdı. Ve avlularda ne kadar çok mısır ve sarı balkabağının güneşlendiği kolayca görülebilirdi. Tepeleri süpüren rüzgâr her zamankinden daha soğuk eserdi, ama kim bilir neden, buralarda yaşayanların hepsi havanın ne kadar güzel olduğunu söylerlerdi. İnsan gün ağarırken, herhangi bir sakin yerdeki gibi, horozların öttüğünü işitir ve Comadres Bayırı'nda huzurun sanki her zaman hâkim olduğu izlenimine kapılırdı. Ardından Torricolar geri dönerdi...”* (s.19-20) Torricolar'ın geri dönmesinin bölgeye tekrardan huzursuzluk getirdiği anlaşılır, bu yağmacıların insanların mallarına el koymamaları için köylülerin mallarını, mülklerini yeniden sakladıkları görülür.

Comadres Bayırı'nda hikâye boyunca devlet otoritesine değinilmediği görülür. Rulfo, hükümetin kırsalda pasif bir rol izlediğine ve ilgisiz kaldığına dikkat çekmiştir. Halk kendi haline bırakılmıştır. Anlatı, gücün sürekliliği ve insanları nasıl sıklıkla kendi aralarında mücadele etmeye zorladığını gözler önüne serer. Devletin elinin olmadığı yerlerde zorbarların ortaya çıkabileceği ve adaleti kendi çıkarlarına göre sağlayacakları görünür. Devlet adaleti sağlayamamaktadır. Güçlünün güçsüzü ezmesini engelleyememektedir.

İntikam Kaynaklı Adaletsizlikler bölümünde bahsettiğimiz *Adam* isimli hikâyede bir adam diğer adamın kardeşini öldürmüştür. Bunun ardından adam, kardeşini öldüren kişiden intikam almak için onu öldürmeye karar verir. Katilin öldürmek için onun evine gittiğinde evde uyuyanlardan birisinin mutlaka katil olacağını düşünür ve tüm aileyi katleder. Böylece katil ve mağdur ilişkisi yer değiştirmiş ve aksi yönde bir kovalamaca başlamıştır. Bu kovalamaca sırasında katil adam, ölmeden önce son günlerinde kaçarken bir çobanla tanışır, fakat bu ahbablık çobanın başına işler açar.

Adam öldürüldükten sonra çoban, adamın kaçmasına yardım etmekle yargılanır ve yordakçılıkla suçlanır. Her ne kadar adamın suçlu olduğunu bilse kendi adalet anlayışına göre adamın cezasını vereceğini söylese de açıklamaları bir işe yaramaz. Bunun üzerine haksızlığa olan itirazı şu şekilde karşımıza çıkar;

“Neticede ben bildiklerimi anlatmak için buraya geliyorum ve buradan yordakçı olarak mı çıkacağım? Böyle şey mi olur? Bu herifi saklamaktan ötürü beni hapse tıkacağınızı mı söylüyorsunuz? O aileyi katleden sanki benmişim gibi. Ben buraya sadece nehrin kenarındaki gölcüklerden birinde bir ceset olduğunu haber vermeye gelmiştim. Ama siz beni bu cesedin ne zaman, nasıl, ne şekilde öldüğü hakkında sorguya çekiyorsunuz. Ben size bildiklerimi anlatınca da yordakçı oluyorum. Böyle şey mi olur?” (s.42-43)

Bu hikâyede de diğerlerinde olduğu gibi devlet tarafından yasalarla korunan bir adalet anlayışı yoktur. Çoban ne kadar devletin adaletine güvenip ona hizmet etmek için çalışsa da hikâyenin sonunda suçlu kendisi olur. Yetkililer vicdanlarını “yasal” olarak rahatlatmak, sadece bir şeyi yapmış olmak için yapmak, görevlerini yerine getirmek için suçlanacak birini seçerler.

Meksika’da ayaklanmaların kanlı süreci içerisinde beliren ve kitaba ismini veren *Ova Alev Alev* adlı hikâyede Pedro Zamora isimli devrimci bir liderin etrafında oluşturduğu çatışmacılara katılan bir kişinin üzerinden XX. yüzyılın başındaki Meksika Devrimi’nin yaşandığı süreci anlatır. Meksika Devrimi temasına sahip öyküde devrimciler ile ordunun çatışmaları, devrimci çetelerin yaşantısıyla devrim, alışlagelen kahramanlık öykülerden uzakta farklı bir çizgide ilerler.

Öyküde devrimcilerin başında yer alan lider Pedro Zamora, gerçek hayatta da devrim zamanında yaşamış olan bir kişiliktir ve villismo hareketinin ideallerine sahiptir. Villismo, Meksika Devrimi süresince kuzey eyaletlerde Francisco Villa önderliğinde olan askeri ve siyasi bir harekettir. Huerta ve Carranza hükümetlerine karşı mücadele

etmişlerdir. XX. yüzyılda Meksika’da elinde siyasi gücünü, ordusunu bulunduran güçlü liderlere sıkça rastlanır. Yaptıkları ne kadar şiddet içerirse içersin, zararlı olursa olsun etrafındakiler onları karizmalarından ve güçlerinden dolayı koşulsuzca takip eder.

Devrimciler, devletten tarafından kendilerine sağlanmayan adaleti kendileri sağlamak için ayaklanmışlardır ve bunun için canları pahasına çarpışmaya başlarlar. Öykü, Çaylağın ağzından Pedro Zamora ve grubunun hükümetin ordusuyla çarpıştığı sahnede başlar. Bozguna uğrasalar da yılmazlar bir süre sonra toparlanarak devam ederler. Ancak bu süreçte Pedro Zamora etrafında toplanan bu grubun devrimin amaçlarından uzak, yağmacı bir grup olduğu anlaşılır. Haydutlar, köy köy gezerek etrafları yağmalarlar insanlara, hayvanlara, mahsullere zarar verir, el koyarlar.

Ancak iyi günleri ve devrim hayalleri sonunu düşünmeden Sayula Bayırı’nda içinde askerlerin ve eşlerinin olduğu bir treni raydan çıkarmalarıyla ortadan kaybolur. Bu olayla birlikte hükümet çok sert bir karşılık verir. Kendisine tarafına yapılan saldırıyı adaletin tokadıyla yok etmeye çalışır. Haydutların kaçmalarına rağmen askerler kendilerini saklandıkları yerlerde bulur. Öldürülerek yakalananlar ağaçlara asılır ve kuruyana kadar orada bırakılır. Önceleri etrafa korku salanlar şu an bulutların gölgesinden bile korkar hale gelmişlerdir. Sonunda neden devletin ve halkın onlara karşı olduklarını anlamıştır;

“...ama orada burada verdiğimiz onca zarardan sonra insanların bize karşı hiçbir güveni kalmamıştı ve elde ettiğimiz yegâne şey bir sürü düşman olmuştu. Yüksek kesimlerdeki yerliler bile artık bizi sevmiyor, hayvancılıklarını bizim öldürdüğümüzü söylüyorlardı. Artık hükümetin onlara dağıttığı silahları dolduruyor ve bizi gördükleri yerde öldüreceklerini söylüyorlardı.” (s.86-87)

Köylüler artık bu haydutlardan bıkmışlardır ve onlardan kurtulmak için devletin tarafında yer almak istemektedirler. Devlet, onların haklarını koruyup aralarında adalet

sağlayacak kurumdur. Bu kadar oluşturdıkları nefret ve düşmanlıkla yapacak bir şeyleri kalmayan haydutlar dağılmaya karar verirler.

Rulfo, estetik esas olan ahlaki bakış açısını yerinden oynatarak edebiyat kavramlarını dönüştürmüştür. Göreceli gerçeklik ve güçlü yargı arasında kalan yazar, kahramanların gerçekliğini arayarak geleneksel anlatıların ve okuyucuların istediği gerçeği vermemiştir. Bu hikâye eylemlerle çizilen anti kahramanların öyküsüdür. Burada insanın gerçekliği gösterilir (López Mena, 2005: 210).

Rulfo, bu öyküsü ile devrim sürecindeki adaletsizlik daha farklı bir boyutta ele alır. Diğer hikayelerde olduğu gibi buradaki adaletsizliğin devletten kaynaklanmasına çok fazla yer vermez. Devletin adaletsizliğini kendilerini devrimci olarak niteleyenlerin adalet talebiyle ayaklanarak çeteler oluşturmaya sebep olmasında görebiliriz. Buradaki adaletsizlik, çetelerin devrim uğruna savaşıırken etrafa verdikleri zarardan gelir. Adalet, akılla birlikte bireyin empati yetisini birleştirmesiyle meydana gelir. Bunların birlikte oluşturduğu kavram birinin bile eksik olması durumunda varlığını sürdüremez (Yücel, 1994:549-550). Buradan da anlaşılacağı üzere Zamora ve beraberindekilerin bu yetilerden eksik olmaları nedeniyle adaletle ilerleyememiş ve kendi sonlarını getirmiştir.

Yazarın yarattığı köylü erkeklerin doğayla kurduğu ilişki, adalet kavramına gönderme yapılan çelişkilerle çözüm sağlamaya çalışır. *Söyle de Beni Öldürmesinler*, işlediği suçtan ötürü bir adamın nasıl uzun yıllar boyunca adaletten kaçabildiğini anlatır. Juvencio Nava, kuraklık, hayvanlarının açlığı ve otlatma problemleri yüzünden tartıştığı vaftiz babası Don Lupe Terreros'u hayvanlarından birini öldürdüğü gerekçesiyle öldürür. Böylece adaletten kaçış başlar. Ta ki Don Lupe'nin oğlu büyüüp albay olana ve babasının katilini bulana kadar.

Kahramanın yakalanana kadarki olan kaçış bölümü o dönem sosyal adaleti sağlamakla görevli olanlar arasındaki çürümüşlüğe bir göndermedir. Juvencio, adaletten uzun yıllar boyunca devletteki bu görevliler sayesinde kaçabilmiştir.

“Bu otuz beş yıl önce bir mart ayında oldu, çünkü nisanda, mahkemeden kaçmak için verdiğim on tane inek ne de hapisten çıkış rüşvetini ödemek için evimi ipotek ettirmem bir işe yaradı. Elimde kalan son parayı da onlara peşime düşmesinler diye verdim, ama yine de peşime düştüler.” (s.91)

Dönemin Meksika’sında adaletin maddi güçle satın alınarak kendi lehine nasıl çevirebileceği gözler önüne serilir. Ülkede adalet rüşvetle işlemektedir. Juvencio, o zamanlar her şeyin aşağı yukarı yüz pezoyla çözülebileceğinden bahseder. Ancak hesaba katmadığı bir şey vardır. Bu çürümüşlük onu korkutarak soymaya devam etmek için mahkemenin arama kararını hep gündemde tutmuşlardır. Kendi huzurunu korumak için insanlara haraç verir. Sadece iki, üç yılını değil bütün ömrü bir kaçak gibi geçmiştir.

Hikâye, ilk kısımda devlet adaletin çürümüşlüğünü ele alırken, intikamcı, kurumsal otoritesini kullanarak yasal bir alandan hareket eder. Bu anlamda Juvencio Nava, yakalandığında cezasını çekecek bir suçlu olarak ortaya çıkar (Navarro Gálvez ve Avechuco Cabrera, 2008: 143). Fakat albay, suçluyu yetkililere teslim etmek yerine kendi adaletini kendisi sağlayarak devlet otoritesini tanımaz ve yaşlı adamı kurşuna dizdirerek intikamını alır.

Söyle de Beni Öldürmesinler, hayatta çaresiz kalan insanların yaşamlarını sürdürebilme savaşlarının ne gibi toplumsal düzende ihlallere sebebiyet verebileceğini açıkça gösterir. Bu yaşam savaşı sonunda bir suça dönüşür. Bu suç, hikâyede Juvencio’nun özel mülke hayvan otlatmak için girmesiyle başlar. Bunun nedeni tamamen hayatta kalma içgüdüsünden kaynaklanmaktadır. Çünkü kuraklık bölgede güçlü bir sorun haline gelir. Hayvanların hayatta kalması için otlaması gerekmektedir. Ayrıca hayvanlar Nava’nın geçim kaynağıdır. Burada hayatta kalma zorunluluğun toplumsal düzene karşı olan başkaldırısına işaret edilerek buradan ülkedeki adalet anlayışının işleyişine göndermeler yapılır. O dönemki Meksika’da adalet tarafsız

değildir. Adalet, elinde gücü bulunduran taraf yönünde işler. Bu nedenle de ülkedeki adalet sisteminin düzgün işlemeyişinden dolayı bu öyküde de nesnel ve yasal bir olgu olan hukuktan bahsedilemez. Adalet anlayışı kişisel intikam duygusuna evrilirken karşı tarafa misilleme doğrultusunda ilerler.

Luvina isimli hikâyede bir adamın on beş yıl önce hikayeyle aynı ismi taşıyan kasabadaki yaşadıkları ve deneyimleri anlatılır. Anlatı, barda tanışan iki kişi üzerinden gelişir. Anlatıcı daha önce yaşadığı araf gibi adlandırdığı Luvina'yı oraya yeni gidecek olan kişiye anlatır. Aralarında anlatıcının hep konuştuğu monolog benzeri bir konuşma geçer. Konuşmalardan köylülerin durumu, görüşleri, dış dünyayla ve hükümetle ilgili düşünceleri öğrenilir. Anlatıcı, oraya çok büyük hayallerle gittiğini ancak tükenerek geri döndüğünden bahseder.

Kasaba, terk edilmiş gibidir. Etrafta hiçbir şey yoktur. Gökyüzü asla mavi olmaz, her yer solgun bir renktedir. Anlatıcı için orası hüznün kendine mesken tuttuğu bir yerdir. Anlatıcı, ilk olarak eşiyle vardığı zamanı anlatır. Vardıklarında eşine hangi ülkede olduklarını sorar. Orası alışkın oldukları yerlerde benzemiyordur. Luvina, hiçliğin kol gezdiği devrim sonrası hayaletimsi bir Meksika'yı okuyucuya gösterir (García-Caro,2017:92).

Luvina, ülkenin tarihsel bir dönemine ışık tutar. Bu dönem önce Álvaro Obregón'un rejimi sırasında ve daha sonrasında ise Lázaro Cárdenas'ın döneminde yer alan eğitimdeki iyileştirme çalışmalarına bir örnektir. Ancak bu çalışmaların kırsal alandaki sorunları anlamada yetersiz kaldığını gösterir. Öğretmen olan anlatıcı, Obregón döneminde José Vasconcelos'un eğitim projesiyle birlikte köylere eğitim götürüp onları modernleştirmek için giden birçok öğretmenden biridir. SSCB Eğitim Bakanı olan Lunacharsky'nin programından esinlenen Vasconcelos, öğretmenlerin Meksika'yı idealleriyle yenileyeceği konusunda heveslidir. Böylece öğretmenleri kırsal alanlara göndererek oradakileri eğitmek ve cehaleti azaltarak modernleştirmek istemiştir.

Anlatıcıya göre bu idealleri on beş yıl önce yapmaya çalışmış ancak başarısız olmuştur. Luvina sakinleri değişmek istemezler ve atalarından gördükleri gibi yaşamayı tercih ederler (Bhushan Choubey, 2004: 19-20). Anlatıcı Luvina’da yaşayanları şöyle tanımlar;

“Zira Luvina’da sadece çok yaşlılar ve, tabiri caizse, henüz doğmamış olanlar yaşar... Ayrıca zayıflıktan ötürü neredeyse yürümeyecek kadar halsiz kadınlar. Orada doğmuş olan çocuklar çoktan gitmişlerdir... Göz açıp kapayınca kadar erkek olurlar. Tabiri caizse, analarının kucağından atlayıp çapayla tarlada çalışmaya başlarlar ve sonra da Luvina’dan çekip giderler...

Orada sadece çok yaşlılar ve yalnız – ya da neredede sürttüğünü sadece Tanrı’nın bildiği bir kocası olan – kadınlar kalır...

...Yaşlılar için erzek çuvalı bırakıp karılarının karnına yeni bir çocuk yerleştirirler ve bazen ertesi seneye, bazen de sonsuza kadar onlardan bir haber alan olmaz. Bu gelenektir.” (s.106)

Öğretmen, orada zamanın hiç ilerlemediğinden, günlerin öylece başlayıp bittiğinden kimsenin bunun hesabını yapmadığından ve oradakilerin ölümü ümitle beklediklerini söyler. Bunu değiştirmek için toprağın daha verimli olduğu başka bir yerlere gitmelerine ikna etmeye çalışır. Hükümetin de onlara yardım edeceğini söyler. Ancak köylüler adama sadece gülerler ve buna inanmazlar.

Anlatıcı da sonrasında onlara hak verir. Hükümetin onlarla ilgilenmeyeceğini anlar. Hükümetin köylülerle olan ilişkisini şu sözlerle kendine yer bulur;

“Ve biliyor musun bayım, haklılar. O hükümet denen beyefendi onları sadece evlatlarından biri suç işlediğinde hatırlar. O zaman adamlarını Luvina’ya kadar gönderir ve onu öldürtür. Bunun dışında onun varlığının emaresine bile rastlanmaz.” (s.107)

Karamsarlık, umutsuzluk, yalnızlık ve sefaletin iç içe olduğu bu öyküde bir kasabanın sorunları, bölgenin sosyal gerçekliği, eğitim reformlarının başarısızlığı ve halkın hükümete olan tutumu gösterilir (Bhushan Choubey, 2004: 20). Hükümet köylülerin ihtiyaç ve gereksinimlerini umursamaz. Sadece alacağı olduğunda onları bulur. Onun dışında pasif bir kurum olarak varlığını sürdürür. Bu pasif tutum, kırsalda yaşayan insanlara karşı yapılan bir adaletsizlik olarak algılanabilir. Bu yüzden erkekler hayatlarını sürdürebilmeleri ve ailelerinin ihtiyaçlarının karşılamak için köyden ayrılırlar. Devletin sessizliği köylüleri açlığa sürükler.

İnsanların hayatını olumsuz açıdan etkileyen olaylardan birisi ise doğal afetlerdir. Dünyada neredeyse her gün karşılaşılan ve birçok insanı etkileyen bu afetler insanlarda maddi, manevi ve psikolojik kayıplara yol açmaktadır. Hükümetler doğal afetleri engelleyemezler, ancak bu afetlerin etkilerini en aza indirmeye çalışarak afet sürecini yönlendirebilirler. Bu süreci yönetmeyi engelleyebilecek kavramlar ise hükümetlerin politik kaygıları, ahlaki tehlike, politikacıların tercihlerinden bahsedebiliriz (Yavuz ve Dikmen, 2015). *Yıkım Günü* isimli hikâyede depremde zarar gören bir bölgeye valinin ziyareti ve bu ziyaret sırasında yaşananlar anlatılır. Rulfo'nun diğer öykülerinden aşına olduğumuz gibi burada da bir anlatıcı geriye dönük olarak anılarını paylaşmaktadır. Burada afet zamanlarında hükümetin işe yaramazlığına odaklanılır. Öyküde afet sonrası valinin bölgeye yaptığı gezi anlatılır. Halk valinin geleceği için heyecanlıdır.

“...Oraya geliş sebebi, varlığıyla ne tür yardım sağlayabileceğini görmektir. Hepiniz bilirsiniz ki, valinin bir yere sadece teşrif etmesi, insanların onu orada görmesi bile tüm sorunların çözümlenmesini sağlar. Buradaki en önemli nokta, evinde oturup emirler yağdırmakla yetinmek yerine en azından oraya gelmiş olmasıdır. O gelince bütün sorunlar çözülür ve insanlar, evleri başlarına yıkılmış olsa bile, onu karşılarında görünce mutlu olurlar...” (s.136)

Bu alıntıdan görüleceği üzere insanlar devletin yokluğuna o kadar alışmışlardır ki karşılarında devletten bir yetkilinin varlığını bile görmek onlar için sevinç kaynağıdır. Valinin bölgelerine yapacakları ziyaretle kendilerinin muhatap alındıklarını düşünürler. Köylüler, vali ve valiye eşlik edenler için seferber olup karınlarını doyurmak için elinden geleni yapar. Ne kadar bu ziyaretten memnun olsalar da sadece günübirlik geldikleri için sevinirler. Çünkü bu ziyaret yöre halkı için oldukça pahalıya patlamıştır. Vali ve ekibi bol bol yiyip içmişlerdir.

“Gerçek şu ki o ziyaret, acı çekenlere ve evlerini kaybetmiş olanlara bir destek ziyareti olmaktan çıkıp tam bir dostlar arası sarhoş muhabbetine dönüştü.” (s.137-138)

Bölgeye gelenler için tüm imkanlar seferber edilmiştir. Tüm taşıtlar vali ve ona eşlik edenleri taşımak için kullanılmıştır. Hatta bu yüzden orkestra bile köye gecikmeli olarak yayan gelmiştir. Damacanalarca içkiler getirilmiş, etler aceleyle ızgaralara konulmuştur. Bölgede çokça bulunan geyik etinin çok lezzetli bir kuzu barbekü olduğunu bolca söylerler. Ancak kırsalda yaşayanlar sadece gülüşürler. Barbekünün ne olduğunu bile bilmezler. Burada sınıflar arası bir farklılık dikkatimizi çeker. Verilen yemek için tüm köy halkı seferber olmuştur en cimrileri bile paranın öneminin olmadığını paranın harcanmak için var olduğunu söyler.

“...Ve gerçekten punç su gibi aktı; masa örtüleri bile punç rengine bulandı. Ama o insanlar doyacakmış gibi görünmüyorlardı. Bu arada valinin yerinden hiç kıpırdamadığını fark ettim; elini bile sağa sola uzatmıyor, sadece önüne koyulanları yiyip içiyordu. Ama dalkavuklar sürüsü ona yaranmak için masayı öylesine doldurmuştu ki, elinde tuttuğu tuzluğu bile koyacak bir yer bulamıyor ve işi bitince onu gömleğinin cebine koyuyormuş.” (s.138)

Bu kadar yiyip içmenin ardından vali bir konuşma yapmak ister ve bazı vaatlerde bulunur. Bunun ardından “susturun şu sarhoşu!” (s.140) diye bağırان biriyle olayın seyri değişir. Bağırان kişi bir süre sonra sağa sola yalpalayarak tavana doğru ateş

etmeye başlar. Bunun üzerine masalar devrilir, bardaklar tabaklar havada uçuşur. Arbedeyi dindirmek için müzisyenler milli marşı çalarlar ama nafi değildir. Kimse bunu önemsemez. Burada insanların devletle olan bağlara ve milli duygulara bir gönderme vardır. Olay çıkaran adam başına aldığı darbeye yere uzanmıştır. Yerde uzanan adamı gören vali adamın elindeki silahı alarak yanındakilerden birine verir ve gerekeni yapmasını söyler. Hala milli marşın çaldığı yerde vali kollarını kaldırarak insanları kurbanlar için saygı duruşuna davet eder. Burada anlatıcı hangi kurbanlar için saygı duruşunda bulunduklarına dair arkadaşından teyit ister. O da depremdekiler için der. Sesini çıkarmak isteyen adam öldürülmüş, böylece sorun çözülmüştür. Ardından hiçbir şey olmamış gibi kalındığı yerden içmeye devam edilir.

Bu hikâye bize hükümet ile her şeye katlanan halkın ilişkisini gösterir. Bu ilişkinin istenip istenmediği ise okuyucuya bırakır. Eserden anlaşıldığı üzere halkın refahı, iktidardakilerin hayırseverliğine bırakılır (Jurado Valencia 2017: 2-3). Mağdur her zamanki gibi yine halktır.

Onu Tek Başına Bıraktıkları Gece adlı hikâye, bize 1926 – 1929 tarihleri arasında meydana gelen Cristera Savaşı zamanından bir kesit sunar. Öyküde Comanja Dağları'nda hükümetle savaşmak için toplanacak olan birliğe katılmak isteyen üç militanın devlet yetkililerine yakalanmamaya çalışarak oraya ulaşma çabaları anlatılır. Hikayedeki ana karakter, üç gecedir durmadan yürümekten yorgun düşmüştür ve yürüyecek takati kalmamıştır. Bu yüzden amcalarına geceyi bir yerde dinlenerek geçirmek istediğini söyler. Ancak diğer ikisi dinlenmek istemez ve yola devam ederler. Çünkü eğer dinlenirlerse askerlerin onları kolaylıkla bulup öldürebileceklerini düşünürler. Yorgunluğa daha fazla dayanamayan adam bir köşede uyuyakalır. Uyandığında devam etmek üzere yola koyulur. Yolda gördüğü kişilerin kendisini şikâyet edebileceğini düşünerek üzerindeki tüfekleri ve fişekleri atarak yoluna devam eder. Bir süre sonra askerlerin yaktıkları büyük ateşi fark eder ve onlara doğru sokulur.

Burada amcalarının bir ağaçta asılı olduğunu görür. Saklanırken birinin şöyle söylediğini duyar;

“...Üç kişi olduklarını söylüyorlar, bu yüzden üçüncünün de olması gerekiyor. Eksik olanın tıfıl bir delikanlı olduğunu söylüyorlar; ama bu tıfıl delikanlı tek başına Parra Teğmenime pusu kurup bütün adamlarını haklamış. Daha yaşlı ve daha kurnaz olan diğer ikisi buralara nasıl düştüyse, o da illaki düşecek. Binbaşım diyor ki, eğer bugün ya da yarın gelmezse, üçlüyü yoldan ilk geçenle tamamlar ve emirleri yerine getirmiş oluruz.” (s.114)

Meksika’da dini faaliyetleri yasaklamak isteyen Plutarco Elías Calles’in hükümetine karşı ayaklanan Katolik güçlerin öyküde “El Catorce” diye bahsedilen komutanı General Victoriano Ramírez’dir. Bu Katolikler bu öyküde de geçtiği gibi birbirlerini “Çok Yaşa Kral İsa” diye selamladıkları görülür. (s.115) Ülkede dini faaliyetlerin kısıtlanması ardından Meksikalı Katolik gruplar arasında bir huzursuzluk baş gösterir. Kırsal alanlarda, rahiplerin vaazlarıyla alevlenen hükümetin güçlerine karşı gerilla orduları kurulur. Bu savaşta birçok insan ölür (Portal, 2015: 263-265). Bu insanlardan ikisi de öyküdeki gencin Tanis ve Librado amcalarıdır. Eğer genç uykusuna yenik düşmeyip devam etse o da amcalarıyla aynı kaderi paylaşacaktır. Ancak çocuğun şansı yaver gider ve bu konuşmaların ardından arkasına bakmadan kaçarak uzaklaşır. Fakat binbaşının adalet sağlaması keyfi olacak ve yoldan geçen masum bir insanı öldürerek verilen emiri yerine getirecek, ürkütücü ahlakını gösterecektir.

Yaralı oğluna sahip çıkarak onu Tonaya adlı köye sırtında taşıyarak götürmeye çalışan bir adamın oğluyla arasındaki konuşmalar arasında ilerleyen hikâye *Köpeklerin Havladığını Duymuyor Musun?* ’dur. Rulfo’nun diğer öykülerinde olduğu gibi burada da baba oğul arası çatışma vardır. Baba, oğlunu sırtında taşıyarak götürmesinin nedenini şu sözlerle açıklar;

“Bütün bu yaptıklarımı senin için yapmıyorum. Senin rahmetli anan için yapıyorum. Çünkü sen onun oğluydun. Seni o yüzden böyle taşıyorum. Eğer seni bulduğum yerde kendi haline terk edip şimdi yaptığım gibi tedavi ettirmeye götürmeseydim, anan benim canıma okurdu. Beni böyle davranmaya iten o, sen değilsin. Zira sen bana sorunlardan, aşağılanmalardan ve utançlardan başka bir şey yaşatmadın.” (s.131)

Baba, oğlunu sırtında taşıırken sürekli olarak onu utandırarak konuşmasındaki amaç çocuğun fikirlerini değiştirebilmek, içindeki iyi insanı gün yüzüne çıkarmak, kötü eylemlerinden suçluluk duymasını sağlamak ve böylece iyi bir insan olmasını sağlamaktır (Katra, 1990: 188-189).

“...Benden sana geçenleri lanetledim. Şöyle dedim: Ona verdiğim kan böbreklerinde çürüsün! Bu sözleri yollarda eşkıyalık yapıp insanları, iyi insanları soyarak ve öldürerek yaşadığını öğrendiğim gün söyledim. Sadece ben değil, vaftiz baban Tranquilo da aynı şeyi söyledi...” (s.132)

Bu öyküdeki adalet kavramı iki kısımda görülür. İlki babanın kendi vicdanı aracılığıyla oğlunu cezalandırarak ona lanet etmesidir. Ancak yine de oğluna yardım eder ve bu sefer oğlunun iyi bir insan olması için hatalarını yüzüne vurarak onu bu davranışlarından vazgeçirmeye çalışır. Karşımıza çıkan ikinci adalet ise hükümetin eşkıyalara karşı olan tutumundadır. Hükümetin insanlara zarar verip eşkıyalık yapanlara karşı tutumu serttir. Bu tutum hikâyede babanın anlatımıyla çocuğun diğer arkadaşlarının öldürüldüğünde saklıdır. Artık köy karşılarındadır, yaşlı adam, adaletten kaçan oğlunu iyileştirmek için onu sırtında taşıırken Tonaya’ya vardıklarında hem yolculuğun sonu hem hayatın sonu hem de hikâyenin sonuna gelinir.

Devletin eksik ya da yanlış politikaları sonucu ortaya çıkan huzursuzlukların meydana getirdiği adaletsizlikler öykülerde kendisine oldukça geniş bir yer bulmuştur. Devlet öykülerde genel olarak sessiz ve tepkisiz olarak gösterilirken, devlette

Çalışanların, adaletli davranmaktan uzak oldukları görülmüştür. Bu boşluğun içerisinde ise halk kendi adaletlerini kendince sağlama eğiliminde olmuşlardır.

IV. SONUÇ

Bu tez çalışması ile birlikte Meksika'nın en önemli yazarlarından birisi olan Juan Rulfo'nun kalemine yön veren olgular ile XX. yüzyıl Meksika'sının sosyal ve politik durumunun, halkın isteklerinin, yöneticilerin politikaları arasında patlak veren Meksika Devrimi süresince ülkedeki adalet kavramının realist bir yazar olan Rulfo'nun edebi anlatımıyla nasıl yansıtıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Öncelikle edebiyat akımlarında adalet kavramının o dönemki eserlerde nasıl yer aldığı ele alındığı ve ardından Meksika'nın XX. yüzyıldaki tarihsel ve sosyolojik durumu incelenmiştir. Ardından Juan Rulfo'nun Ova Alev Alev eserinde bahsedilen yüzyıldaki ülkenin sosyal ve politik durumunda ele aldığımız adalet kavramı öykülerin içerisinde barındırdığı adaletsizliklerden yola çıkarak gruplandırılmıştır. Kitaptaki öykülerin her biri dönemin Meksika'sında ülke insanının yaşantısını, düşünüş tarzını ve isteklerini bize realist bir biçimde aktarmıştır. Bu sayede yazarın da bu döneme bakış açısı anlaşılmıştır.

Adalet kavramı Eski Yunandan beri tartışıl gelmiş ve ilerleyen yıllarda da tartışılmaya devam edilecek bir olgudur. Adaletin ilk çağ filozoflarından bu yana insanların ahlaki davranışlarının toplum bazında meydana geldiği erdemlerden biri olarak karşımıza çıktığı görülür. Bu kavram özgürlükle, toplumların mutluluğu ve iyi ile ilişkili olarak irdelenir. Rönesans ve Aydınlanma Çağıyla birlikte bu kavram daha genel geçer bir durum haline gelmiş ve adaletin özelliklerine "hak" kavramının da katılmasıyla bu haklar yazılı bir şekilde garanti altına alınmıştır. Ardından adalet, demokratik bir hukukla yönetilen ülkelerde toplumsal adaleti sağlayacak ve insan hakları ihlalinin oluşmasını önleyecek en yüce kavrama dönüşür. Adalet, keyfi bir biçimde yönetilmeyen, herkesin hak ve özgürlüklerinin kollandığı, toplumsal düzenin olduğu sosyal hukuk devletlerinde işlevselliğini korur. Bu kavramın ihlal edilmesi halinde vatandaşlar haklarını koruma amacıyla Meksika'da gördüğümüz şekilde

toplumsal sözleşmeler oluştururlar ve bu şekilde mülkün temeli olan adaleti korumayı hedeflerler (Kale,2004:123-132).

Eserin konusunu oluşturan XX. yüzyılda Meksika'ya baktığımızda ÷lkede siyasi ve toplumsal karışıklıkların bolca yaşandığını, vatandaşlar arasında adaletsizliğin ve eşitsizliğin bulunduğunu görmekteyiz. Bu yüzyılda ÷lkedeki yaşanan olaylar edebiyatı da etkisi altına almış ve dönemin yazarları tarafından bu konular sık sık gündeme getirilmiştir. ÷lkede yaşanan karışıklıkları kendi hayatından da izler katarak bize aktarmayı başaran Rulfo, dünya edebiyat çevrelerinde büyük bir üne sahip olmuştur. Juan Rulfo'nun *Ova Alev Alev* adlı eserinde kaleme aldığı öykülerde bu bozulan adaletin o dönemde insanlar arasında ne gibi çatışmalara, eşitsizliklere yol açtığı anlatılmıştır. Eser içerisindeki hikayeler, genellikle devletin uyguladığı eksik ve yanlış politikalardan kaynaklı olarak ÷lke içerisinde meydana gelen sorunlara işaret eder. Rulfo, yarattığı dünyalarda dönemin sosyokültürel durumunu oldukça realist bir biçimde çizer. Öykülerde adaletin bir gereklilik olduğunu adaletin eksikliğiyle gösterilir. Devlet hikayelerde neredeyse olmayan bir kurum olarak pasif bir şekilde karşımıza çıkar. Örneğin *Comadres Bayırı*'nda devletin varlığının sözü dahi edilmez. Halk tek başına adaletsizlik içerisinde bırakılır. *Söyle de Beni Öldürmesinler*'de albay, bulunduğu konumdan faydalanarak kişisel intikamını devletin hizmetiyle kullanır. Devletin adaleti hiçe sayılır. Diğer nedenlerden kaynaklanan adaletsizliklerde de devletin bu sorunlar içerisinde bir payı olduğu görülür. Çünkü devlet sorunları giderici ve sosyal adaleti ve eşitliği sağlayıcı bir kurum olarak karşımıza çıkmalıdır.

Dönemin tarihsel süreci ve *Ova Alev Alev* adlı eserdeki hikayeleri incelediğimizde devletin herkes için eşit bir şekilde işleyen adil bir yargılama sistemine sahip olmadığını görürüz. Bu yüzden ki hikayelerde karakterlerin adaleti bireysel olarak sağlama eğiliminde oldukları fark edilir. Buradan yola çıkarak XX. yüzyıl Meksika'sında devlet tarafından herkes için eşit bir şekilde sağlanan adaletten söz

edilemeyeceğini söyleyebiliriz. Eserde eşit bir adaletten kavramından çok adaletsizliklerden söz etmek daha doğrudur. Yazar, adaletin ne olduğunun anlaşılabilmesini adaletsizlikleri betimleyerek ele alır. Böylece eserde ve dolayısıyla ülkedeki adalet sorunu daha net bir şekilde karşımıza çıkar. Adaletsizliğin ele alınış biçimini her bireye eşit hakların tanınmamasıyla ilişkilendirebiliriz. Eğer bir ülkede huzur ortamı sağlanması isteniyorsa o ülkede adaletin herkes için koşulsuz şartsız eşit işlemesi gerekmektedir. Bu yüzden eser bizlere adaletin kişileri ve toplulukları bir arada huzurlu bir şekilde tutmaya yarayan en önemli kavramlardan biri olduğunu anlamamıza ışık tutması açısından önemlidir.

ÖZET

İlk çağ filozoflarının fikirlerinden günümüze değin sürekli tartışılan en önemli konulardan birisi adalet kavramının tanımıdır. Bu tanım, zaman içerisinde yaşayan toplumlar tarafından farklı şekillere bürünerek ilerlemeye devam etmiştir. Adalet kavramı zaman içerisinde gerek dinsel gerek siyasi eğilimlerle farklı nitelikler kazanmıştır. Şüphesiz bu kadar hayatla iç içe olan bu kavramın edebiyatta da büyük bir yere sahip olması şaşırtıcı değildir.

Bu çalışmada özünde insan ilişkileri ve toplumsal düzeni düzenlemeyi mümkün kılan, toplumsal bir mutluluk olduğu söylenen adaletin Juan Rulfo'nun "Ova Alev Alev" adlı eserindeki öykülerinde nasıl yer aldığı incelenmiştir. XX. yüzyılın ilk yarısındaki dönemin toplumsal özelliklerini yansıtan eserde adalet kavramını açıklamak adaletsizliklerin tanımlanması ve sınıflandırılmasıyla mümkün olmuştur.

Bu çalışmayla birlikte eserin ele alındığı dönemdeki Meksika'ya tarihsel bir ışık tutulurken, konuya ilgi duyan araştırmacılar için dönemin Meksika'sında adaletin yeri ve nasıl işlediği hakkında bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

The definition of the concept of justice is one of the most important issues that have been constantly discussed from the ideas of the ancient philosophers to the modern-day. This definition has continued to progress by taking different forms by the societies down the ages. The concept of justice has gained different qualities over time with both religious and political tendencies. It is surely beyond doubt that it is not surprising that this concept, which is so intertwined with life, has a great place in literature as well.

In the present study, it has been examined how the concept of justice, which makes it possible to regulate human relations and social order, takes place in the stories of Juan Rulfo's "The Plain in Flames". Explaining the concept of justice in the book which reflects the social characteristics of the period in the first half of the 20th century, was possible by defining and classifying injustices.

With this study, it is aimed to give a perspective to those who are interested in how the justice works in Mexico in the 20th century.

KAYNAKÇA

- Aduğit, Y. (2008). İntikamın Adaleti ve Estetiği. **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 1(1), 11-32.
- Ak, M. (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk. **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, (54), 296-306
- Akarsu, B. (1970). **Mutluluk Ahlakı Ahlak Öğretileri I**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Akgül, Ç. (2013). Milliyetçi Söylemin Her Dem “Poine”si: Savaş Tecavüzleri. **Alternatif Politika**. 5(1). 91-113.
- Altunışık, M. A. (2018). Bireysel-Toplumsal Farklılıklar ve Ahlâkî Görecelik Sorunu. **Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (10), 261-282.
- Avechuco Cabrera, D. (2010). Daniel. Los motivos de la rabia: violencia mítica en El Llano en llamas de Juan Rulfo. **Revista de Estudios Literarios**, 44
- Aygül, H. H. & Şensoy, A. F. (2018). Çocuklara Karşı İşlenen Cinsel Suçlara Verilen Cezalar ve Beklenen Toplumsal Adalet. **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 17 (2), 533-551
- Başegmezler, A. (2018). Richard Strauss “Don Kişot - Şövalyece Karakterli Bir Tema Üzerine Gerçeküstü Çeşitlemeler” Ve Solo Viyola Partisi’nin Bir İcracı Bakışıyla İncelenmesi. **Sahne ve Müzik Eğitim - Araştırma e-Dergisi**, 7, 1-14.
- Becerril Hernández, C. (t.y.). **Entender la Revolución Mexicana, 1910-1920**. <https://www.anahuac.mx/mexico/noticias/Entender-la-Revolucion-Mexicana-1910-1920>
- Bedoya, G. A. (2006). La conceptualización del realismo literario en las historias de la literatura colombiana, **Estudios de Literatura Colombiana**, 19, 39-56.
- Bhushan Choubey, C. (2004). Juan Rulfo: Lo Real, No Lo Mágico. **Fragmentos**. (27). 89-95
- Boix Jovani, A. (2014). La generosidad en el Cantar de Mio Cid. **Dirāsāt Hispānicas: Revista Tunecina de Estudios Hispánicos**, 1, 27-42.
- Carmona Dávila, D. (2021). Abelardo L. Rodríguez <https://www.memoriapoliticademexico.org/Biografias/RAL89.html>
- Contreras Aguirre, S. y Miranda Montecinos, A. (2018). Don Quijote y su visión de la justicia y el derecho. A propósito de los consejos para el gobierno de la ínsula Barataria. **CES Derecho**. 9, 1, 3-12.

Çataloluk, G. (2011). Hukukçunun Hukuk Karşıtı Tutumunun Edebi Dışavurumu: Dr. Franz Kafka ve “Dava”sı. **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 17 (1-2), 235-264.

Çıvgın, A . (2018). Platon’un Adalet ve Filozof Kral Anlayışı. **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 7 (1), 212-299.

Dill, H. (2008). Juan Rulfo entre la leyenda negra y la hagiografía: A los veinte años de su muerte y los cincuenta años de El llano en llamas y Pedro Páramo. **Iberoamericana** (2001-), 8(32), 179-199.

Domínguez Michael, C. (2019). **La Literatura Mexicana del Siglo XIX**. Meksika: El Colegio de México.

Enciclopedia histórica y biográfica de la Universidad de Guadalajara, (t.y.). Alemán Valdes, Miguel
<http://enciclopedia.udg.mx/biografias/aleman-valdes-miguel>

Erer, B. ve Şahin, M. (2020). **İş Hayatında Örgüt Düşmanı Davranışlar**. Konya:Eğitim Yayınevi

Eroğlu, E. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Normlar. **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, (50) , 299-308

Escalante Gonzalbo, P., Garcia Martinez, B., Jáuregui, L., Zoraida Vázquez, J. Speckman Guerra, A., Garciadiego, J., Aboites Aguilar, L. (2008). **Nueva Historia Mínima de México Ilustrada**. Meksika: El Colegio de México

Eva Loera, M. (2015). Recomiendan leer a Juan Rulfo, un autor que no envejece. <https://www.udg.mx/es/noticia/recomiendan-leer-juan-rulfo-un-autor-que-no-envejece>

Gago Guerrero, P. F. (1994). Los principios de la justicia social. **Cuadernos de Trabajo Social**, (7), 87.

García-Caro, P. (2017). «Luvina» y la teoría política de Juan Rulfo. Monteagudo. **Revista de Literatura Española, Hispanoamericana y Teoría de la Literatura**, (22), 89–95.

Garciadiego, Javier (2008), La Revolución, **Nueva Historia Mínima de México Ilustrada**, Meksika: El Colegio de México.

Garza Onofre, J. J. (2017). "Paso del Norte", un cuento de Juan Rulfo sobre migración <https://borde.mx/paso-del-norte-un-cuento-de-juan-rulfo-sobre-migracion/>

Gob.mx. (t.y.). Porfiriato e inicio de la Revolución Mexicana. https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/3174/fasciculo_4_momentos_estelares.pdf

Gutiérrez Girardot, R. (1983) El Modernismo y su contexto histórico-social, **Publicaciones de la AEPE Boletín de la Asociación Europea de Profesores de Español**, XV. 28.

Güneş, M. (2017). İspanyol Engizisyonu ve Bibliyografyası. **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, 1 (1), 1-11.

Güriz, A. (2001). **Adalet Kavramının Belirsizliği, Adalet Kavramı**, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları

Goldgel Carballo, V. (2007). Ambigüedad y justicia en El Llano en llamas de Juan Rulfo. **Arbor**, 183(724), 307–318. <https://doi.org/10.3989/arbor.2007.i724.100>

Fırıncioğulları, S. (2010). **Victor Hugo’nun Sefiller Adlı Eserinden Hareketle 19. Yüzyılda Fransa’da Suç Olgusu Üzerinde Bir Değerlendirme**. (Yüksek Lisans Tezi).

Hernández Henríquez, M. M. (2016). La Justicia en la Literatura Griega. **Misión Jurídica**, 9(10),129-140. <https://doi.org/10.25058/1794600X.121>

IES As Telleiras, (t.y.). El modernismo: características generales a través de la figura de Rubén Darío, <https://www.rua.unam.mx/portal/recursos/ficha/18486/el-modernismo-caracteristicas-generales-a-traves-de-la-figura-de-ruben-dario>

Instituto Cervantes, (2016). Rubén Darío. Biografía https://www.cervantes.es/bibliotecas_documentacion_espanol/creadores/dario_ruben.htm

Instituto Nacional de Estudios Históricos de la Revolución Mexicana, (t.y.). Álvaro Obregón

Jiménez Moreno, M. (2016). Poéticas sobre la justicia en el modernismo mexicano. Manuel Gutiérrez Nájera y Salvador Díaz Mirón. **Iuris Dictio**, 18(18).

Joaquín Pesado, J. (2018). **El Inquisidor de México**. Meksika: Universidad Nacional Autónoma de México Instituto de Investigaciones Filológica

Jurado Valencia, F. (2017). Juan Rulfo: un poeta revolucionario. Lecturas Compartidas.

Kadıköylü, N. (2008). **Martín Luis Guzmán ve La Sombra Del Caudillo (Liderin Gölgesi) Adlı Eserinde Tarihsel Gerçeklik**. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Diller Edebiyatları, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara

Kale,N.(2004). Platon’dan Günümüze Adalet Kavramı,**Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar**, 2, 7-11

Kara, Ö. (2010). Toplumsal Olayların Etkisiyle Gelişen Üç Büyük Akımın Türk ve Dünya Edebiyatında İzleri. **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 2 (2), 73-96.

Karaca, C. (2015). İspanya’da Tiyatro Geleneğinin Oluşmasında Lope De Vega’nın Yeri. **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 0 (30), 137-158.

Karadağ, Metin & Aylanç, Mihrican. (2019). Orhan Pamuk'un Romanlarında Baba-Oğul Metaforu Ekseninde Doğu-Batı İkilemi

Katra, W. (1990). No oyes ladrar los perros: La excepcionalidad y el fracaso. **Revista Iberoamericana**, 56(150), 179-191.

Kelleci, T. (2017). Cinsiyetçi Milliyetçilik ve Savaşlarda cinsel Şiddetin Kullanımı: Bosna Örneği. **Alternatif Politika**. 9(3), 409-441

Kılıç, A. (2016). İspanyol Engizisyonu ve Müslümanlar. **İnsan ve Toplum**. 6 (1).

Kutlu, M. N. (2012). **Tılsım, İnanç ve Başkaldırı**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Larroque Allende, L. (1999). El derecho y los jueces en la España de Cervantes. **Anales Cervantinos**, 35, 253-262.

Lartigue, L. (2011). **La Revolución Mexicana**, Meksika. Ocean Press ve Ocean Sur

Le Goff, J.(2005). “Ortaçağ’da Batı Avrupa”. Çev. Nilüfer Uluç, **Doğu-Batı**, 33.

López, A. M. (1975). Presencia de la naturaleza, protesta sociopolítica, muerte y resurrección en «El llano en llamas», de Juan Rulfo. **Anales De Literatura Hispanoamericana**, 4, 173.

López Mena, S. (2005). Juan Rulfo: Su vida, su tiempo y su obra, **Revista Iberoamericana**, 16.201-2018.

López Sanz N. (2010) La literatura española a través de la Inquisición, **Revista de Claseshistoria Publicación digital de Historia y Ciencias Sociales Artículo**

Lorente-Murphy, S. (1987). Nos Han Dado la Tierra" De Juan Rulfo: Síntesis de una Frustración. **Confluencia**, 3(1), 95-100.

Lyon, T. C. (1992). Juan Rulfo, o no hay salvación ni en la vida ni en la muerte. **Revista Chilena de Literatura**,39. 97-118.

Mediero Veira, M. (2018). **La tríada familiar: sexualidad y mito en la obra narrativa de Juan Rulfo** (Yüksek Lisans Tezi), Coruña Üniversitesi.

Mendieta Ramírez, A. (2013). El maximato: mito y realidad del poder político en México. **Vivat Academia**, (125), 52-67.

Mendizábal Allende, R. (2008). La justicia en la literatura, **Crítica**, 954. 66-69.

Navarro Gálvez, J. Ve Avechuco Cabrera, D. (2009). Filosofía natural y mito en "Nos han dado la tierra" y "¡Diles que no me maten!", de Juan Rulfo. **Connotas**. VI. 135-149.

Ocampo López, J. (2014) José Vasconcelos y la educación mexicana. **Revista Historia de la Educación Latinoamericana**. 0:7.

Ortega Galindo, L. (1994). El Mundo Femenino en la Obra de Juan Rulfo. **Mar oceana: Revista del humanismo español e iberoamericano**. 1, 197-217.

Ortega López, J. (1985). Una lectura de "La herencia de Matilde Arcángel". **Cuadernos Hispanoamericanos**, (421-423), 277-282

Osmanoğlu, Ö. (2011). **Orta Çağ Siyaset Felsefesinde Adalet**. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İlahiyat Ana Bilim Dalı. Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı

Oviedo y Pérez de Tudela, R. (1981). **La obra de José Joaquín Fernández de Lizardi: prosa periodística y otras producciones** (Doktora Tezi). Madrid Complutense Üniversitesi.

Özkaya, E. (2012). Hugo'nun Sefillerinde Yapay Cehennem. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 25(2), 495-505.

Peña, M. (1980). La literatura mexicana, de sus orígenes al siglo XX. **Boletín Aepe**, 22.

Pérez Reguera García, A. ve Pérez Reguera Martínez de Escobar, A. (t.y.). Biografía política de Rafael Martínez de Escobar Urgell. **Colección INEHRM**. Meksika: Instituto Nacional de Estudios Históricos de las Revoluciones de México

Portal, M. (2015). **Procesos comunicativos en la narrativa de Juan Rulfo** (Doktora Tezi). Madrid Complutense Üniversitesi.

Pulat, M. (2017). **Çağımızdaki Sosyal Adaletsizliğin Tarihsel Boyutu** (Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı

Quiroga, B. ve Monreal, E. (t.y.). Es Que Somos Muy Pobres” de Juan Rulfo (1953): Un Cuento con Reticencias Culturales E Ideológicas.

<https://docplayer.es/198474317-Es-que-somos-muy-pobres-de-juan-rulfo-1953-un-cuento-con-reticencias-culturales-e-ideologicas.html>

Romero Guillemas, R. (1997) . La Ironía en el discurso romantico: Espronceda, Zorrilla, Campoamor y Becquer. **Universitat de Lleida**. L-352-2010; 9878469317693; <http://www.tdx.cat/TDX-1124109-170106>; <http://hdl.handle.net/10803/8183>.

Rulfo, J. (2018). **Ova Alev Alev**. (Çev. S. Doğru). İstanbul: Doğan Kitap. (Orijinal adı ve yayın tarihi, El llano en llamas, 1953)

Saylıgil, F. (t.y.) **Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları**. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/toplumsal_cinsiyet_tartismalari.pdf

Secretaría de Agricultura y Desarrollo Rural, (2020). El Cardenismo y su influencia en el modelo agropecuario del Gobierno de México.

<https://www.gob.mx/agricultura/articulos/el-cardenismo-y-su-influencia-en-el-modelo-agropecuario-del-gobierno-de-mexico?idiom=es>

Secretaría de Cultura, (2015). Juan Rulfo, el prodigio literario que se consagró con sólo dos obras.
<https://www.gob.mx/cultura/prensa/juan-rulfo-el-prodigio-literario-que-se-consagro-con-solo-dos-obras?state=published>

Secretaría de Defensa Nacional, (2016). 13 de octubre de 1955, fallece el General Manuel Ávila Camacho.
<https://www.gob.mx/sedena/documentos/13-de-octubre-de-1955-fallece-el-general-manuel-avila-camacho>

Secretaría de la Defensa Nacional, (t.y.). La Decena Trágica
http://www.sedena.gob.mx/pdf/momentos/fasciculo_5.pdf

Tan, T. (1967). Meksika Toprak Reformu. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** , 22 (01) ,

Taşcı, F. (2010). Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları . **Journal of Social Policy Conferences** , 0 (57) , 481-514 .

Topakkaya, A. (2008). Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles- Platon Karşılaştırması. **FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, (6), 27-46.

Türkmenoğlu, M. (2021). Gazap Üzümleri Romanına Büyük Buhran Odaklı Bir Yaklaşım. **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 53. 137-154.

Ulutürk Sakarya, Y. (2021). Makedonya 1900’de Adalet ve İntikam Arayışı. **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 21, s. 191-206

Usta, M. (2013). **Meksika Devrim Süreci ve Plutarco Elías Calles**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Diller Edebiyatları, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara

Willis, J. (2014). La gran falta: Como los personajes en “La cuesta de las comadres” continúan viviendo sin el poder. University of Northern California.
<https://www.unco.edu/cadencias/pdf/2014/cadencias-2014-willis.pdf>

Yancı, F. & Polat, A. Ö. (2019). Tecavüze İlişkin Tutumların Tecavüz Mitleri, Adil Dünya İnancı, Cinsiyet Roller ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Kadın Araştırmaları Dergisi**, 1 (18), 31-50

Yarar, A. (2019), **Tek Parti Yönetiminin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Meksika Örnekleri**, (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı

Yavuz, A. & Dikmen, S. (2016). Doğal Afetlerin Zararlarının Finansmanında Kullanılan Afet Öncesi Finansal Araçlar. **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 3 (2), 303-322

Yépez, H. (2017). El Efecto Rulfo y El Sistema Literario en México, https://www.academia.edu/38157997/El_Efecto_Rulfo_y_el_sistema_literario_en_M%C3%A9xico_2017_

Yıldırım, M. H. (2019). Algılanan Mağduriyet, Örgütsel İntikam Niyeti ve Affetme Eğilimi Üzerine Kavramsal Bir Araştırma. **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi** 54/1 (2019) 514-530

Yüksel, A. (2017). Antik Yunan Tiyatrosu'nda Komedi'nin Evreleri. **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 33(1-2).

Yüksel, M. (2015). Etik Kodlar, Ahlak ve Hukuk - Hakemli Makale . **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi** , 5 (1) , 9-26.

